

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת שופטים תשפ"ב

תינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

©

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת שופטים תשפ"ב 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר 1
["יומם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא נוטל מן](#)

[הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"](#)..... 1

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... ח
["ארבעים ימי הרצון" כנגד ארבעים יום שעלה משה למרום בפעם](#)

[השלישית! \(האם מתחיל בכ"ט או ל' אב או בא' אלול\)](#)..... ח

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל,
עיה"ק ירושלים יג

[האדם עץ השדה](#)..... יג

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'
בב"ב, מח"ס באר צבי טז

[מידת הקנאה](#)..... טז

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר,
ירושלים כ

[ביאור ענין תקיעת השופר בסליחות ובחודש אלול](#)..... כ

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר כג
[כמה הערות במצות 'תמים תהיה'](#)..... כג

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. כה
[פניני עיון בפרשת שופטים](#)..... כה

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס כט

[על מצבות בהלכה ועל סיפורי מצבות](#)..... כט

[אבא, שופט](#)..... לא

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"ס לד

[מעלת הכניעה לדעת תורה](#)..... לד

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים לז

גזורני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונוך", מדוע היה צריך ר"ג לכפות את רבי יהושע לנהוג בפרהסיא נגד דעתו..... לז

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה' מא

ויחנו במדבר סיני (טו) - מתי נסעו מאלים ויבואו מדבר סין - ומתי החל המן לירד - המשך..... מא

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב מד
ה' הוא נחלתו..... מד

מאור שעשועי - תפילה לעני / מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך' ... מח
פילול..... מח

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד נא
העושה דין למטה ניצול מדין למעלה..... נא

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד נט
בענין "תמים תהיה" - שלימות האדם..... נט

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית סב
ימי הרצון..... סב

תורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית עב
בהשמטת הרמב"ם דין בית דין לכל שבט בעיר אחת..... עב
גדר איסור המלך להרבות סוסים ולהרבות נשים..... עב

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל עד
אלול - אני לדודי ודודי לי - הילך כללא ואידך פירושא היא זיל גמור..... עד
אני לדודי - אהבת השם..... עה

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס עז
לא להבהל מהיצר הרע..... עז

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן פ
פניני תרגום יונתן פרשת שופטים..... פ

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי צא

תוכחה בדרך הנכונה..... צא

צוף התורה / הרב נעם לסר, נו"נ בישיבת מיר, ירושלים צג

כיצד נזכה להצליח בלימוד התורה..... צג

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר צו

אורה של ה"ראשית"..... צו

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט

מישראל', מאנשעסטער צח

אין להדר בחומרות על חשבון אחרים..... צח

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי

ניו יורק קג

'צדק צדק תרדוף' - מציאת הדרך להיות צדיק..... קג

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,

מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קיב

כללי המשפט העצמי | ביאור שורשי: נטה, נכר, שחד..... קיב

תובנות / הרב נחמן דרקסלר קטז

רשעים נדמה להם כחוט השערה..... קטז

חינוך..... קיח

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

קיח קיח

"והלכה כר' שמעון"..... קיח

חידות..... קכ

חידותא - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס

לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ קכ

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה' קכא

חידה בפרשת השבוע!..... קכא

פתרון החידה..... קכב

אספקלריא לדרך היומי..... קכג

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת קכג

הרב אריה גלינסקי, מח"ס 'בירורים וביאורים'..... קכג

הרב יוסף דב הרצוג..... קכד

סיפור קכח

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים

וינשטוק קכח

פרק קכ"א "ארבעה מינים לאחר חג הסוכות"..... קכח

סיפור / מתוך מדור 'שימו לב אל הנשמה' באספקלריא קלה

שלוה על חבל דק..... קלה

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
"יומם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא
נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"
במדרש שוחר טוב נאמר: "אמר ר' ברכיה, אף אבותינו הראשונים קבעו את המשנה, שהיו
יושבים ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום".
למה הכוונה?

חלק מהמפרשים (מהרי"כ, רמ"ג, ועוד) נוקטים:
שהכוונה לקיץ וחורף. כשהיה לילה ארוך או יום ארוך הם נצלו אותו ללימוד.
יש שציינו בזה למה שהמדרש אומר (במזמור י"ט) שמתקופת ניסן עד תקופת תמוז היום
"לווה מן הלילה", ומתקופת תשרי עד תקופת טבת הלילה "לווה מן היום".
ואולי אפשר לקשר זאת עם מה שנאמר בעירובין (סה.), שאחר הדיון אם הלילה נברא
לשינה או לגירסא, אומרת הגמרא: "רב אחא בר יעקב יזיף ופרע", ומפרש רש"י: "היה קובע
לו לשנות כך וכך פרקים ביום, והיה רגיל לעסוק ביום, ופעמים שהיה טרוד במזונותיו ביום
ופורע קביעות עתו בלילה".

*

והרא"מ כתב פירוש אחר לדברי המדרש:
שהכוונה שקבעו ללמוד בהתחלת היום קודם שיאיר היום, וכן בהתחלת הלילה מעט
קודם הלילה.
לפי דבריו יש כאן מקור מדרשי לעניין הקבלי הנשגב לחבר יום ולילה בלימוד התורה -
ואכן כך מפרש רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו "חיים טובים", שעניינו על פי הזוהר הקדוש
לקשר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום.
ראה בזוהר הקדוש פרשת בשלח, דף מו ע"א.

*

אם נתבונן בלשון המדרש נראה שדברי רבי ברכיה פותחים ב"אף", דהיינו - דבריו באים
להוסיף על מה שנאמר במדרש קודם לכן.
נביט אפוא בדברי המדרש שקדמו למאמר זה, והנה נאמרו שם דברי בר קפרא "כל מי
שהוא קורא שני פרקים שחרית וערבית קיים ובתורתו יהגה יומם ולילה". פירוש זה מוציא

מכלל ההבנה הרווחת ש'יומם ולילה' פירושו 'כל היום וכל הלילה', וקובע פירוש חדש: שההקפדה היא ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, מבלי להתייחס למשך הזמן.

מעתה נראה, שכוונת רבי ברכיה לומר, שגם אבותינו הראשונים היו מקפידים ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, ולכן כאשר קבעו את משנתם בשעות היום - היו דואגים להתחיל בעוד לילה, וכאשר קבעו את משנתם בשעות הלילה - היו דואגים להתחיל בעוד יום.

*

אגב, יצויין שבעצם הלשון 'קבעו את המשנה', יש שפירשו שהכוונה לומר: אבותינו הראשונים שחיברו את ששת סדרי המשניות.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

**"ארבעים ימי הרצון" כנגד ארבעים יום שעלה משה למרום
בפעם השלישית! (האם מתחיל בכ"ט או ל' אב או בא' אלול)**

אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו (עמוס ג, ו)

א) הגר"א עה"פ ביונה (ג, ג) שנאמר "וַיִּנְיָה הַיְתָה עִיר גְּדוֹלָה לְאַלְקִים מִהֶלֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים", מבאר: "שעיקרו של אדם להתהלך לפני אלקים תמיד כמ"ש בכל הצדיקים, אבל נינוה לא הלכו לפני אלקים רק שלשה ימים, והם ראש חודש אלול בהתראה ראשונה, וראש השנה ויום הכפורים".

ומוסיף הגר"א: "וכתבו הסימן "אריה שאג מי לא יירא" כמ"ש (עמוס ג, ו) "אם יתקע שפר בעיר ועם לא יחרדו", מכאן ואילך כיון דדש דש. ואפשר לומר, דלכך מפסיקין לתקוע ערב ר"ה, דבל' יום כיון דדש דש נעשה טבע כמ"ש אצל טיטוס".

והנה גם השל"ה (ר"ה פרק נר מצוה) מביא שהקדמונים נתנו סימן "אריה שאג מי לא יירא", שתיבת "אריה" זה ראשי תיבות של אלול, ראש השנה, יום כפור, ה'ושענא רבא. אך הגר"א כאן מפרש שא' זה מיוחד לא' אלול.

ומבואר בדברי הגר"א שיש משהו מיוחד בא' אלול, ואמנם הגר"א עצמו כותב שמאן ואילך "כיון דדש דש", אבל באמת מצינו משהו מיוחד לא' אלול.

דהנה הטור (סי' תקפא) כותב: "תניא בפרקי ר"א, בר"ח אלול אמר הקב"ה למשה "עלה אלי ההרה" שאז עלה לקבל לוחות אחרונות, והעבירו שופר במחנה: משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע"ז, והקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר "עלה אלקים בתרועה וגו'", לכן התקינו חז"ל שיהו תוקעין בר"ח אלול בכל שנה ושנה, וכל החודש כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה שנאמר אם יתקע שופר בעיר וגו'".

ותמה הבית יוסף, אחרי שכבר הביא הטור ראייה משופר שתקעו במדבר, למה ליה תו לאיתוויי ראייה מ"אם יתקע שופר בעיר". ומיישב הב"ח: "לפי שעדיין לא ידענו למה תוקעין כל החודש, אמר שהוא להזהיר על התשובה, ומשופר המדבר למדנו שמתחילין בראש חדש".

דהיינו שמצד התקיעה מה שהעבירו קול שופר במחנה, זה סיבה לתקוע רק בראש חודש אלול, ועל כן הוצרך הטור לבאר מדוע תוקעים כל החודש.

ארבעים ימי הרצון

ב) ועלינו לבאר מה הקשר בין מה שעלה משה למרום לקבל את הלוחות, למה שאנו נוהגים כנגד זה בכל שנה ושנה.

אך הביאור הוא, שבארבעים יום הללו פעל משה רבינו לסלוח על חטא העגל, ולכן זכה אז לקבל את הלוחות. וכפי שכותב רש"י (שמות לג, יא): "ובר"ח אלול נאמר לו "ועלית בבקר אל הר סיני" לקבל לוחות האחרונות, ועשה שם ארבעים יום, שנאמר בהם (דברים י, י) "ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים וגו'", מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון, אמור מעתה אמצעיים היו בכעס. בעשרה בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם, ואמר לו למשה "סלחתי כדברך", ומסר לו לוחות אחרונות".

ושנינו בתנא דבי אליהו (זוטא סו"פ ד): "ארבעים ימים האחרונים שעלה משה שנייה להר סיני כו', גזרו ישראל יום צום כו' ולמחרת השכימו ועלו לפני הר סיני, הן בוכין לקראת משה ומשה בוכה לקראתם, עד שעלתה אותה בכייה למרום. באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה עליהן, ובישרה אותן רוח הקודש בשורות טובות ונחמות, ואמר להן, בניי נשבע אני בשמי הגדול שלי, שתהא לכם בכייה זו בכיית שמחה, ויהיה לכם יום זה יום סליחה וכפרה ומחילה, לכם ולבניכם ולבני בניכם עד סוף כל הדורות".

ומבואר שמחילת העוונות שאנו זוכים בכל שנה ושנה ביום הכפורים, שורשו הוא מכח המחילה שמחל הקב"ה על חטא העגל (ראה מש"כ הרמח"ל בדרך ה' ח"ד פ"ז).

וכך גם נאמר (ישעיה מג, כה) "אנכי אנכי הוא מוחה פשעיך למעני", ומפרש הרד"ק שם: הכפל של מלת "אנכי" בא לחזק, ר"ל אנכי הוא שסלחתי פשעם לדור המדבר - ואנכי הוא הסולח ומוחה פשעיכם בכל דור ודור.

וכותב החיי אדם (כלל קלח): "באהבת הקב"ה את עמו ישראל, הרבה להיטיב אותנו וצונו לשוב לפניו בכל עת שנחטא. ואף שהתשובה טובה בכל עת, מכל מקום חודש אלול הוא מובחר ומוכן יותר שמקובל תשובתו משאר ימות השנה, לפי שימים אלו הם ימי רצון מעת שנבחרנו לעם, שכשחטאו ישראל בעגל ונשתברו הלוחות בי"ז בתמוז, ואחרי זה עלה משה בהר והתפלל, ואמר לו הקב"ה (שמות לד, א) "פסל לך" ונתרצה ליתן לו לוחות שניות, ואז עלה בר"ח אלול ונשתהה שם עד יום כיפור שהיה גמר כפרה.

ואיתא בתנא דבי אליהו, ישראל היו נוהגים כל אותם הימים צום ותענית, ויום אחרון שבכולם דהיינו בעשרה בתשרי גזרו תענית ולנו בתענית, ולפיכך נקבע אותו יום דהיינו יום הכפורים לכפרה לעולם. ולפי שהיו ימים אלו ימי רצון מאז, לכן בכל שנה ושנה מתעורר עוד הרחמים למעלה והם ימי רצון. ולפי שכשעלה משה תקעו בשופר במחנה להודיע לישראל שלא יטעו עוד, לכן גם אנחנו נוהגים לתקוע בשופר בכל יום מראש חודש אלול".

נמצא שהתקופה הזו של ארבעים יום, זה התקופה שבו הצליח משה רבינו לגרום בסוף התקופה ליום סליחה וכפרה לכל הדורות, ולכן כל הדורות מתחילים לפעול מתחילת משך תקופה זו.

וכך מבאר הר"ן (ר"ה ג, א) את מנהג המקומות שמשכימין לסליחות מא' באלול: "ויש סמך למנהגן, לפי שבו התחילו מ' יום שנתרצה הקב"ה למשה".

אני לדודי ודודי לי

ג) עתה נבוא לבאר האם יש שייכות בין ה"אלול" לארבעים יום הללו.

דהנה ידוע מה שמביא האבודרהם (סדר תפילת ר"ה): "ויש מקומות שנוהגין להשכים מר"ח אלול, כי בר"ח אלול עלה משה להר פעם שלישית לקבל לוחות שניות והתפלל בהם על ישראל ונתקבלה תפלתו ונתנו לו הלוחות וירד ביה"כ, ונקבע יום מחילה וסליחה לדורות".

ומוסיף: "והדרשנים אומרים סמך לדבר "אני לדודי ודודי לי" ר"ת אלול. וכן (דברים ל, ו) "ומל' ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך" ר"ת אלול. וכן (ישעיה נט, כ) "ובא לציון גואל ולשבי" שתי אותיות אחרונות של גואל ושתי אותיות ראשונות של ולשבי הרי אלול".

כי הנה כד נתבונן מהו היום בו עלה משה למרום, הרי כבר עמד בזה הב"ח (סי' תקפא): "ומשמע לכאורה דביום שני דראש חדש קאמר, וקשה שהרי מר"ח עד בקרו של יום הכפורים אינו כי אם ל"ח יום ולילותיהם עמהם".

והמזרחי (שמות לג, יא) כותב: "והלא מר"ח אלול עד עשרה לתשרי שנתרצה הקב"ה לישראל, אינם כי אם שלושים ושמונה יום שלמים עם לילותיהם. ואף אם נפרש דבריו שיום שלושים באב קורא ר"ח אלול מפני שר"ח אלול שני ימים, יום שלושים של אב ויום אחד של אלול, כמנהג כל החדשים שאחר החדשים השלמים, עדיין לא יהיו משלושים באב עד בקרו של יום הכפורים רק שלושים ותשעה יום שלמים".

והנה בסדר עולם רבה באמת הנסח הוא: "ועלה בעשרים ותשעה באב ונשנית לו תורה פעם שניה". אך לשון רש"י הוא שעלה בר"ח אלול.

וראה בתוס' (ב"ק פב, א) שכותבים: "ועשה עוד מ' יום מל' באב עד י' בתשרי, ונתרצה המקום וירד משה בי' בתשרי והלוחות בידו, באותו יום נתרצה המקום לישראל שנאמר ויאמר ה' סלחתי כדברך, לפיכך סליחה וכפרה הוא לדורות. נמצא דמ' יום אחרונים חסירים לילה, שהרי ביום ל' באב עלה בהשכמה וירד ביום הכפורים, אם לא תאמר דעברוה לאלול".

דהיינו שעלה בל' אב, אלא שאלול דההיא שתא מלייה מליוהו, ובראש חדש שהוא ל' של אב עלה וירד בבקרו של יום הכפורים, וממילא יש ארבעים יום וארבעים לילות.

והנה מנהגינו להתחיל לתקוע רק בב' דר"ח א' אלול (עי' משנ"ב תפקא, ג), וכותב בשו"ת בנין שלמה שזה כדעת הפדר"א והתנחומא שעלה יום אחרי כ"ט אב - ואותו אב היה חסר (דהיינו שעלה בא' באלול). וצ"ל שאותו אלול היה מלא דאל"כ אין ארבעים יום.

וא"כ לדידן שאלול שלנו חסר, מדוע לא מתחילים את ארבעים ימי הרצון כבר מכ"ט באב ולכה"פ מל' באב כדי שיהיה 'ארבעים יום'. וכנראה שהגורם בתקופה זו שהוא "ימי רצון"

הוא מיוחד ל"אלול" שהוא מיוחד ל"אני לדודי ודודי לי", ולכן מתחילים רק מר"ח אלול ולא קודם לכן.^א

מדוע כל התקופה נקראת 'ימי רצון'

(ד) והנה המהר"ל (גור אריה דברים י, י) מעיר, מדוע נקראים כל הארבעים יום "ימי רצון", הרי הקב"ה נתרצה למשה רבינו רק ביום הארבעים בי' בתשרי (יוהכ"פ).

אבל באמת לא קשה, כי הנה רש"י (שמות לג, יא) כותב: "בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, ובשמונה עשר שרף את העגל ודן את החוטאים, ובתשעה עשר עלה, עשה שם ארבעים יום ובקש רחמים שנאמר "ואתנפל לפני ה' וגו'", ובראש חדש אלול נאמר לו "ועלית בבקר אל הר סיני" לקבל לוחות האחרונות, ועשה שם ארבעים יום, שנאמר בהם "ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים וגו'", מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון, אמור מעתה אמצעיים היו בכעס".

ומבואר שכל הארבעים יום האחרונים היו ברצון. והטעם כי באמת בסדר עולם רבה (פרק ו; מובא בתוס' בב"ק פב, א) מובא: "באותה שעה (סוף ארבעים יום השניים) נתרצה הקב"ה לישראל ואמר למשה לפסול לוחות שניות ולעלות, שנאמר בעת ההוא אמר ה' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשנים כו".

נמצא שאמנם הארבעים יום האמצעיים היו בכעס, אבל בסוף אברעים יום הללו הקב"ה כבר נתרצה לישראל, והסכים הקב"ה שיעלה שוב לקבל את הלוחות. (והטעם שהוצרך עוד ארבעים יום, כנראה צ"ל שהיה נצרך ארבעים ימים שכולם ימי רצון, בכדי לזכות לקבל את הלוחות).

והרי נמצא לפי זה, שארבעים הימים, מתחילתן היו ימי רצון להגיע ליעד שבהם.

ויש לצרף בזה את דברי הבנין שלמה (סי' סא) שהאריך ותמה, אם עשו זכר לתקיעת השופר שהיה בעת שעלה משה, מדוע לא עשו ג"כ זכר לזה בתחילת ארבעים יום האמצעיים כשעלה משה בי"ח בתמוז, כיון שגם אז עלה שלא יטעו אחר עבודה זרה, ומכיון שמסתבר שהעבירו גם אז קול במחנה, מדוע באמת לא תיקנו חכמים זכר לאותה התקיעה גם לדורות.

ויעו"ש שמבאר שרק בארבעים יום האחרונים שהיה זה תחילת תקופה של ארבעים ימי רצון, אז תיקנו לתקוע זכר לתקיעה הראשונה ותיקנו המשך לזה לכל התקופה, אבל בארבעים יום האמצעיים שהיו בכעס לא.

ומבאר שלכן הוצרך הטור (בשם פרקי דר"א) לסיים שהקב"ה נתעלה באותו שופר שנאמר "עלה אלקים בתרועה וגו'", דהיינו שהשופר הזה גרם לארבעים ימי רצון לדורות, לא כן

^א וראה ברא"ם שם שלא מונים את היום הראשון מאחר שעלה ביום ואין לילו עמו, ולפי"ז יש למנות מהיום השני, ועל כן אם עלה בל' אב יש למנות רק מא' באלול, הגם שלפי המנין שלנו אין ארבעים יום.

התקיעה של ארבעים יום האמצעיים שלא נגרם מכח זה תקופה שיש בה כח לדורות,
מאחר שאז הם היו בכעס.

נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים

ה) ולגבי העבודה בפועל של ימי האלול, כותב המהרי"ל (הל' ימים הנוראים אות א):
"כתיב "נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים" (ירמיה ד, ג), על כן צריך כל אדם להסיר
השרשים הרעים ורוע מעלליו מן לבו קודם יום הדין של ראש השנה. וירגיל את עצמו כל
ימי אלול להיות רגיל בהן בעשרת ימי התשובה".

והבית הלוי (דרוש יג) כותב: "והנה נתבאר, דעיקר יסוד התשובה היינו שיעקור מלבו
התשוקה להרע שחידש בעצמו ע"י מעשים הרעים, ותשוב טבעו כמו שהיה קודם החטא
כו'. וזה שאנו רואים שכמה פעמים מתחרט על מעשיו ובעוד איזה ימים חוזר למעשיו
הראשונים, זהו סימן שלא נעקר מלבו אותו ההמשכה להרע, רק על זמן מועט נתחזק על
טבעו והתאפק מבלי לעשות הרע, ומ"מ עדיין לא נעקר מלבו התשוקה ומשום הכי נכשל
בה שנית.

וזהו שקבעו לנו הראשונים כל חודש אלול לקבוע בו תשובה קודם ר"ה, זהו כמו נסיון
ובחינה, שידע כל אדם בעצמו אם כבר נעקר ועזב החטא לגמרי, או רק מתחזק נגד תשוקתו
וכשיעבור יוה"כ ישוב למעשיו הראשונים. והנסיון לזה הוא שלשים יום, וכמו דאיתא במס'
יבמות יבמה שאמרה לא נבעלתי תוך שלשים יום כופין אותו, לאחר שלשים מבקשים,
דעד תלתין יומין מוקים אינש אנפשיה טפי לא מוקים אנפשיה, הרי דפחות מל' יום יכול
להתאפק עצמו, אבל יותר מל' יום לא מוקים נפשיה. וכשאינו חוטא שלשים יום, הוא סימן
שנעקר החטא לגמרי".

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אדמה לעליון - רום מעלות האדם / הרב חיים שולביץ, ר"מ בישיבת מעוז חי"ל, עיה"ק ירושלים

האדם עץ השדה

פִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה (כ, יט)

עץ השדה - תלמיד חכם

בתענית (ז). דרשו 'כי האדם עץ השדה', וכי האדם עץ השדה, אלא אם תלמיד חכם הגון הוא 'ממנו תאכל ואותו לא תשחית', ואם לאו 'זכרת'. ומבואר שרק תלמיד חכם נמשל ב'עץ', ולא כל אדם.

דרשה זו הובאה והתבארה (זהר ח"ג רב:), כי האדם העוסק בתורה, נקרא 'עץ השדה', בהיותו אדם הידוע למעלה ולמטה, והוא אילן גדול ותקיף, והשכינה סומכת עליו, שתקבל שפעה בזכותו, והיא ה'שדה' כאמור (בראשית כז כז) 'שדה אשר ברכו ה'. ונבא להתבונן במשל אילן זה.

*

אילן האנושות

קודם חטא הקדמון, היה האדם עומד כאילן, שעתיד האנושות צומחת בפירותיו, כפי שתיאר רמח"ל (פח"ד קה) 'כל הספירות שיש במציאות הוציאו בין כולם נשמה אחת, היא נשמת אדם הראשון, וממנה היה צריך לצאת [לולי חטא אדה"ר] שלשה ענפים גדולים, כוללים כל הבחינות מן הראש ועד הסוף, והם יהיו שלשה אבות, אחר כך יהיו י"ב שבטים, ומהם שבעים נפש, ושלימותם בשישים ריבוא.

ואמנם, גם אחר החטא, כאשר החל סדר התיקון, בו העמידו האבות את כרם בית ישראל הקרויים 'אדם', כתב רמח"ל (דרך ה' ח"ב פ"ד) שכלל תולדות האדם מתחלק לאילנות שרשיים וענפיהם, כל אילן ואילן בפני עצמו, יבחנו בו הענפים הראשיים, שמהם נמשכים ומתפרטים כל שאר הפרטים. ואמנם ענפי אילנו של אברהם אבינו ע"ה, הכוללים, הנה הם עד ששים רבוא, שהם אותם שיצאו ממצרים ונעשית מהם האומה הישראלית.

זהו הצד הנגלה במשל ונמשל האדם והאילן, אך יש במשל זה עוד עומק, להיותו 'עץ השדה'.

*

האילן הוא הקו

עניינו של עץ האדם, שתילתו והשבחתו, תקותו ותוחלתו, התבארו בשירת ישעיהו (ה א) 'אשירה נא לידידי שירת דודי לכרמו, כרם היה לידידי בקרן בן שמן, ויעזקהו ויסקלהו, ויטעהו שרק, ויבן מגדל בתוכו, וגם יקב חצב בו, ויקו לעשות ענבים ויעש באשים'. ואחר שירתו פתר משלו, אומר (שם ז) 'כי כרם ה' צבאות בית ישראל, ופירש רש"י, לכרם הזה

אתם משולים בית ישראל, כי כל מה שעשה לחרם הזה עשה לישראל, והחרם הוא אדם הראשון כי מצינו במקומות הרבה שמקראות הללו נדרשין עליו לא נטרד אדם הראשון עד שחירף וגידף, שנאמר 'ויקו לעשות ענבים ויעש באושים'.

ומבואר, שתכלית נטיעת החרם היתה בתקוה, עליה אמרו במדרש (ב"ר א ד) שמחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, לאמור כי תכלית הבריאה היתה בקיווי מצד הקב"ה, שיהיו בה ישראל שיקוו אליו. ולכך כתב רש"י (שם ז) 'ויקו לעשות ענבים, שישבח ויודה לפניו, והיינו ש'ויקו' הוא הקיווי של הקב"ה בנטיעת כרמו, היא בריאת העולם, שכל נברא יודה וישבח לפניו.

וכבר ביאר רמח"ל בראש דרוש הקיווי, שהקיווי הוא ענין ה'קו', והיינו שהמשכת גילוי השי"ת בעולמו, תלויה רק בתקות האדם, ולכך נבראו כל הבריות בלא שלימות, כדי להעמידם בקיווי תמידי, וזהו כל ענין הצמצום, לצפות שיכנוס בו קו הארת א"ס ב"ה, והוא כלי להמשיך בו את האור, הנמשך כפי עומק הקיווי, כאמור 'יהי חסדך ה' א'להינו עלינו, כאשר יחלנו לך'.

הקו אינו קרוי על שם צד אחד, שהרי קיווי המקוה לקבל, נובע מתקות המשפיע להתעוררות תקוות המקבל, ונמצא שמשל האדם כאילן, הוא בהיותו מקוה, ובריאתו בתקוה עליונה, ובכך נמשך ומתפשט כקו מזה אל זה, ובתקותו ממשיך ומוציא פירות, ונשלמת תמונתו כאילן.

*

אילן האדם ופירותיו

אכן, עוד לימדנו ישעיהו, ששתי תכליות היו לנטיעת החרם, כאמרו (שם ז) 'כי כרם ה' צבאות בית ישראל, ואיש יהודה נטע שעשועיו', וכתב הגר"א (אד"א שם) 'שני מיני הנאות לבעל החרם, אחד הפירות, ושני השעשוע מן הנטעים. ובית ישראל העושים מצות התורה והוא הפירות, ואיש יהודה היינו החשובים, הגדולים בתורה ובמצות הם נטע שעשועיו. 'כי כרם' הוא המצוות והם הפירות, 'נטע שעשועיו' הוא התורה כמו שנאמר (משלי ח ל) ואהיה שעשועים. ועיקר התורה ביהודה כמו שאמרו (תמיד לא): זקני הנגב'.

הרי שרק תלמידי חכמים נקראים נטיעות ואילנות, בעוד כל אדם מוציא רק פירות בעשית המצוות, כי תלמידי חכמים מעמידים את השכינה בארץ על ידי התורה [כדלהלן], ורק על

¹ ופשוט הוא שתקות השי"ת אינה מצד צרכו ח"ו, אלא שכן העמיד את אופן השפעתו, שתמשך לפי עומק תקוות הנבראים, וכלשון הרמח"ל בדרוש הקיווי 'שאף השפע הנשקף מלמעלה ממתין לתקוה שתצמח מלמטה מן הארץ'.

² ראה בפסיקתא (ח) 'אנכי אנכי, באנכי בראתי את העליונים באנכי בראתי את התחתונים, ומפורש יותר בזהר (ח"א פז:): פתח ההוא יודאי ואמר (ישעיה מג כה) 'אנכי אנכי הוא מוחה פשעך למעני וחטאתיך לא אזכור', מאי טעמא תרי זמני אנכי אנכי, אלא חד בסיני וחד בשעתא דברא עלמא דכתיב (שמות כ ב) אנכי יהו"ה אלהיך, דא הוא בסיני, וחד כד ברא עלמא, דכתיב (ישעיה מה יב) אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה בראתי, הוא, בגין לאחזאה דלא הוי פרודא בין עילא ותתא מוחה פשעך', לאמור כי שני צדדים לגילוי, ובעוד בסיני נגלה להשפיע מלמעלה, הרי שתכלית הבריאה היתה להצמיח מקבל מלמטה, וזו סיבת מחיית פשע, מצד קיום קו של קיווי תמידי.

הפירות נאמר 'ויקו לעשות ענבים, ויעש באושים', כי עיקר עבודתם היא לשבת ולהודות, וכיון שחסר בהילול נבאש תכליתם, אך הקו נמשך תמיד על ידי 'משמרות נטועים בעלי אסופות'.

*

להיכן מחובר אילן האדם

והנה מהר"ל (ח"א גיטין נח. סנהדרין צב.; גור אריה בראשית ט כא) האיר, כי צורת האדם עץ השדה, הוא כאילן הפוך, כי העץ שרשו למטה מפני שחיותו מן האדמה, ולכן הוא תקוע בארץ, כי שרשו מקבל חיותו מן האדמה, אך האדם חיות נשמתו מן השמים, ושרשו הוא הראשה, ועל ידי השכל הוא נטוע עד כל הרוחות המנשבות בו אין מזיזות אותו ממקומו, והידיים הם ענפי האילן, והרגלים הם ענפים על ענפים.

אכן להאמור, קו האור העליון יש לו שני צדדים, כי אמנם ראשו יוצא מן העליון, אך ברצון העליון המשכו תלוי בתשוקת המקווה, ולכך צריך את צמיחתו מן הארץ, לינוק כוחה ממנה, ולהעלות את כל אשר בה לשרש העליון, וכפי שכתב הגר"א (שה"ש א ג) ש'עיקר עוה"ב הוא להשיב הנשמה למקורה להדבק בשכינה, ובוודאי יותר טוב מזה שהשכינה דבוקה למטה, כאשר היתה כוונת הבריאה, והיינו שתכלית הבריאה לגלות את שכינתו בכל הנבראים אף התחתונים ביותר, ותיקון זה החל בימי האבות שהתחילו להוריד השכינה לארץ (ב"ר יט).

שני צדדים אלו נגלו בחלום נבוכדנצר (דניאל ד) שראה 'אילנא רבא ותקיף', ואמר 'גודו אילנא וקציצו ענפיה', והזהיר, 'ברם עקר שרשוהי בארעא שבוקו'. והתבאר בתיקו"ז (סט, קב): שהאילן הוא משל לנשמת האדם, שעליה נאמר 'כי האדם עץ השדה', והקב"ה נטע נשמת אדם בכמה דורות עד ולא הצליחו [הם עשרים הדורות מאדם עד אברהם], עד שנטעו בארץ ישראל, והרכיבו בשלשת האבות, ואז גדל והצליח, ואחר שהתפשטו ממנו ענפי השבטים ותולדותיהם אזי הורידו השי"ת [במתן תורה], ונקלטו שרשיו בארץ [היא השכינה], ואז התרבו ענפיו עד בלי תכלית, וגדל האילן כתחילתו.

ועומק הענין הוא, כי אמנם תחילת נטיעת נשמת האדם היתה כאילן הפוך, ששרשו בשמים, בתפארת, ועבודתו היא להוריד את השכינה לארץ, אל המלכות, אך אחר שהשלימו האבות עבודה זו, וקבלו ישראל את התורה והורידה לארץ, אזי השכינה דבוקה עם ישראל למטה, ותשוקת הקיווי מעמידה את העולם כולו לקבל שפעו מן העליון, והרי האדם כאילן הגדל מלמטה, ומתעלה ומעלה את העולם עמו, כאשר מעמיד את תשוקת כל התחתונים אל העליון ית"ש. לתגובות: h0527690963@gmail.com

^ה בנצח ישראל (פ"ז) כתב, שהאדם שרשו למעלה, כי הנשמה הוא שורש שלו. וראה דבריו בדרך החיים (פ"ג מי"ז).
^י ענין ההיפוך הזכר גם במדרש (הובא בפענח רוא ועמר נקא בראשית כד סד) שהטעם שרבקה נפלה מעל הגמל בראותה את יצחק, הוא לפי שכל היוצאים מגן עדן, מהלכים בהיפוך, רגליהם למעלה וראשם למטה, והיינו כי הם שייכים לשם, ואמנם אין זה כמש"כ מהר"ל שהחיבור הוא בראש, אך ענין ההיפוך נזכר שם.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

מידת הקנאה

וּדְבָרוֹ הַשְּׁטָרִים אֶל הָעַם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת חֲדָשׁ וְלֹא חָנְכוֹ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְנֹכֶנּוּ. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חָלְלוֹ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יַחְלִלֶנּוּ. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקָחָהּ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָהּ (כ, ה-ז)

תמהו רבים, לשם מה היתה התורה הקדושה צריכה להוסיף "ואיש אחר יחנכנו"; "ואיש אחר יחללנו"; "ואיש אחר יקחנה", כלום אם לא יפול הבית, הכרם או האשה, לידי איש אחר, אין לו לחזור מן המלחמה? וביותר קשה, שהלא זהו פשיטא שאם ימות - יפלו לאיש אחר?

ומבארים, שמכאן מוכח, שאכן עיקר הבעיה אינה עצם הדבר שהוא ימות במלחמה, אלא שאיש אחר יקחנה... והיינו, כי האדם לפעמים מוכן להלחם במסירות נפש ואפילו למות, אבל כשישיב אל לבו שאיש אחר יקח את ביתו או את אשתו - זה קשה בעיניו יותר, כי מתערב כאן נגיעה של "קנאה". והמידה הזו של קנאה היא המנוע החזק ביותר שמניע את כל פעולותיו של האדם.

וכן ראיתי שביאר מרן הגאון רבי אייזיק שר זצ"ל, שזהו כוחה של מדת הקנאה אשר בגנותה דברו חכמים ואמרו (דב"ר ט, ה), "מאה מיתות ולא קנאה אחת!" כי רצון זה של קנאה יותר קשה לו לאדם מעצם החיים, וכאשר נתעוררה בו הקנאה והחשש של "ואיש אחר יחנכנו" וכו' - הרי שברגע קט נעלמה ממנו כל מדרגתו.

ונראה להביא כמה ראיות ליסוד נפלא זה:

יצחק והשטן

ראשית יש להביא ראיה, מדברי המדרש בפרשת העקידה (ב"ר נו, ד) שכאשר הלך יצחק לעקידה, ניסה השטן למונעו בכל מיני טענות, ועל הכל אמר לו יצחק "אף על פי כן", המשיך השטן לומר ליצחק "אתה הולך להשחט", אמר לו אף על פי כן! אמר לו השטן, אם כן אותן הפרגזיות [פירש רש"י והערוך - מיני תכשיטים] שעשתה לך אמך, הכל יעבור לישמעאל? האם אתה יכול לסבול שכל התכשיטים ילכו לשונא שלך?

וזה נורא למתבונן, שאף לאחר שיצחק כבר עמד בגבורה כנגד כל הטענות של השטן, ואמר שמוכן למסור את נפשו, עדיין השטן היה סבור שהוא יוכל לבלבלו עם טענה כזו שכל אשר לו יעבור לישמעאל. וכבר העירו בזה בעלי המוסר (הסבא מקעלם זצ"ל, ועוד) איך יתכן שעניינים פשוטים של אהבת העוה"ז יעשו רושם על יצחק בשעה שהולך למסור נפשו על קדושת השם?

מידת הקנאה

אולם הן הן הדברים שנתבארו, שהנגיעה של ה'קנאה' היא חזקה ועצומה יותר מכל שאר המידות המניעות את פעולותיו של האדם.

שו"ר שכבר כתב השוואה זו להוכיח שקנאה של 'איש אחר' פועלת יותר מעצם המיתה, בספר 'אזנים לתורה' כאן להגר"ז סורוצקין זצ"ל אב"ד לוצק, וביאר שזהו מה שכתוב בשיר השירים (ח, ו) 'קשה כשאל - קנאה', כלומר, המלחמה - זה מות, אבל 'קנאה' היא כשאל שקשה הימנה.

זירוז הכהן הגדול

עוד נראה להביא ראיה לכך, מהגמרא ביומא (יג). לגבי מחלוקת רבי יהודה וחכמים האם לכהן גדול מתקינים אף אשה אחרת שמא תמות אשתו, או לא. ומבואר שם שאפילו לפי רבנן שלא חוששים שמא תמות אשתו, מכל מקום מתקינים לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו טומאה, ומבאר הגמרא שרבנן סוברים שבעצם אם חוששין למיתה יש לחשוש גם למיתה של שנים, ומה שלא חוששין לטומאה של שנים, זהו משום שאין חוששין לטומאה כלל, מאחר והכהן זריז הוא, אלא שאם כן קשה מאחר ואין חוששים כלל לטומאת הכהן, מדוע אפוא מתקינים לו עוד כהן אחת תחתיו? ועל כך תירצה הגמרא "כיון דעבדינן ליה צרה כל שכן דמזדרז טפיי". כלומר, עצם העובדה שהכהן יודע שיש מישהו אחר מוכן להיות במקומו במידה ויטמא - זה עצמו יוצר את הזירוז הגמור לכהן שגורם לו שאכן לא יטמא. ורואים אפוא כהיסוד הנ"ל, שנגיעה של מידה זו שמה שלא יהיה לי יעבור לזולתי - בכוחה להשפיע על האדם אף יותר מהמוסר הגדול ביותר.

'ושללם לבוז'

וביסוד זה יש לבאר את התפילה שאנו אומרים בפורים ב"על הניסים"; "כשעמד עליהם הזמן הרשע, ביקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים וכו' **ושללם לבוז**". והתמיהה כאן כמו עולה מאיליה, מהו ענין זה שהמן ביקש גם לבוז שלל - מוסיף על האסון הכבד שביקש להמיט על עם ישראל מבלי להשאיר שריד ופליט, עד שיש צורך לציין זאת ב'חדא מחתא' עם כל הרעות שביקש לעשות!?

וראיתי פעם מכתב שכתב סבי הגר"ש שבדרון זצ"ל לידידו הגה"צ רבי זאב אידלמן זצ"ל, שעמד על הערה זו, וביאר כפי היסוד הנ"ל שביארנו, שמאחר ורואים בפרשתינו שהצער שיש לאדם בעצם הידיעה שהממון שלו יעבור לידי אחר הוא כה גדול, עד כדי כך שבכוחו להשפיע על האדם אף יותר מסכנת המוות, וקל וחומר כאשר יגיע ממונו לידי שונאו, לפיכך ברור ומובן שיש צורך לציין זאת בהודאה מיוחדת להקב"ה שמנע מעמנו גם את הצער הזה.

דור המבול ונח

עוד מצאנו כעין הדברים הנ"ל בדברי חז"ל בפרשת נח (ב"ר לב, ח) והובא ברש"י על הפסוק "בעצם היום הזה בא נח ושם וחס ויפת בני נח ואשת נח ושלושת נשי בניו אתם אל התיבה" (בראשית ז, יג), כתב רש"י: "בעצם היום הזה" - למדך הכתוב שהיו בני דורו

אומרים אילו אנו רואים אותו נכנס לתיבה אנו שוברין אותה והורגין אותו אמר הקב"ה אני מכניסו לעיני כלם ונראה דבר מי יקום.

נורא למתבונן, מאה ועשרים שנה נח בונה את התיבה, בתחילה הוא שתל ארזים, שואלים אותו אנשי דורו: "מה קרה לך נח?" והוא ענה: יהיה מבול! תחזרו בתשובה. אומרים חז"ל שבמשך כל המאה ועשרים שנה הם לעגו עליו ובזו לו. ולא זו בלבד, אלא שביום שהיה צריך המבול לרדת, מת מתושלח (סנהדרין קח:). אמרו לו: אמרנו לך, הנה מת הצדיק ואנו כאן עושים חיים.

והנה כשהתחיל כבר המבול, הם לא מתבלבלים, אלא אומרים ברוב חוצפתם "אם הוא יכנס לתיבה אנו נהרוג אותו!" איך זה יתכן?!

אומר הרבי מאוזרוב זי"ע (אש דת), שמכאן לומדים שאדם מוכן לא להיות צודק, ומוכן אפילו למות, אבל רק בתנאי אחד: שאדם אחר לא יהנה יותר ממני. ולכן חשבו אנשי דור המבול, ש"אנו נמות ונח יישאר בחיים"? זה לא בא בחשבון!

אדם הראשון וחווה

וכענין זה אנו רואים גם אצל אדם הראשון וחווה, שהנחש הצליח לשכנעה שלא יקרה כלום אם תאכל מעץ הדעת, וכתוב ויתרא האשה כי נחמד להשכיל ותקח מפריו ותאכל, ולאחר שאכלה מעץ הדעת, כתוב שנתנה מזה לאכול גם לאדם. ופירש רש"י טעם הדבר, כדי שלא תמות היא ויחיה הוא וישא אחרת.

ולכאורה צ"ב ממה נפשך, אם היא החליטה שהיא אוכלת, הרי זה אומר שהנחש הצליח לשכנע אותה במאת האחוזים שלא מתים מזה, ואם כן איך מיד תוך כדי דיבור היא חששה שהיא תמות?!

אלא על כרחך, שעדיין קינן בה החשש שהיא עלולה למות, אלא שמכל מקום היא רוצה שגם הוא יאכל וימות. כי קשה לה להשלים עם העובדה שהיא תמות והוא ימשיך לחיות. כלומר, הנגיעה הזו ביטלה במחי יד את כל מה שהיתה משוכנעת בו קודם לכן שלא מתים מזה!

וכפי שמספרים על פריץ אחד שהתפאר בפני חבריו שיש לו באחוותו יהודי בעל רוח הקודש, אמרו לו שלמסיבה הבאה יביא אותו, והחליטו ביניהם שישאלוהו באיזה יום ימות, ואם יגיד שימות בתאריך כל שהוא - מיד יוציא הפריץ אקדח ויהרוג אותו במקום, ואם יגיד שימות היום, יהרגוהו רק בערב. ובכך יווכח לעין כל שהיהודי לא ידע אל נכון מתי ימות.

ואכן כך עשה, וכשעשו שוב מסיבה הביא עמו הפריץ את היהודי. שאלוהו 'מתי תמות?' והשיב: באותו יום שימות הפריץ... הלה הושיט ידו לכיסו להוציא את האקדח, אך לא היה מסוגל לעשות זאת, אמרו לו חבריו: נו נו, הרוג! אך הפריץ בשום אופן לא הסכים להרוג את היהודי, וכשאלוהו לאחר מכן מדוע לא נהג כפי שסיכמו קודם? ענה להם: כל מה שסיכמנו זה היה לפני שזה היה נוגע אלי...

וראה עוד בספר "אורחות צדיקים" (שער הקנאה) במעשה על שני חברים שאחד מהם היה קנאי והשני חמדן.

מעשה בגט

מסופר על ה'בן איש חי' שהגיעו לפניו זוג שהבעל ביקש לגרש את אשתו, וכנראה שטענות הבעל היו על דברים של מה בכך. אמר להם הרב שיחזרו אליו למחרת בבוקר. בינתיים ביקש הרב ממשמשו, שכאשר יישבו לפניו בני הזוג, יכנס באמצע הדיון, ויעשה עצמו כלוחש דבר מה באזני הרב ועם תנועה בידי שניתן יהיה להבין שמדבר אודות הגט המדובר.

ואכן כך עשה המשמש כדברי רבו. וכפי שציפה הרב, שאל אותו הבעל מה אמר עליו המשמש?

בתחילה סירב הרב לענות ואמר שאינו רשאי לגלות, אולם לאחר הפצרות, נענה הרב ואמר לבעל בצינעא, כי המשמש אמר לו שהוא מעוניין שהגט יסודר להם כמה שיותר מהר מאחר וברצונו לשאת את האשה...

בו ברגע ששמע זאת הבעל - החליט שהוא מוותר על הגט...

בית המשפט / הרב ישי יצחק שרגא, ר"מ בישיבת לב אליהו ומח"ס תורת העובר, ירושלים

ביאור ענין תקיעת השופר בסליחות ובחודש אלול

כ' המשנ"ב [ר"ס תקפ"ד] אין אומרין הלל בראש השנה לפי שספרי החיים והמתים פתוחים, ואיך יאמר שירה. ואף על גב שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין, מכל מקום צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין ועל ידי כך נזכר לזכות בראש השנה. והם ד' הט"ז. ומבואר, שהאימה והפחד מהדין, המה סגולה לצאת זכאים בדין.

ובפשוטו יש לבאר, דע"י שמפחד ומתירא מהמשפט והדין, גורם לו לשוב בתשובה שלימה, ולכך צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין. ועי' בכל בו [הל' תפילה סי' י"א] שכ' לבאר מדוע חותמים בימים אלו המלך הקדוש והמלך המשפט וז"ל, והטעם למה חותמין המלך הקדוש, להזכיר בדעתו בתפילה שהגיע עת לבא לפני מלכו של עולם. וכן המלך המשפט שיירא ויפחד מהשי"ת בהגיע עת התקרבו למשפט, ויירא ויפחד מדינו, ויחזור בתשובה שלימה. עכ"ל.

אמנם יתכן להוסיף בביאור הענין, דאם מראה בעצמו שהוא מפחד מהדין ומהמשפט, סימן שהוא מבין את משמעות הדין, ומרגיש שחייו תלויים לו מנגד, ובזה מכיר במלכותו ית'. אבל אם הוא לא מתנהג כן אלא מתהלך בטוח בעצמו, ה"ז נראה כמרידה במלכותו ית', שאינו מאמין כי ברגע קט יכול להיחתם למיתה. וכמאמרם ז"ל על הפסוק שום תשים עליך מלך, שתהא אימתו עליך [כתובות דף י"ז ע"א], כי ממידת המלכות לירא ולפחד מהמלך.

ולפיכך, המורא והפחד מהדין הוא התחליף לאמירת ההלל, ועומק הענין בזה שמעתי לבאר, דע"י אמירת ההלל קובע האדם בליבו את ההכרה כי כל הניסים המה רק מאיתו ית', וכאשר האדם ירא וחרד מאימת הדין הרי הוא יודע ומכיר כמה חייו הם בניסי ניסים ואיך שעתה חותך הקב"ה חיים לכל חי, ושוב אינו צריך עוד להודות ולשבח את הקב"ה על הנהגתו הניסית. ולכן כ' המשנ"ב דאף שאין אומרים הלל, מ"מ צריך להיות ירא ביום הדין, דהתועלת שתחסר כשאין אומרים הלל, תושלם בזה שיפחד ויירא מהדין.

וכ"כ חרדו בדורות הקדמונים מיום הדין, וענין זה הוא שורש המנהג שהובא בטור [סי' תקפ"א] לתקוע בשופר בחודש אלול, דמטרתו להמחיש את אימת הדין הקרב ובא, וכמו שכ' הטור שם דהתקיעה לעורר את העם לחזור בתשובה, ד"היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו". ואמר הגר"י סרנא זצ"ל, דכיון שעיקרו של השופר בחודש אלול הוא לעורר אימה ופחד מיום הדין, לפיכך תקנו לומר פרק "לדוד ה' אורי וישעי" וגו' לאחר התקיעה בחודש אלול, דפרק זה כל ענינו בטחון וחיזוק בהשי"ת ה' אורי וישעי ממי אירא, אם תחנה עלי מחנה לא ירא לבי, אם תקום וגו' בזאת אני בוטח, דאחר שנחרדים כמו שצריך, צריך ג"כ להרגיע את הנפש בפסוקי בטחון אלו, דרחמי השי"ת מרובים, ולא יכלמו לנצח כל

הבוטחים בך. חזינן, כמה היו יראים בדורות הקודמים מיום הדין, עד כדי כך שהוצרכו לומר פסוקי ביטחון להרגיע את הנפש.

וביארו בזה מאמר דהמע"ה בתהילים [פ' קי"ט] "סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי", ואח"כ מיד הוא אומר "רחמיך רבים ה' כמשפטיך חיינו", והאיך ע"י המשפט עצמו יזכה לחיים, והביאור הוא, שבזכות זה שסמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי ע"י זה גופא יזכה לחיים במשפט עצמו.

וכך כ' בס' הכתב והקבלה לבאר הפסוק תקעו בחודש שופר, בכסה ליום חגנו, דהתואר "חג" המתייחס לראש השנה, אין משמעותו כמו תואר "חג" המתייחס לג' רגלים. כי בג' רגלים חג הוא מלשון שמחה וחגיגה, אבל ראש השנה נקרא חג משום שהוא יום אימה ופחד, וכלשון הפסוק בתהילים [פ' ק"ז כ"ז] "יחוגו וינעו כשיכור", ותרגם שם יב"ע "ירתתון", דהיינו דיחוגו הוא מלשון רתת וחלחלה. וכן הוא לשון הפסוק בישעיה [פ' י"ט י"ז] והיתה אדמת יהודה למצרים "לחגא", ופירש"י, לשון שבר ואימה ופחד. וכעין זה יש שביארו היום "הרת" עולם, דהרת מלשון רתת ופחד.

והגרי"ב זצ"ל כ' בס' כוכבי אור [ח"ב סי' נ"ח] דהנה אמרו חז"ל [ע"ז דף ג' ע"ב] שהקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים. ולכאורה למה מתחילה יושב על כסא דין, ואינו יושב תיכף על כסא הרחמים. אך הענין הוא כמו בנמוסי העולם יש "דין" ו"רחמים". דין הוא בחשבון לפי סדר המשפטים, והרחמים לפי השכל, דאף שמגיע לו עונש, מ"מ לפי מידת הרחמנות שיתעורר בקרבו של השופט, באותה מידה ירחם עליו. וזה במשפט בני אדם, אבל לא כן רחמי ה', כי הרחמים הוא ג"כ בדין, במדה ובמשקל, כמה יהיה הרחמנות, ולזה יושב הקב"ה מתחילה על כסא דין, לדון כמה ישפיע עליו הקב"ה רחמים, כי הרחמים הוא ג"כ לפי הדין.

וכ' הגרי"ב, דמידת הרחמים שאדם זוכה לה, הערך הוא לפי התעוררות האדם, ולפי שברון לבבו, ולפי הפחד והחרדה שיאחו אותו בעת הדין. בנוהג שבעולם מי שיש לו נער ועשה מעשה שאינו הגון, אם יבוא אביו וימצא כי הנער נתמלא פחד וחרדה מאימת אביו, לא יענישו בעונש קשה, משא"כ אם יראה כי בנו אין לו שום פחד מאביו, יתמלא הוא חימה וכעס ביותר. וכן הדבר ביום ר"ה אשר האדם צריך להכניע שכלו ולצייר לפניו אימת הדין, ולהיות מלא פחד ורעדה, ואז יפיק רצון מבעל הרחמים ביותר, כי רחמי שמים מרובים.

ויסוד הדברים דהאימה והפחד מהדין זה עצמו סגולה לזכות בדין, מפורש בדברי הזוה"ק [רע"מ פ' אמור דף צ"ח ע"ב, מתורגם] וז"ל: ביום שהעולם נמצא בדין, המקטרג מחפה ומכסה ונועל את הפתח של ההיכל העליון, שבו הדין שורה, כדי לתבוע דין על העולם. ואם תאמר, איך ניתן רשות למקטרג לתבוע את הדין, אלא ודאי נתן ה' רשות לתבוע דין על העולם בידו של המקטרג, כדי שתהיה יראת הקב"ה עולה ושורה על הכל. וזה סוד, והאלוקים עשה שייראו מלפניו, מה עשה, עשה את המקטרג ותיקן אותו לפניו, שיהיה חרב חדה על כל העולם, וכל זה הוא בשביל שכל העולם ירא מפני הקב"ה. עכ"ד הזוה"ק.

ומבואר בדברי הזוהר שתכלית דין ר"ה הוא "והאלוקים עשה שיראו מלפניו", בשביל שכל העולם יהיה ירא מהשי"ת. נמצא, דמי שהוא אכן ירא ויש לו אימת הדין, הוא קיים את התכלית, ולפיכך הרי זה עיצה נפלאה לזכות בדין, ושהקב"ה ישב מכסא הדין על כסא הרחמים. ומבואר היטב מש"כ המשנ"ב הנז' בזה"ל "צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין, ועל ידי כך ניזכר לזכות בראש השנה". ועי' בס' סוכת דוד [דף קמ"ה].

ובס' לקט רשימות הביא שמרן הגר"א קוטלר זצ"ל היה מספר תמיד על הגר"א מוילנא זיע"א, שהיה לו משפט גדול ונורא בוילנא, והנהגת הגר"א היתה שכשבאו אליו השופטים ודיברו עמו, הוא לא הסתכל עליהם ולא ענה להם כלל על שום דבר מדבריהם, שהוא סבר דהמקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, וסבר דלכן לא יהיה להם עליו שום שליטה, ולכן הגר"א לא התייחס אליהם כלל וכלל. ובספרי משרד המשפט של העיר וילנא כתבו לדורות איך שר' אליהו מוילנא היה לו משפט, והתביעה עליו היתה שלא הכיר כלל במשפט, ולא התייחס לזה כלל וכלל, והוא ביזה את כל השופטים והמלוכה, ועיקר התביעה עליו היתה מה שלא ענה לשופטים ולא התייחס אליהם, וזה היתה תביעה יותר גדולה מעצם הדבר שדנו אותו.

ואמר בזה המשגיח דליקווד דדין שמים הוא ג"כ באופן כזה, כמלכותא דארעא, והדבר הראשון שדורשים ותובעים מהאדם שיעמוד למשפט, צריך לתת הכרה למלך, ולהכיר שיש מלך המשפט ולעמוד למשפט ולהכיר בשופט!

וע"ע משנ"ת בענין זה בס' כתר מלכות מאמר טז. ע"ש.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

כמה הערות במצות 'תמים תהיה'

תָּמִים תְּהִיָּה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ (יח, יג)

(א) בלשון הפסוק "תמים תהיה" יש לדקדק שהוא בקום ועשה ולא רק בשב ואל תעשה, וכמו שדרשו כמה הלכות בהווייה דקידושין וב"הויו" דק"ש כך יש לדרוש בהווייה דתמימות.

ואולי הכונה למה שנראה ברמב"ן במצוה זו (עשה ח), שאינה רק איסור לדרוש בחושים בכוכבים וכדומה, אלא אפילו אם כבר שמע מהם דבר "לא נירא מדברי מגיד עתידות מהנזכרים או מזולתם", שבזה הוא בקום ועשה, שכבר שמע דבר עתידי ומתחזק באמונה בה' לא לירוא מזה. והוא מהווה אצלו בזה תמימות עמו יתברך.

והרמב"ן כתב שם עוד "וממנו לבדו נדרוש הבאות מנביאיו או מאנשי חסידיו, רוצה לומר אורים ותומים", וגם זה הוא בקום ועשה אך צ"ע אם הוא חלק ממצות התמימות.

(ב) יל"ע אם מקיים עשה זו כשחושב ומתבונן בכך שהקב"ה עושה לכל המעשים, ובכל עניני השגחה פרטית, או רק כשיש לפניו דעה כוזבת ואינו מאמין בה מחמת האמונה בה' אז מקיים המצוה.

(ג) וכן יל"ע אם הוא רק בשמועה רעה שאז אורחא דמילתא שצריך חיזוק הלב, או שגם שמועה טובה בכלל זה, שמתחזק לא להאמין לטובה שתבוא בגלל אמירתם, וכן מסתבר. וכך גם לשון הרמב"ן שם "ולא נדרוש מהוברי שמים ולא מזולתם, ולא נבטח שיבואו דבריהם על כל פנים. אבל אם נשמע דבר מהם נאמר הכל בידי שמים, כי הוא משנה מערכת הכוכבים והמזלות כרצונו, מפר אותות בדים וקוסמים יהולל".

(ד) הרמב"ם (ע"ז פי"א הט"ז) כשעמד על ענין זה, כתב דהמאמין באוב וידעוני וכישוף וחושב שהם אמת וחכמה אלא שהתורה אסרתן, אינו אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלימה, "אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלו הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה, אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן, ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל אלו ההבלים תמים תהיה עם ה' אלקיך".

עולה מכל דבריו ש"תמים תהיה" דהכא אינו מיעוט הדעת וקטנות המוחין אלא להיפך עניינה הוא שלימות, וציווי התורה הוא להיות משלמי הדעת שלא יאמינו בדברים אלו לא רק בגלל שהתורה אסרה, אלא מהבנה והשגה שהם תוהו והבל.

וצ"ע למה השמיטה ממנין המצוות, ואין לומר שהיא עשה כללית להיות תמים בכל עבודת ה', דהא פירש לה הכא על כפירה בכישוף, ודוחק לומר שכיון שהיא כפירה בכמה מיני כישוף כקסמים ואוב וידעוני זה ג"כ נחשבו ציווי כולל. ואולי מפני שא"א שהתורה תצווה דבר כזה באופן של חיוב, דהא ע"כ יש שאינם שלמים בדעת, וכמו שהזכיר נשים

וקטנים אטו יהיו פטורים ממצוה מפורשת בתורה, וע"כ הוא גילוי דעת שכל אלו הם הבלים והנכון הוא להיות מרום ונושא מהם.

(ה) הרא"ש כתב בתשובה (כלל נה סי' ט-ב ד"ה ועל שכתבת, מהדו' מכוון י-ם עמ' רלט) כי חכמת הפילוסופיא וחכמת התורה והמשפטים אינן על דרך אחת, כי חכמת התורה היא קבלה למשה מסיני, והחכם ידרוש בה במידות שנתנה לידרש בהם, ומדמה מילתא למילתא, אע"פ שאין הדברים נמשכים אחר חכמת הטבע אנו הולכין על פי הקבלה, אבל חכמת הפילוסופיא היא טבעית וחכמים גדולים היו והעמידו כל דבר על טבעו, ומרוב חכמתם העמיקו שחתו והוצרכו לכפור בתורת משה, לפי שאין כל התורה טבעית אלא קבלה. "ועל זה נאמר תמים תהיה עם ה' וגו', כלומר אפילו יצא לך הדבר חוץ מן הטבע, אל תהרהר על הקבלה אלא בתמימות התהלך לפניו". לכן אין להביא ראיה מדבריהם, לעשות אות ומופת וגזירות ומשלים על משפטי ה' הישרים, ועל זה אמר החכם (משלי ב יט) כל באיה לא ישובון, רוצה לומר כל הבא ונכנס מתחילה בחכמה זו לא יוכל לצאת ממנה להכנס בלבו חכמת התורה, כי לא יוכל לשוב מחכמה טבעית שהורגל בה, כי לבו תמיד נמשך אחריה, ומחמת זה לא ישיג לעמוד על חכמת התורה שהיא אורחות חיים, כי יהיה לבו תמיד על חכמת הטבע, ותעלה ברוחו להשוות שתי החכמות יחד ולהביא ראיה מזו לזו, ומתוך זה יעוות המשפט, כי שני הפכים הם צרות זו לזו ולא ישכנו במקום אחד.

שמעינן מדברי הרא"ש ביאור חדש במצות "תמים תהיה", שאינה רק לא לברר עתידות אצל הוברי שמים וחוזי כוכבים, אלא גם לדעת שדברי התורה הם קבלה, ויש מהם שא"א ליישבם עפ"י שכל, והתייחדה על כך מצוה לקבלם כמות שהם בלא לנסות לבארם עפ"י שכל ופילוסופיה. ואפילו במקומות שאפשר לתרץ הקושיות עפ"י הפילוסופיה נראה מדבריו שאין לעשות כן, כי אין להתרגל במחשבות אלו, שעל זה נאמר כל באיה לא ישובון אחרי שמתרגלים בה. ואולם צ"ע איזה ביאורים עפ"י השכל נכנסים באיסור זה ואיזה לא.

(ו) הרשב"ץ בזהר הרקיע (אות לא) הקשה מסנהדרין (נט.) דכל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה, והקשו ממילה שנאמרה לבני נח ונשנית בהר סיני, ולישראל נאמרה ולא לבני נח. וכתב על זה הרשב"ץ דאם "תמים תהיה" היתה מצוה נמנית, היו מקשים ממה שנאמרה לבני נח "התהלך לפני והיה תמים", ונשנית בסיני "תמים תהיה", ואעפ"כ רק לישראל נאמרה ואינה ממצוות בני נח.

ולכך פי' הרשב"ץ בדרך מחודשת מאד, ד"התהלך לפני והיה תמים" שנאמר לאברהם היתה אזהרה על המילה שלא יתירשלה בה, וממילא גם "תמים תהיה" לישראל נאמרה ולא לבני נח.

ובנתיב מצוותיך הוסיף על דבריו דאע"פ שהרשב"ג כבר מנה "ותמול בבשרים", שם הוא מצות האב למול בנו והאדון את עבדו, וכאן על הבן עצמו אם לא מלו אביו או בי"ד. ובנת"מ תמה על כך, שלא ראינו לשום אחד ממוני המצוות שימנה מילת בניו ועבדיו למצוה בפנ"ע ומילת עצמו למצוה בפנ"ע, ושגם ממריה דשמעתא הבה"ג נראה שכוונתו כפשוטה למנות להיות תמים.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת שופטים

פי יפלא ממך דבר למשפט ... דברי ריבת בשעריך (יז, ח)

מה דכתיב ריבת חסר וי"ו, כתב בספר הרמזים לרבינו יואל על עסקי אותה ריבה, ואותה נערה זו סוטה כי דרשו [סנהדרין פז, א] על השקאת סוטה [בין נגע לנגע - בין נגעי אדם, נגעי בתים, נגעי בגדים, דברי - אלו החרמים והערכין וההקדשות. ריבת - זו השקאת סוטה, ועריפת עגלה, וטהרת מצורע].

*

יז, ח-י: כי יפלא ממך דבר למשפט וגו', וקמת ועלית אל המקום וגו', ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך.

כתב בספר חיי דוד דברמב"ם ריש הלכות ממרים מבואר דאין זו מצוה גרידא אלא הבטחה, דכתב שם הרמב"ם וז"ל בית הדין הגדול שבירושלים הם עיקר התורה שבעל פה וכו' ועליהן הבטיחה תורה שנאמר על פי התורה אשר יורוך, מבואר ברמב"ם שיש כאן הבטחה שיכוונו לאמת, ומהאי טעמא היא דציוותה התורה לשמוע להם עכ"ד.

יז, יח: והיה כשבתו על כסא מלכותו.

פרש"י אם עשה כן כדאי הוא שתתקיים מלכותו. פירש בשפתי חכמים ולכך אמר הכתוב והיה כשבתו ולא אמר סתמא וכתב לו את משנה התורה.

אפשר להוסיף ולבאר על פי מה ששמעתי דהמושג מימיהם של אבותינו לא פסקה "ישיבה" [יומא כח, ב], אין הפירוש "ישיבה" משום שהיו לומדים בישיבה, שהרי עד ימי רבן גמליאל היו לומדים בעמידה [מגילה כא, א], אלא הפירוש ישיבה מלשון ישוב הדעת דכאשר אדם מפנה עצמו מכל ענייני עוה"ז ומבודד עצמו רק ללימוד תורה ועוד בריבוי חברים יש לו יותר ישוב הדעת ללמוד ולהשכיל.

ולפי זה גם כאן "והיה כשבתו", אין פירושו על מעשה ישיבה דוקא, אלא שאם עשה כל מה שנצטוו המלך אז יהיה ישוב וקיום למלכותו.

*

יז, יח: והיה כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את משנה התורה הזאת וגו'.

וכן כתב ברמב"ם [פ"ג ממלכים ה"א] בעת שישב המלך על כסא מלכותו כותב לו ס"ת לשמו וכו'. ובעמק ברכה [הל' כתיבת ס"ת סימן ד'] דייק מלשון זה דבעינן שתמסר הנהגת המלוכה בידו, אבל משעה שנמשח למלך בלבד עדיין אינו מחוייב בזה, ונפק"מ לדוד בשעה שנמשח למלך עוד בחיי שאול ועדיין לא נמסר הנהגת המלוכה בידו, עיין שם.

ויתכן לפרש בדרך אחרת, והוא עפמש"כ בפרשת מקץ [מא, מ] שפרעה אומר ליוסף אתה תהיה על ביתי ועל פיך ישק כל עמי רק הכסא אגדל ממך, ופירש"י רק הכסא שיהו קורין לי מלך כסא לשם של מלוכה כמו ויגדל את כסאו מכסא אדוני המלך עכ"ל. א"כ הכא נמי והיה כשבתו על כסא מלכותו פירושו מי שקורין לו מלך ולא מי שמנהיג את המלוכה בפועל, שהרי יוסף היה משנה למלך והיה מנהיג המלוכה בפועל על פיו ישק כל דבר, ואפילו הכי רק הכסא אגדל ממך ולא היה נקרא שכסא המלוכה בידו רק ביד פרעה, והיינו דמי שיושב על כסא המלכות וכמובן עם בגדי מלכות וכתר מלכות בראשו לו קורין מלך והוא שנצטווה לכתוב ס"ת לשמו.

ונפקא מיניה ליותם בנו של עוזיהו ממלכי יהודה דפירש"י [בסוכה מה, ב ד"ה יותם] וז"ל צדיק היה ועניו יותר משאר מלכים וזכה בכיבוד אב ועליו נאמר בן יכבד אב שכל הימים שהיה אביו מצורע והוא היה שופט עם הארץ כדכתיב [מ"ב טו] ויותם בן המלך על הבית לא נטל עליו כתר מלכות בחייו וכל דינין שהיה דן אומרן בשם אביו עכ"ל. והנה מפורסמין דברי הרשב"א דחלוקה ירושת שררה מירושת ממון, דירושת ממון הוא רק לאחר מות אביו אבל ירושת שררה כמלכות ודומה לו שייך גם מחיים כמו בחזן שהזקין ונחלש ולא יכול להמשיך במלאכתו דבנו יורשו מחיים, א"כ כשעוזיהו נהיה מצורע וישב בבית החופשי ולא יכול להמשיך לנהל המלוכה ירש בנו יותם מיד שררת המלוכה ממנו, ועם כל זה כיון דמפני כיבוד אב לא נטל עליו כתר מלכות בחייו וכמובן לא ישב על כסא המלכות כמו שנפסק בהלכות כיבוד אב "לא ישב במקומו", אע"פ שבפועל כל הנהגת המלוכה בידו לפי דברינו לא יצטרך לכתוב ס"ת המיוחד למלך מאחר דלא ישב על כסא המלכות אין קורין לו מלך אלא לאביו. אמנם נראה שגם אביו שנצטרע אם נאבד לו ס"ת שכתב בהיותו מלך לא יצטרך לכתוב ס"ת מחדש על פי הרמב"ם סוף הל' שגגות דמלך שנצטרע דינו כהדיוט לענין "קרבן נשיא", א"כ מסתבר שצריך גם שימה ושררה שיהא הנהגת המלוכה בידו לחיוב ס"ת.

גם בפירוש האלשי"ך מבאר דהמלך שזכה לכתר מלכות צייתה התורה שיכתוב לו ס"ת שיקרא בו כל ימי חייו בעת הפנאי ויזכה על ידי זה לכתר תורה עיין שם.

*

יז, יט: והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו.

יעויין במנ"ח [מצוה תצ"ז] שכתב דאפשר שאין מעמידין אשה במלכות שנאמר מלך ולא מלכה זהו דוקא בתחילת המינוי, אבל בירושה אם הניח בת יורשת המלוכה.

ובמרגליות הים [סנהדרין כא, ב אות לו] כתב דיש לדון אם מחוייבת לכתוב לעצמה ס"ת, גם לדעת השאגת אריה סימן ל"ה דכתיבה ולימוד תרי מילי נינהו היינו בכל אשה דעלמא, אבל בדין המלוכה שמלבד הס"ת ככל אחד מישראל יחוייב המלך בעוד ס"ת שיהיה עמו ויקרא בו, אולי רק המחוייב בקריאה יחוייב בכתיבה עכ"ל.

ולכאורה היה מקום לומר דבשלמא במצות תלמוד תורה דעלמא שעניינו ידיעת התורה וחכמתה בזה נשים פטורות, אבל מצות הקריאה במלך שעניינו להביאו לידי יראת שמים כדכתיב "למען ילמד ליראה את ה' אלוקיו לשמור את כל דברי התורה הזאת ואת החוקים

האלה לעשותם", וכיון שגם אשה חייבת שיהא לה יראת שמים, גם חייבת לכתוב לה ס"ת לצורך זה, דומיא דרשה דקיימא לן שחייבת ללמוד דינים הנוגעים לה למעשה ולכך מברכות ברכת התורה כנודע.

אמנם העירו דאם ננקוט דס"ת דמלך שצריך שיכתוב את זה בעצמו או בשליחותו כדכתיב "וכתב לו" דמשמע דבעינן כתיבה דוקא [לא כמו ס"ת דהדיוט דמהני קנה או ירש גם כן העיקר שזה שלון], יש לומר דאשה דפסולה לכתוב ס"ת כמו שכתב הרמב"ם [פ"א מתפילין הי"ג] אין חייבת במצוה זו.

*

יז, כ: ולבלתי סור מן המצוה.

פירש"י אפילו מצוה קלה של נביא ופירש דקרא דלמען יאריך ימים על ממלכתו וכו' מכלל הן אתה שומע לאו, וכן מצינו בשאול שאמר לו שמואל שבעת ימים תוחל וגו' ועתה ממלכתך לא תקום, הא למדת שבשביל מצוה קלה של נביא נענש.

בספר מרגניתא דרב [להג"ר ברוך פרנקל תאומים זצ"ל בהפטרות פרשת שמיני] כתב בזה"ל וצ"ע מאי רבותא שיצטרך לשמוע לדברי הנביא, הא העובר על דברי הנביא חייב מיתה ובכלל מצות התורה הוא וחמורה מכמה מצוות ואזהרות שאין העונש מיתה בידי שמים [רמב"ם פ"י מיסודי התורה ה"ב]. ואפשר דוקא מצוה קלה של נביא היכי שאין הנביא אומר בהדיא בדבריו שמצווה כן בשם ה', וכדוגמא של שמואל שאמר לשאול שבעת ימים תוחל עד בואי אליך, ולא פירש שמצווה כן על פי נבואה, עיין ברד"ק. א"כ גם על מצוה שהנביא אומר מדעת עצמו אם המלך לא שומע לדבריו אע"פ שאינו חייב מיתה מ"מ נענש ליטול מלכותו ממנו.

וכן במנ"ח [מצוה תקטז ד"ה והנראה] דייק לשון הפסוק [יח, יט] והיה האיש אשר לא ישמע וגו' אשר ידבר בשמי אנוכי אדרוש וגו', נראה דוקא אם אומר בשם הקב"ה, אבל אם אומר מעצמו נהי דמצות עשה איכא מ"אליו תשמעון", מ"מ לא נענש על זה כן נראה לי עכ"ל. ועיין עוד במשנת חיים.

*

יז, כ: ולבלתי סור מן המצוה ימין ושמאל.

עיין רש"י דאם סר אפילו ממצוה קלה של נביא נענש.

בפני דוד להחיד"א כתב דהנה ידוע דנביא מוחזק שאמר לעשות להוראת שעה נגד התורה כגון אליהו בהר הכרמל שומעין לו, וזהו שאמר לבלתי סור מן המצוה של נביא ימין ושמאל, כלומר אף שאומר לך על ימין שהוא שמאל להוראת שעה אף שהוא נגד התורה צריך לשמוע לו וזהו ימין ושמאל ממש, שמאל שהוא לעבור על דברי תורה אפילו הכי צריך לשמוע, ואם לא נענש וזהו שאמר למען יאריך ימים וכו'.

והנה בספר מרגניתא דרב [להג"ר ברוך פרנקל תאומים זצ"ל הפטרות פרשת שמיני] נתקשה, דבשלמא לעיל גבי הוראת בית דין שייך לומר לא תסור מן הדבר אשר יאמרו לך

ימין ושמאל כדפרש"י דאם הבי"ד מורים בדבר אף שנדמה לשואל שדברי התורה נראים להיפוך מדעתם בדין זה עם כל זה מחוייב לשמוע בקולם, אבל בדברי נביא שמצוה לשעה איזה דבר בשם ה' שמחוייבים לשמוע בקולו אף כשאומר דבר לעבור על דברי תורה ואין בזה היקש שכלי לסתור את דבריו כי אין הנביא מחדש לומר שזהו הדין תורה רק אומר בנבואה שכך רצון התורה לעשות עתה ואף שהיא בהיפוך מדברי תורה, **א"כ מאי ימין ושמאל שייך לומר הכא**, עיין שם וצ"ע.

אמנם הפני דוד תירץ קושייתו במה שכתב דשמאל היינו במה שהנביא אומר לעבור לפי שעה על דברי תורה אפ"ה צריך לשמוע לו. ויש להוסיף נופך דמצינו שהתורה סתם נקראת "ימין" דכתיב [ישעיה סב] נשבע ה' בימינו ואיתא ברכות [י, א] בימינו זו תורה שנאמר [דברים לג, ב] מימינו אש דת למו, **א"כ לעבור על דברי תורה זהו שמאל**.

*

יח, יג: תמים תהיה עם ה' אלוקיך.

פירש"י התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות, אלא כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות, ואז תהיה עמו ולחלקו. והיינו נדרש תמימות בב' דרכים א] התהלך עמו בתמימות ב] כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות.

במשכיל לדוד כתב אין להקשות דהך "עם ה' אלוקיך" הא אפיקתיה לכדלעיל בסמוך התהלך עמו בתמימות ותצפה לו, **דאה"נ דזה מעם ה' מדריש כדלעיל, והך דהכא** [כל מה שיבוא עליך קבל בתמימות] **מאלוקיך נפקא**, כלומר שאז יהא שייך לומר "אלוקיך" שתהיה לחלקו עכ"ל.

והמכוון בזה שישראל שהם דבקים עם ה' והם חלקו ונחלתו הם **למעלה מן המזל**. [ופעמים המזל משתנה עבורם], ולכן רק אומות העולם שהם תחת רשות המזל יראים מאותות השמים שמראין להן העתידות. וכ"כ בבאר בשדה. וכן בפסיקתא זוטרתא עה"פ להלן "ואתה לא כן נתן לך ה' אלוקיך" כתב מכאן אמרו אין מזל לישראל.

החיד"א בנחל קדומים כותב אפשר דהכוונה דאפילו בלבו לא יהרהר אחר מידותיו יתברך, וזהו שאמר תמים תהיה עם ה' אלוקיך, **אפילו בהרהור שאין מכיר בו אלא ה' אלוקיך תהא תמים**, כי הוא בוחן לב חוקר כליות.

ורבינו בחיי כותב כלומר יהיה לבך שלם ביראתו ולהזהר מה שנמנע ויכלול עוד שאם **אתה תמים תהיה עם ה' אלוקיך כענין במשה ויהיה שם עם ה'** וכן באור העליון ונהורא עמיה שריה, ולמדת הכתוב הזה על מעלת מידת התמימות ועל גודל שכרה וכן אמר דוד ע"ה [תהילים מא] ואני בתומי **תמכת בי ותציבני לפניך לעולם עכ"ל**.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

על מצבות בהלכה ועל סיפורי מצבות

ולא תקים לך מצבה אשר שָׁנָא ה' אֱלֹקֶיךָ (טז, כב)

שאלתי את מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א מדוע מקימים "אהלים" ומצבות גבוהות ומיוחדות דוקא לגדולי תורה וחסידות, בעוד שמדברי חז"ל נראה בדיוק להיפך. בתלמוד הירושלמי (שקלים ב, ה) נאמר ש"אין עושים נפשות (=מצבות) לצדיקים, דבריהם הם זכרונם". וכך פסק הרמב"ם: "ובונים נפש (=מצבה) על הקבר. צדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם מפני שדבריהם הם זכרונם". ואם כן מדוע דוקא לגדולי תורה וחסידות מקימים אהלים, בעוד שבירושלמי נראה שדוקא לאנשים רגילים בונים מצבות?!

מרן שליט"א השיב שאין איסור להקים מצבות לצדיקים, אלא שלא חייבים לעשות כך, ואם רוצים - אפשר.

בספר "מעבר יבוק" מובא ש"הציון לקברי הצדיקים יועיל לצורך החיים. כי בראותם ציון אדם חשוב, מעוררים לבקש רחמים על קברו עבור החיים, שבודאי הדבר נוח לצדיקים".

גם בשו"ת כתב סופר מסביר שישנה תועלת לחיים בהקמת אהלים ומצבות גדולות, "כי המתפללים על קברי הצדיקים יודעים את מקום קבורת הצדיק, ולציון יאמר איש צדיק כבודו במקומו מונח במקום הזה, ומה שאמר רשב"ג שאין עושים נפשות לצדיקים, היינו שאין בנין נפשות לתועלת הצדיקים עצמן כדי שלא ישכחו מן הלב וכדי שיתפללו בעדם אין צריכים לזה, כי דבריהם הם זכרונם ורחושי מרחשן שפתותיהם, ישבו עולם לפני אלקים, ובנין זה שבנין להם נפשות, אינו לתועלת נפשם והיינו אין עושין נפשות לצדיקים בשביל הצדיקים, אלא בנין ציון שיהיה מצוין לתועלת החיים שיבקשו ויתפללו על קבריהם בעד עצמן".

התורה תמימה בפרשת ויצא כותב יסוד זהה לדברי ה'כתב סופר' והוא כותב שלכן יעקב הציב יעקב מצבה לרחל, כיון שמבואר בחז"ל שיעקב צפה ברוח הקודש שעתידים ישראל לעבור דרך קבר רחל בגלותם ולכן הציב מצבה, כדי שיראו את מקום קברה ויתפללו שם.

אהלים שכאלה הוקמו בחז"ל על קברי צדיקים רבים, וביניהם על קברי רבותינו ה"בית הלוי", הנצי"ב מוולוז'ין והגר"ח מבריסק זצ"ל. כאשר נפטר מרן הגרי"ז מבריסק זצ"ל, רצו בניו להקים אהל מעל קברו שבהר המנוחות, כפי שהקימו לאבותיו, אך החברא קדישא בהר המנוחות סירבה לעשות זאת, בטענה כי בהר המנוחות לא נהוג להקים אהלים מעל קברי הצדיקים. בנו של הגרי"ז, הגרי"ד זצ"ל, שקל להעביר את מקום הקבורה למקום אחר, אך הדבר לא יצא אל הפועל בגלל הזמן הדחוק ומפני שבירושלים כבר פורסם מעל גבי לוחות המודעות, שהרב מבריסק ייטמן בהר המנוחות.

מאז הוקמו כבר "אהלי צדיקים" בהר המנוחות, ביניהם על קבר החיד"א זי"ע, קברו של המהר"ם שפירא מלובלין, הצדיק רבי אשר פריינד זצ"ל ועוד רבנים ואדמורי"ם. גם ב"בית החיים" בבני ברק ישנם אהלים על קברי צדיקי ויו"ניץ, אלכסנדר ואוז'רוב, וגם קבריהם של מרן רבינו הגדול הגרא"מ שך זצ"ל, הגרמ"ש שפירא זצ"ל ועוד גדולי תורה, הינם קברים מוגבהים יותר מקברים אחרים.

*

הגאון רבי אפרים בורודיאנסקי זצ"ל, בעל ה"בנין אפרים", ביקש בצוואתו שלא יקברוהו בשום פנים ואופן ב"חלקת הרבנים". לאחר פטירתו התלבטו בני המשפחה האם לקיים את צוואתו. שהרי מצד אחד, רבי אפרים אסר לקבורו בחלקת רבנים, ומצד שני, אין ספק שהיה הוא מגדולי וגאוני התורה המופלגים והמיוחדים ובודאי מקום מנוחתו צריכה להיות קרוב לגדולי ישראל.

מחותנו, מרן הגרש"ז אורבך זצ"ל, הציע הצעה גאונית: "תקברו את רבי אפרים בחלקה חדשה בהר המנוחות, חלקה שעדיין לא נקברו בה שום רבנים, כדי לקיים את צוואתו. אך לאחר מכן, כאשר ייפטרו, לא עלינו ולא עליכם, גדולי תורה אחרים, תדאגו לקבורם גם כן בחלקה זו..."

ואכן, קברו את ר' אפרים בחלקה ריקה, והחלקה התמלאה אט אט, לדאבון כל לב, בגדולי תורה נודעים, וביניהם מרן הגרי"ש אלישיב זי"ע, הגר"י קוליץ זצ"ל, הצדיק הרב מנדל זצ"ל ועוד גדולי תורה.

ראש ישיבת "כנסת חזקיהו", הגאון רבי רפאל אליהו אליעזר משקובסקי זצ"ל, נפטר לבית עולמו ובני המשפחה רצו לקבורו בסמוך לקבר אביו, רבה של קרינק שבפולין, הגאון רבי חזקיהו יוסף מישקובסקי זצ"ל, אך החלקה כולה היתה מלאה בקברים ולא נמצא לבן מקום פנוי. תוך כדי חיפוש מקום באזור, שמו הבאים לב לכך כי ממש ליד קבר ר' חזקיהו יוסף, מונחת אבן מצבה והאבן נראית כמי שאינה מחוברת לקרקע. הם הרימו את האבן וגילו שהמקום כולו סלעי ומעולם לא נחצב שם קבר, והנה האב והבן נקברו יחדיו, בקבר סמוך זה לזה.

*

לפני מאות שנים עמד אחד מיהודי וינה במטבח והכין דג לסעודת ליל שבת. לפתע פתח הדג את פיו וזעק "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד". היהודי המבוהל פנה מיד לרבני וינה והם הורו לקבור את הדג ולרשום על קברו, "פה נטמן הדג שצעק "שמע ישראל"..."

בספר "קהילות צעהלים וחכמיה" מסופר על דג אחד, שעמד במרכז הצלחת על גבי שולחנו של יהודי בצעהלים. לפתע פרץ הדג בזעקת "שמע ישראל" והדג, שלא בושל לבסוף לכבוד שבת קודש, הובל לקבורה בירכתי בית הקברות היהודי המקומי, אך על מצבתו לא רשמו דבר.

הגאון רבי יצחק טייב, בעל "חלב חייטים" ומגדולי רבני תוניס, נפטר בשנת תקצ"ו, והאומן שכתב את מצבת קברו היה אדם פשוט ונבער מדעת, שלא הרבה בתוארי כבוד וכתב, כך בפשטות, "רבי חי טייב מת". ויהי בלילה והרב הגיע לכותב המצבות בחלום ואיים לחונקו. האיש צעק ורבי חי טייב אינו מרפה ממנו וגוער בו מדוע כתב על קברו את המילה "מת", ולא "הסתלק לשיבה של מעלה" או "הלך לעולמו". הרב צעק עליו בחלום ואמר לו: "וכי אינך יודע את מאמר חז"ל "צדיקים במיתתן קרויין חיים?!", לכן תקום מיד בבוקר ותוסיף במצבה את המילה "לא"!!!

וכך היה. כותב המצבות רץ לבית הקברות והוסיף את המילה "לא" לפני המילה "מת". מצבה זו ניצבה בבית הקברות העתיק בתוניס עד לפני כ- 40 שנה, אז העבירו את קברו של הרב זצ"ל לבית העלמין החדש, שם הקימו מצבה חדשה לכבודו וחרטו בה את המילים "רבי חי טייב לא מת".

בסמיכות לקברו של מרן החזון איש זצ"ל נקברו בעל ואשה. על מצבתו של הבעל כתוב "נפטר כ"ה שבט תשט"ז, בן פ"ז שנים" ועל מצבת רעייתו נכתב "נפטרה יום אחד אחרי בעלה, כ"ו שבט תשט"ז, בת פ"ב שנים". הרב מרדכי ויס מספר את סיפורם של המצבות, אותו שמע מהאדמו"ר מסטריקוב שליט"א. אברך צעיר לימים נישא ולאחר נישואיו חלתה אשתו והרופאים אמרו שנותרו לה רק מספר ימים לחיות. פנה האברך לרבו, רבי יחזקאל שרגא משינווא, בנו של ה"דברי חיים" מצאנז זצ"ל, וביקש בבכי ברכה לרפואת רעייתו. השיב לו הרבי כי יסיר דאגה מלבו ואשתו עוד תחיה אחריו. וכך היה. הבעל נפטר בן 87 ורעייתו נפטרה יום לאחר פטירתו, בת 82.

*

(מתוך הספר החדש 'מחשבה בפרשה' על סדר פרשיות בראשית, לקחי מוסר ותבונה, סיפורי מופת, עובדות מגדולי ישראל, הגיונות מחשבה ופניני תורה והלכה בצירוף הליכות והנהגות ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שייצא לאור לקראת פרשת בראשית התשפ"ג. הפצה ראשית: יפה נוף).

*

אבא, שופט

היה זה מספר ימים לפני ראש השנה התשע"ח ואנו, בני השיעור שלי בישיבת 'משאת המלך' באלעד וכל צוות רבני הישיבה, ממתינים בהתרגשות גדולה במדרגות העולות לבית מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל, כדי להיבחן על תחילת 'בבא קמא' ולהתברך לקראת השנה החדשה, שנת התשע"ט.

במהלך ההמתנה על מפתן הבית, נפגשנו עם יהודי הדור פנים, הרה"ג רבי אברהם סופר שליט"א שמו, והוא סיפר לי ולתלמידי את הסיפור האמיתי והמפעים הבא: "צעיר למשפחה אמריקאית מתבוללת, הסתבך חמורות בסחר בחומרים מסוכנים והתביעה בארה"ב ביקשה לגזור עליו 25 שנות מאסר. הוא שכר את אחד מעורכי הדין הגדולים

ביותר בארה"ב, אך גם עורך הדין הסביר לו שהוא ייאלץ לשבת בכלא לפחות עשר-עשרים שנה. הצעיר הסתובב כהלום רעם, סהרורי, כואב ודואב. פגש אותו יהודי חרדי, הקשיב לסיפורו העגום ולקחו לאחד מגדולי הדור. הגאון הקדוש והישיש חיזק את הצעיר באמונה ובטחון בהקב"ה, הסביר לו שיש בורא עולם ושה' יתברך הוא כל יכול, רק צריך להאמין, להתחזק בשמירת תורה ומצוות, להתפלל ולבקש. הצעיר התחזק בתורה, אמונה ובטחון והמתין בצער נורא ליום המשפט.

ביום המשפט הגיעו אנשי התביעה, הנאשם ובני משפחתו, אך עורך הדין לא הגיע. הנאשם התקשר בבהלה לעורך דינו, אותו שכר בסכום אסטרונומי, והלה הסביר לו שהוא הגיע בטעות לצד השני של אמריקה ואין באפשרותו לטוס לקצה השני של היבשת. "גם אם אסע בחללית, לא אספיק להגיע", הסביר העו"ד והבטיח לשלוח במהירות מחליף, עו"ד מתלמד.

חצי שעה חלפה ולאולם נכנס עו"ד צעיר. "זאת הפעם הראשונה שלי בבית המשפט", פלט בחופזה לנאשם ההמום, "כשהתובע יתחיל לדבר, אני אקרא את ראשי הפרקים של התיק, כדי שאדע על מה הדיון בכלל"...

הנאשם הבין שכלתה אליו הרעה. לשלוח עו"ד מתלמד, המופיע פעם ראשונה בבית המשפט, בתיק פלילי כה חמור?? מדובר באסון מוחלט!!

התובע סיים לדבר והעו"ד הצעיר נעמד ובביטחון עצמי מופרז החל לדבר ולדבר. השופט ליגלג עליו, סתר את דבריו, ובין שניהם התפתח קרב מילולי בן שעה תמימה. בסיום הדיון ההזוי הכריז השופט: "אני משחרר את הנאשם מחוסר הוכחות ברורות"...

הנאשם התעלף. כשהתעורר מעלפונו, לא מבין מה התרחש מול עיניו, הסביר לו עורך הדין בשקט: "השופט הוא אחד החברים הטובים ביותר של אבא שלי. אבא שלי הבהיר לו, רבע שעה לפני המשפט, שזאת הפעם הראשונה שאני מגיע לבית המשפט עם תיק משלי. השופט הבין את הרמז וזאת התוצאה. אתה חופשי"...

"זהו סיפור אמיתי", סח רבי אברהם סופר שליט"א, "אך הלקח שלו ברור. כאשר השופט הוא אבא שלך, בכבודו ובעצמו, הוא יעשה את הכל כדי שתזכה בדיון"...

*

ויש המשך למסר הפשוט והנוקב הזה.

מספר דקות לאחר מכן, נכנסנו למרן הגר"ח זצ"ל. לאחר שמרן זצ"ל בחן את התלמידים, שאלתיו מספר שאלות ומרן זצ"ל השיב עליהם בניחותא.

בהמשך הצבעתי בפני מרן זצ"ל על שינוי הקיים, לכאורה, בין פיוטי הסליחות של בני עדות המזרח, לפיוטי הסליחות של בני אשכנז. "בעוד שהספרדים רק מבקשים סליחה על העוונות והאשמה שלנו, הרי שחלק מפיוטי הסליחות שלנו, האשכנזים, מלאי טענה ודרישה להקב"ה, על שגזר עלינו גזירות רעות ושעם ישראל שבוי ונבזה בין העמים", אמרתי למרן זצ"ל, בהציגי מספר קטעי סליחות בסגנון זה. (כמו, למשל, "איה כל נפלאותיך

הגדולות והנוראות... (סליחה יב, ליטא). "איה קנאתך ועצת עמידתך? בת בררת לבית חמדתך, בעלוה אדונים" (סליחה ח). "איה קנאתך וגבורותיך בעשותך נוראות לזרע כרותי בריתך?!" (סליחה יח), ועוד ועוד). מה ההסבר להנהגה שכזו, שאנו באים, כביכול, להקב"ה בטרוניה, בשעה שאנו אמורים לבוא ולהתחנן, לבקש סליחה ומחילה?

מרן זצ"ל הגיב ואמר: "הרי הקב"ה בעצמו רוצה שנבוא אליו בטענות..."

שאלו נכדו חביבו, רבי יעקב ישראל קניבסקי שליט"א, מהו המקור לכך, ומרן זצ"ל פתח מסכת ברכות והצביע על דברי הגמרא שם (לא, ב- לב, א).

וכך נאמר שם בגמרא: "חנה הטיחה דברים כלפי מעלה, שנאמר: ותתפלל על ה' - מלמד, שהטיחה דברים כלפי מעלה... אליהו הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר: ואתה הסבת את לבם אחרנית. אמר רבי שמואל בר רבי יצחק: מנין שחזר הקב"ה והודה לו לאליהו? דכתיב: ואשר הרעתי... משה הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר: ויתפלל משה אל ה'... כך אמר משה לפני הקב"ה: רבונו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די - הוא גרם שעשו את העגל..."

--- "הקב"ה רוצה שנטען כלפיו, כדי שהוא עצמו יוכל לזכות אותנו בדין!!", אמר רבינו ר' חיים זצ"ל

*

רבנו רבי יצחק עראמה זי"ע, בעל 'העקידה', מסביר שכשאדם אמור לשפוט את עצמו, הוא אינו מביא את עצמו במשפט הצדק ואינו גוזר על עצמו עונשים, בגלל שחטא.

כשם שלא שייך שאדם יעניש את עצמו על מעשיו הרעים ויתגמל את עצמו על מעשיו הטובים, כדי להוציא בו עצמו את הצדק לאור, כך אין לבן דין ומשפט עם אביו, ובפרט בבניו הקטנים. שום אדם נורמלי לא יכרות לעצמו יד, רק בגלל שידו הזיקה למישהו אחר, כדי להוציא את הצדק לאור. האדם לא שופט את בניו, שהם עצמו ובשרו, חלק ממנו, וגם לא את עבדיו, שהם מקנת כספו וכבעלי החיים שברשותו.

ברור שאבא עושה צדק עם בניו ועבדיו. אך מסלול עשיית הצדק של אב עם בניו והאדון עם עבדיו, הוא מסלול שונה לחלוטין. מסלול של עשיית צדק שיש בו רחמים מרובים ואהבה עצומה. אם נשוב לאבינו, שופט כל הארץ, נזכה לכתיבה וחתימה טובה!!

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

מעלת הכניעה לדעת תורה

לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (יז, יא)

מפעם לפעם, ובעיקר לפני מערכות בחירות, בהם ארצינו הקטנה רועשת וגועשת בבליל של סיסמאות, הבטחות, מועמדים נוצצים ושלטי חוצות, נדרשים אנו ליישב ולברר, גם ובעיקר בתוך עצמינו, את המושג הנפלא בו נתברכנו, בני הציבור החרד לדבר ה', הנקרא "דעת תורה".

מדהים לראות בכל פעם מחדש, כיצד מפלגות שלימות התלויות בדעות בני האדם השונים יעלו, ירדו, יעלמו מעל המפה או יצוצו כפטריות אחר הגשם. אך המפלגות המייצגות את בני הציבור החרדי אינם נעלמים מן המפה. הכח החזק המאחד אותם, יודעים כולם, אלו הם גדולי התורה הניצבים בראש המערכה, ועומדים כקרבניטים המנווטים את הספינה בסערות התקופה.

בשורות הבאות, ננסה לחדד קצת מצווה זו, שיסודה בפרשתינו, ונראה כיצד עוד בזמן התנאים, עמדו גדולי הדור כחומה בצורה על משמר ההשקפה, ולא נתנו מקום לערעור ההנהגה, גם אם מדובר במחלוקת הלכתית.

במשנה בראש השנה, (פ"ב משנה ח'), מסופר על מחלוקת שאירעה בין נשיא הדור אז, רבן גמליאל הנשיא, לבין אחד מחשובי הרבנים החריפים אז, שהיה אף חבר בית הדין הגדול, הלא הוא רבי יהושע. המחלוקת נסובה על קבלת עדים לצורך קידוש החודש, וכך מובא שם: "ועוד באו שנים ואמרו: ראינוהו בזמנו, ובליל עברו לא נראה, וקבלן רבן גמליאל. אמר רבי דוסא בן הרכינס: עדי שקר הן, היאך מעידים על האשה שילדה, ולמחר כריסה בין שיניה? אמר לו ר' יהושע, רואה אני את דבריך!" ע"כ דברי המשנה.

מאחר שסבר רבי יהושע כי הצדק עמו, נהג הוא לוח שנה שונה מהלוח שהנהיג רבן גמליאל הנשיא, לכל העם. רבן גמליאל, בתור נשיא הצופה על העם, לא ראה בעין יפה את הנהגתו של רבי יהושע, וחשב כי העם יגרר אחריו, ותיהפך התורה לשתי תורות, ולפיכך גזר הוא על רבי יהושע, כמובא במשנה ט' שם: "שלח לו רבן גמליאל: גוזרני עליך, שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך, ביום הכפורים שחל להיות בחשבונך!"

רבי יהושע, הזדעזע מעצם המחשבה: לחלל את יום כיפור? וכל זה רק בגלל גזירת רבן גמליאל? אך מצד שני, לא הרי גדול הדור גזר עליו כן? ליבו לא הניח לו מן המחשבה: אם האמת אתי, וכי בשמים לא תהיה לי עבירה אם אני מחלל את יום כיפור לחינם?

מספרת המשנה: "הלך ומצאו רבי עקיבא - מיצר. אמר לו (רבי עקיבא לרבי יהושע): יש לי ללמוד, שכל מה שעשה רבן גמליאל - עשוי, שנאמר: (ויקרא כ"ג) "אלה מועדי ה' מקראי קודש, אשר תקראו אתם", בין בזמנן בין שלא בזמנן, אין לי מועדות אלא אלו". מכאן הוכיח

רבי עקיבא, שכיון שענין קידוש החודש נמסר לבתי הדין בישראל ולזקני הדור, ממילא בשמים מתחשבים בדעתם, ואין כאן כל חילול יום כיפור גם אם זה היפך דעתך והיפך האמת שבתורה לפי מה שיצא לך.

כנראה שדברים אלו לא הספיקו כ"כ ליישב את דעתו של רבי יהושע, ולכן בצר לו, הלך לו לחביר וידידו רבי דוסא בן הרכינס, שהוא בעצם בעל הטענה הראשון ש"עדי שקר הם", אותו הצדיק רבי יהושע. התנא הקדוש רבי דוסא, למרות שרבן גמליאל פסק גם נגד דעתו, מלמד אותנו פרק מאלף בהשקפה נכונה ובכניעה אמיתית לדעת תורה, וכך מובא במשנה: "בא לו אצל רבי דוסא בן הרכינס, אמר לו (רבי דוסא), אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו, שנאמר (שמות כ"ד): "ויעל משה ואהרן, נדב ואביהוא, ושבעים מזקני ישראל". ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים? אלא ללמד, שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל, הרי הוא כבית דינו של משה!!"

רבי דוסא לימד, כי לגדולי הדור יש כח באותו דור כמו משה רבינו! ומשום כך, גם אתה רבי יהושע חריף יותר, חכם יותר ועם יותר ראיות, אבל ההוראה של גדולי הדור חייבת להיות אצלך כדבר מנוי וחתום, ללא שום יכולת ערעור, וגם אם אתה סבור שזה חילול יום כיפור, דע לך שלא רק שאין כאן חילול, אלא זו אף מצווה גדולה. מדברים אלו השתכנע רבי יהושע, ועשה מעשה:

"נטל מקלו ומעותיו בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל, ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו. (כאשר ראהו רבן גמליאל שהגיע), עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו. אמר לו: בוא בשלום, רבי ותלמידי, רבי - בחכמה, ותלמידי - שקבלת דברי".

והדברים נוקבים ומזעזעים: רבי- **בחכמה!**? רבן גמליאל, גדול הדור ונשיאו, מעיד כאן במפורש כי רבי יהושע נחשב רבו בחכמה, הוא לא אמר זאת סתם משום ענווה או כדי לפייס את דתו של רבי יהושע, אלא אמר דברים אמיתיים, כי רבי יהושע חריף ממנו בתורה. ואף על פי כן, למרות כל הגדלות בתורה, כל החריפות, כל החכמה, מגיע לך כבוד אמיתי, לא בגלל חריפות השכל, אלא בגלל ש"קבלת את דברי", למרות ידיעותך, ראיותך, ביטלת את השכל כלפי גדול הדור, והכנעת את עצמך כלפיו. על ידי שקיימת את המושג: "תלמידי שקבלת את דברי", נתת ביטוי אמיתי לחכמתך, ל"רבי בחכמה", הוכחת כעת כי כל תורתך אינה רק חכמה, תורה ללא מידות והשקפה, אלא תורת אמת, תורת חיים, תורת ה', תורה שמדריכה את האדם לדעת גם מתי להוריד את הראשו!!

על דרך הנהגתו של רבן גמליאל הנשיא, שהנהיג את נשיאותו ברמה, כמו שמבואר כאן ובכמה מקומות נוספים, נוכל להבין עפי דברי הגמ' בב"מ נ"ט ע"ב. הגמרא שם מביאה את המחלוקת הידועה של "תנורו של עכנאי", בה נחלק רבי אליעזר בן הורקנוס, שכונה גם "רבי אליעזר הגדול", שהיה אף הוא מחברי בית הדין הגדול באותם ימים, עם חכמי ישראל על טהרתו של תנור שחתכוהו לחוליות. הרב עלי תמר (מו"ק פ"ג) מדקדק, כי רבי אליעזר

הנ"ל היא גיסו של רבן גמליאל הנשיא, ועל אף קירבת המשפחה שהיתה ביניהם, לא נשא פנים רבן גמליאל לרבי אליעזר, ואף נראה שהצטרף לחכמי ישראל שהחרימוהו.

בגמרא שם מסופר, שרבן גמליאל הרגיש שרבי אליעזר הקפיד עליו ביותר, וכדתנו התם: "אף רבן גמליאל היה בא בספינה, עמד עליו נחשול לטבעו. אמר: כמדומה לי שאין זה אלא בשביל רבי אליעזר בן הורקנוס. עמד על רגליו ואמר: רבונו של עולם, גלוי וידוע לפניך שלא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך, **שלא ירבו מחלוקות בישראל**, נח הים מזעפו" ע"כ.

מכאן למדים, כי אע"פ שכלפי חוץ נראה לנו שרבן גמליאל היה תקיף ונהג נשיאותו ברמה, מ"מ כל מעשיו היו בתכלית הטהרה והכוונה, להרבות שלום בישראל ולמנוע מחלוקות, וזו הסיבה שטוהר ליבו לא נתן לו להעלים עינו מגיסו רבי אליעזר ומחבירו רבי יהושע, ולהתנהג עמיהם בשיא התקיפות. אמנם לאחר שראה שקיבלו את דבריו, אותו טוהר לב שהיה עימו במחשבת לשם לשמים בעת שכפה עליהם מה שכפה, אותו טוהר לב התגלה בעת שהרעיף עליהם טללי ברכה ואהבה, עד שהמעיט את עצמו כלפי חבירו רבי יהושע, וקרא לו בתואר הנשגב: **"רבי בחכמה"**!

כי אצל חכמי ישראל, עיני העדה אין אינטרסים ומשוא פנים, אין נקמות, מלחמות כבוד או שאר ענייני המחנאות הידועים. אצל חכמי ישראל, הוראותיהם והנהגתם נובעת אך ורק ממקום אחד ויחיד, מה היא כעת ההנהגה הראויה לכבוד שמים, מה רצון ה' שיהיה כעת ראוי ורצוי לכלל ישראל, מבלי להכניס שום נגיעה עצמית ואישית באותה הוראה. ולכן דרשו בספרי (שופטים קנ"ד): "אפילו מראים בעיניך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין - שמע להם!"

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

"גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונוך", מדוע היה צריך ר"ג לכפות את רבי יהושע לנהוג בפרהסיא נגד דעתו

על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל: וכתב הרמב"ן: דברים יז יא. ימין ושמאל - אפילו אם אומר לך על ימין שהוא שמאל או על שמאל שהוא ימין, לשון רש"י

וכתב הרמב"ן ענינו, אפילו תחשוב בלבך שהם טועים, והדבר פשוט בעיניך כאשר אתה יודע בין ימין לשמאלך, תעשה כמצותם, והמשיך הרמב"ן ואל תאמר איך אוכל החלב הגמור הזה או אהרוג האיש הנקי הזה, . והיינו שאדם זה חושב שהוא הורג אדם שהוא לא צריך להרג הוא איש נקי, ומכל מקום צריך הוא לעשות כדברי הדיינים.

והדבר צריך ביאור שעד כמה שהוא סבור שאסור להרג אדם זה מה שייך לומר שצריך הוא לעשות כציווי בית דין. וכתב הרמב"ן וז"ל אבל תאמר כך צוה אותי האדון המצוה על המצות שאעשה בכל מצותיו ככל אשר יורוני העומדים לפניו במקום אשר יבחר ועל משמעות דעתם נתן לי התורה אפילו יטעו, וזה כענין רבי יהושע עם ר"ג ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונו

ומדברי הרמב"ן מתבאר שאף באופן שטועים וסוברים שימין הוא שמאל. מ"מ הואיל שניתנה תורה על "משמעות דעתם של חכמים", א"כ אפילו טעו, מה שפסקו הוא דעת תורה בענין זה

ובדברי הרמב"ן ביאר הגרא"ו קונטרס דברי סופרים - סימן ה שיש לחלק שאם עדים באים לפני ב"ד, וחשבנו אותם לעדי אמת, אולם קמי שמיא גליא שהן משקרין לא הותר האיסור על פיהן של עדים הללו.

וביאר, שלפי שבספק של מעשה התלוי בהמציאות והמציאות לא תשתנה ע"י הגדת עדים או הרוב. וכיון ששקרו שאין זו המציאות כפי שאמרו, א"כ נתברר שלא היתה זו המציאות ולכך אסור לבעל המעשה היודע שהדבר אינו כן לנהוג על פי עדים הללו.

אכן כל זה אינו אלא בדבר שנוגע למציאות אם היה או לא היה. אולם אם הדבר ספק בדין שאינו ספק במציאות, ופסקו חכמים את דעתם, אפילו אם קמי שמיא גליא שלא כיוונו לאמת אם עשו עפ"י הוראת חכמים הראוין לסמוך עליהן. באופן זה אין לומר בזה שהתרנו את האיסור בטעות. וביאר הקובץ שיעורים על פי דברי הרמב"ן כאן. שמדבריו כאן מבואר

שבדבר הנתון לשיקול הדעת דעת חכמים "שעל משמעות דעתם נתנה התורה", ולכך בדבר הנתון לשיקול הדעת אף שהם טועים הלכה כדבריהם.

וברמב"ן כאן כתב שהוא הביאור דברי הגמרא בר"ה . וכונתו לדברי הגמרא בר"ה כה ע"א, ושם היה ויכוח בין רבן גמליאל הנשיא לבין רבי יהושע בעדים שבאו להעיד על ראית המולד של הירח, אם אפשר לקבל את אותם העדים, ולא הסכים רבי יהושע עם רבן גמליאל ושם בגמרא נאמר וז"ל הגמרא: שלח לו רבן גמליאל: גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונוך. הלך ומצאו רבי עקיבא מיצר. אמר לו: יש לי ללמוד שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אתם - בין בזמן בין שלא בזמן, אין לי מועדות אלא אלו. נטל מקלו ומעותיו בידו, והלך ליבנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבונו. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר לו: בוא בשלום רבי ותלמידי! רבי - בחכמה, ותלמידי - שקבלת את דברי.

ולדעת הרמב"ן צ"ע, מדוע צריך פסוק מיוחד בקידוש החודש ושם בגמרא נאמר אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם הרי הוא אומר אתם אתם שלש פעמים אתם אפילו שוגגין אתם אפילו מזידין אתם אפילו מוטעין בלשון הזה. והקשו שהיה לגמרא לומר מדין "אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל".

וראיתי שתרצו שבהשגות הרמב"ן לספר המצוות שורש א שכתב על מצוה זו וזל: ויש בזה תנאי, יתבונן בו המסתכל בראשון שלהוריות (ב ב) בעין יפה, והוא שאם היה בזמן הסנהדרין חכם וראוי להוראה והורו בית דין הגדול בדבר אחד להתר והוא סבור שטעו בהוראתן אין עליו מצוה לשמוע דברי החכמים ואינו רשאי להתיר לעצמו הדבר האסור לו אבל ינהג חומר לעצמו.

מבואר שדין זה שאומרים לו על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין. אין דין זה מצוה, באופן שחושב החכם שחבריו הם טועים אלא נוהג כפי שהוא סבור.

ולפ"ז יבואר שלכך צריך מצות קידוש החודש לומר אותם שלוש פעמים אפילו מוטעים, ששם הוא גזה"כ שאסור לו לעשות היפך דעת החכמים אף שחושב שטועים והוא דין מיוחד דווקא בקידוש החודש. ולהבדיל בשאר דינים אם סובר שהם טועים מותר לו לנהוג אחרת מדעתם.

ולפ"ז ידוקדק היטב, שבגמרא שם נאמר שאחר שאמר לו רבן גמליאל שיבא אצלו ביום הכפורים שחל להיות בחשבונו. שהיה רבי יהושע מיצר וראה שם ברש"י שכתב הלך ומצאו - הלך ומצאו רבי עקיבא לרבי יהושע מיצר על שהנשיא גזר עליו לחלל יום הכפורים.

והיינו שסבר רבי יהושע שהוא חילל את יום הכפורים. אמר לו: אמור. - אמר לו: הרי הוא אומר אתם, אתם, שלש פעמים, אתם - אפילו שוגגין, אתם - אפילו מזידין, אתם - אפילו מוטעין. בלשון הזה אמר לו: עקיבא, נחמתני, נחמתני. וצ"ב השקו"ט,

ולמתבאר יבואר היטב. דבתחילה סבר רבי יהושע שאחר שגזר עליו ר"ג שיבא אצלו, שהוא ר"י מחלל צאת יום הכפורים. והביאור בזה שעד כמה שרב יהושע סבר שר"ג טועה, וא"כ כפי המתבאר שחכם יחיד יכול לחלוק על דברי דברי ב"ד הגדול ולכך סבר ר"י שהוא מחלל את יום הכפורים.

אמנם אחר שאמר לו רבי עקיבא שהוא גזה"כ שלענין מועדות אפילו החכימים טועין הלכה כדבריהם בכך נחם אותו רבי עקיבא שלענין קידוש החודש לעולם האמת כדבריהם ואין לסור מהם כלל, ולהבדיל משאר ימין ושמאל שם צריך לנהוג אחרת מהם אם סבור שהם טועים.

אמנם מעתה יקשה לאידך גיסא, מה שדימה הרמב"ן דין על ימין שהוא שמאל והביא ראיה ממעשה של ר"ג ור"י הוא צ"ע, שהרי שם יש גזרת הכתוב לענין מועדות. ושם הוא הדין דווקא לענין קידוש החודש שהרי הדין שם שאפילו הוזמו העדים נשאר קידוש החדש בתקפו, וא"כ צריך עיון מה דימה דין ימין שהוא שמאל למעשה של קידוש החודש.

ונראה שלא דימה הרמב"ן את שני הדינים הללו, אלא כונתו לשורש המצוה ללכת אפילו באופן שנראה על ימין שהוא שמאל. שבביאור הדין ללכת אחרת דבריהם לעולם ביאר הרמב"ן וז"ל: והצורך במצוה הזאת גדול מאד, כי התורה נתנה לנו בכתב, וידוע הוא שלא ישתוו הדעות בכל הדברים הנולדים, והנה ירבו המחלוקות ותעשה התורה כמה תורות. וחתך לנו הכתוב הדין, שנשמע לבית דין הגדול העומד לפני השם במקום אשר יבחר בכל מה שיאמרו לנו בפירוש התורה, בין שקבלו פירושו עד מפי עד ומשה מפי הגבורה, או שיאמרו כן לפי משמעות המקרא או כוונתה, כי על הדעת שלהם הוא נותן (להם התורה, אפילו יהיה בעיניך כמחליף הימין בשמאל, וכל שכן שיש לך לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין, כי רוח השם על משרתי מקדשו ולא יעזוב את חסידיו, לעולם נשמרו מן הטעות ומן המכשול.

ומבואר בדבריו שמצוה זו היא קיום התורה שאם לא כן תהינה שני תורות ותרבה המחלוקת.

מעתה נראה שזה הביא הרמב"ן שבכך שכפה ר"ג את ר"י לעשות כדינו.

וצריך ביאור איך כביכול השפיל ר"ג את ר"י שיבא אצלו ביום הכפורים שחל להיות בחשבנו.

אמנם נראה שהואיל וכל קידוש החודש, קובע את כל מועדי ישראל, ואף יום הכפורים, והואיל והוא קיום מציאות אורח החיים היהודי, א"כ בזה לא שייך להתפשר ולהסכים כי הוא קיום התורה כולה.

אמור מעתה שודאי הוא שמושגים חלוקים הם דין "ימין שהוא שמאל", ודין קידוש החודש, אמנם שורשם אחד וענינו להעמיד תורה על תילה, שלולי כן כן תרבה המחלוקת ושוב לא תהא התורה קיימת, ורק לענין זה הביא הרמב"ן את דברי הגמרא לענין קידוש החודש גודל קפידת ר"ג על ר"י שיבא אצלו במקלו ביום הכפורים שחל להיות בחשבנו,

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים
"גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך ביום הכפורים שחל להיות בחשבונוך", מדוע
היה צריך ר"ג לכפות את רבי יהושע לנהוג בפרהסיא נגד דעתו

לפי שסבר כאמור שהוא קיום עיקר התורה כולה. ונמצא שדין ימין שהוא שמאל ודין קידוש
החודש , מכל מקום שורשם אחד קיום התורה הקדושה, ובזה צריך להיות קול אחד בהיר
ולא שייך בזה מחלוקת וכל שנפסקה הלכה יש ללכת אחריה אף שהוא סבור שהוא שמאל
שהוא ימין.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

ויחנו במדבר סיני (טו) - מתי נסעו מאלים ויבואו מדבר סין - ומתי החל המן לירד - המשך

יבאר דעת הסדר עולם דנסיעתן מאלים לאלוש היה ביום ראשון בשבת והמן לא התחיל לירד ביום ראשון בשבת, וכיצד מפרשים הפסוקים

ו. בסדר עולם פ"ה מבואר בזה"ל ומאלים נסעו לאלוש שנאמר וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָּל עֶדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר סִינ (שמות טז, א) הוא אלוש בַּחֲמֹשֶׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם (שם), ובאחד בשבת היה, הא למדנו שראש חדש אייר באחד בשבת היה ע"כ.

ובלקח טוב פט"ז פס' כ"ג הוכיח כדעת הסדר עולם וז"ל אבל אם תאמר שבחמישי בשבת יצאו ממצרים יבא אייר בשבת, והכתוב אומר וַיָּבֹאוּ כָּל עֶדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר סִינ בַּחֲמֹשֶׁה עָשָׂר יוֹם (שמות טז, א), וכי ביום שבת באו והלא אמר שנצטוו ישראל על השבת במרה לפיכך אי אפשר לומר כן עכ"ל, (ויעויין לעיל פ"ט אות ג' מש"כ בביאור ענין זה).

ובשפת אמת תמה דמה יעשה הסדר עולם עם הוכחת רב פפא (שבת פז:): דע"כ ביום אחד בשבת ירד המן דהא קרא כתיב וכתוב שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְהוּ (שם, כו), אלמא דביום ראשון כבר התחיל המן לירד, וע"כ דבשבת באו.

ותירץ הגרי"מ בידרמן זצ"ל בהגהותיו על השפ"א שם, דהסדר עולם יפרש כקושיית התוס' שם דמקרא זה שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְהוּ נאמר אחר שבוע שכבר ירד המן כאשר הגידו נשיאי העדה למשה ואמר להם דהיום תלקטו לחם יומיים גם לשבת ולאח"כ בשבוע הבא ששת ימים תלקטוהו, ומעתה אין הכרח שירידת המן החלה ביום ראשון בשבת.

וראה עוד בלקח טוב יתרו (טו, ו) דביאר וז"ל ומ"מ נראין הדברים כרבנן שאמרו בשני בשבת הוקבע ר"ח סיון כמוש"כ למעלה שר"ח ניסן הוקבע יום ו', ור"ח אייר היה ביום ז' ויום א', וביום שני באו למדבר סיני, ואכלו את המן ה' ימים קדום לשבת שנאמר שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת לֹא יִהְיֶה בּוֹ (שם, כו), ולפי שהיה מדבר אליהם ביום ראשון אמר להם ששת ימים כלומר ששת ימי שבת אבל הוא עד הבוקר לא נמצא שנאמר וּבֹקֵר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה' (שם, ז) עכ"ל.

וכן מבואר בביאור הגר"א על סדר עולם שם וז"ל פי' מדקאמר להו שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטְהוּ משמע שאותו היום שאמר להם הוא בכלל הששת ימים, ותלקטוהו לא קאי אששת ימים שבאותו היום לא לקטו ע"ש.

*

באיזה יום החל המן לרדת

שיטת רש"י וסיעתו דהתחיל בט"ז אייר ושיטת בעל הטורים דהתחיל בט"ו אייר

ז. ברש"י קידושין לח. ד"ה חסר שלושים כתב דבששה עשר באייר המן התחיל לירד, ובפשטות מוכרח הוא בסדר המקראי קדש, שהלא בחמשה עשר באייר באו למדבר סין, ולמחרת התחיל המן לירד כדלעיל, וכ"כ רש"י בפרשת בשלח (שמות טז, א).

אלא דבעל הטורים (במדבר ט, יז) כתב שבחמשה עשר באייר ירד בו המן יעו"ש, וכ"כ רש"י בספר יהושע (ה, א) ובהושע (ג, ג), וכן מבואר במדרש שכל טוב שמות פרק י"ב, וכ"כ באמרי פנחס הנדפס מחדש ח"א על פסח שני אות רמ"ח וז"ל שאלתי לחתנו מוהר"ל בענין פסח שני, ואמר לי שנהג שלא לומר תחנון בי"ד וְבַט"ו (באייר), והטעם כי בט"ו התחיל המן לירד, לא ידעתי בשם מי עכ"ל, והוא תמוה דהלא ביום חמשה עשר לחוד הגיעו למדבר סין ובאותו היום נתלוננו, וכמבואר במקראי קדש וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיָּבֹאוּ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְבַּר סִין אֲשֶׁר בֵּין אֵילָם וּבֵין סִינֵי בַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי לְיִצְחָק מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. (וילינו) וַיִּלְוֵנוּ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן בַּמִּדְבָּר (שמות טז, א - ב).

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיִּצָא הָעָם וַלְקָטוּ דָבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֶּלֶךְ בְּתוֹרָתִי אִם לֹא (שם, ד).

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. שְׁמַעְתִּי אֵת תְּלִינֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין הָעֲרָבִים תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבִבְקָר תִּשְׁבְּעוּ לֶחֶם וַיִּדְעַתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם. וַיְהִי בְעָרֵב וַתַּעַל הַשָּׁלוּ וַתִּכַּס אֵת הַמַּחְנֶה וּבִבְקָר הִיָּתָה שְׁכַבַּת הַטֵּל סָבִיב לְמַחְנֶה. וַתַּעַל שְׁכַבַּת הַטֵּל וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר דָּק מְחֹסֶפֶס דָּק כְּפָפֶר עַל הָאָרֶץ. וַיִּרְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו מִן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֱלֹהִים הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן ה' לָכֶם לְאֹכְלָהּ (שם, יא - טו).

ומכל הני קראי מוכח דקודם היתה ירידת השליו ורק למחרת בבוקר היתה ירידת המן לבני ישראל, וע"כ שהיתה בבוקר של ט"ז.

ויתכן ליישב עפימש"כ המזרחי עה"ת (בשלח טו, כה) דנסיעתן מאלים היתה בערב שבת קדש וביאתן למדבר סין היה בליל שבת קדש, ולפי"ז היה מקום לומר דהתחיל המן לירד בבוקרו של שבת שהיה בט"ו, אלא דתמוה לומר כן דהלא לא היה המן יורד בשבת וכמבואר במקראי קדש שם, וכיצד יתכן לומר דביומו הראשון של המן ירד בשבת.

ויתכן ליישב עפי"ד האומרים דנסיעתן מאלים וביאתן למדבר סין היה ביום ראשון בשבת, וכיון דמשמעות הכתובים דירד בשבוע הראשון ששת ימים, דחקו לומר דירידת המן היתה באותו היום שבאו וצ"ע רב.

*

שיטת מדרש הביאו החתם סופר דהמן התחיל לירד ביום י"י באייר ל"ג בעומר

ח. בשו"ת חת"ס סי' רל"ג, ובחת"ס עה"ת פרשת בשלח עה"פ בשבתנו על סיר הבשר כתב וז"ל והנה לפי דברי חז"ל הנ"ל ירד להם המן למחרתו ביום א' בשבת ואמר הקב"ה

והיה ביום השישי והכינו היינו ששי לירידתו שהוא ערב שבת, אמנם במקום אחר במדרש שהלכו ג' ימים במדבר בלא לחם וירד להם מן ביום ח"י אייר ל"ג בעומר והוא יום ג' בשבת, והיה ביום השישי והכינו היינו יום ששי לבריאת העולם לא לירידת המן ע"ש.

*

מסקנת הדברים

נמצינו למדין דלסוגיא דידן ביאתן לאלים היה בשבת ט"ו אייר, לכל חד כדאית ליה וכדלעיל סוף אות ג', ולמחרת ביום ראשון ט"ז אייר התחיל המן לירד, ולדעת הסדר עולם באו ביום ראשון ט"ו אייר ולמחרת ביום ב' התחיל המן לירד, ולדעת בעל הטורים וסיעתו התחיל המן לירד ביום חמשה עשר, ולדעת המדרש שהביאו החת"ס התחיל לירד בל"ג בעומר.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

ה' הוא נחלתו

לא יהיה לפהנים הלונים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשי ה' ונחלתו יאכלון. ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ה' הוא נחלתו כאשר דבר לו. וזה יהיה משפט הפהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שה ונתן לפהן הזרע והלחנים והקבה. ראשית הגנך תירשך ויצהרך וראשית גז צאנך תתן לו. פי בו בחר ה' אלקיך מכל שבטיך לעמד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים (יד, א-ה)

יש לעורר בפסוקים אלו. א. שלכאורה יש כאן כפילות, שבתחילה אמר: "לא יהיה לכהנים הלונים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל". ושוב הוסיף: "ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו". ב. עוד יש להבין החילוק שבתחילה אמר: "עם ישראל". ואח"כ אמר: "בקרב אחיו". ג. עוד יש להבין מה שאמר: "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח". ומשמע שדווקא זרוע לחיים וקיבה לכהן נחשב 'משפט הכהנים'. ואילו שאר תרומות ומעשרות אינו דבר המשפט. וצריך ביאור החילוק בדבר. ד. עוד יש להבין סמיכות פרשת השמת מלך על ישראל, לפרשת הכהנים.

וביאר רבינו האלשיך זיע"א: שהנה במשנה אבות (ד, יג) אמר רבי שמעון אומר שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות. ואמנם יש חילוק גדול בין סוגי הכתרים, כי כתר 'כהונה' אינו תלוי כלל בבחירת האדם, אלא בבחירת ה' לבדו, שבחר באהרון ולזרעו אחריו, ומי שאינו מזרעו אינו יכול להיות כהן כלל. וזה מה שאמר בפסוק: "כי בו בחר ה' אלקיך מכל שבטיך לעמד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים".

וכתר 'מלכות' הוא תלוי בבחירת הקב"ה והעם, וכמו שנאמר בפרשתנו: "ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבתי. שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו מקרב אחיך תשים עליך מלך". (יז, יד-טו). דהיינו שהעם בוחר מי הם חושבים שראוי למלוך, ומתוכם בוחר הקב"ה את הראוי ביותר.

אמנם כתר 'תורה' אינו תלוי בשום גורם, מלבד האדם עצמו שבחר בתורה, וכמו שנאמר בפרשתנו: "כי יפלא ממך דבר למשפט.. ובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט". (יז, ח-ט). דהיינו שיבוא למנהיג אותו הדור שבקיא בתורה, ואמנם זה בא מכח מה שהוא בחר בתורה ויגע בה, ולזה נאמר "בימים ההם". כי התורה אינה עוברת בירושה, אלא שייכת רק לאותו אחד שיגע בתורה ונתעלה בה.

¹ וסיימה המשנה שם: 'וכתר שם טוב עולה על גביהן'. ועי' מש"כ בזה בשם רבינו במאמר: 'כתר שם טוב - עולה על גביהן'. וכן במש"כ שם 'זכה אדם לתורה - כאילו זכה לכולן'. שהם השלמה למש"כ כאן.

ומדיוק הפסוקים מוכח שכתר תורה הוא המעולה שבכולם, שעל כתר תורה נאמר: "כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם, בין דין לדין.. והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמע אל הכהן העמד לשרת שם את ה' אלקיך או אל השפט ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל". דהיינו שעל ידי כח התורה יש אפשרות לדון אף על דיני נפשות, וכ"ש בדברים ממונים. ואין לך מלכות גדולה מזה ששולט ע"י התורה בין בגוף ובין בנפש ובין בממון. אבל על כתר 'מלכות' נאמר: "שום תשים עליך מלך". שאינו שולט רק על הגוף, אבל אין בכוחו לשלוט גם בנפש, וכתר 'כהונה' אין לו שליטה אלא רק בנכסיך שתתן לו מתנות כהונה, וכמו שנאמר: "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם..". דהיינו שמכח הכתר כהונה יש להם רק זכות ממוניות על ישראל בלבד, אבל לא בגופם ונפשם.

כפילות המקרא

ובכדי שלא יעלה הרגשה בלב עם ישראל טרוניה על מה שחייבים לתת מעשרות ממה שטרחו ועמלו בעבודת האדמה, ואילו הלוי מקבל כל זאת בחינם ללא עמל, לזה אמר בתחילה: "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל, אשי ה' ונחלתו יאכלון". שאכילתם היא אשי ה' דהיינו שלא יחשבו שהם נותנים ללוי, אלא הנתינה היא לה', כי אכילת הלויים נחשבת משולחנו של מקום.

ועוד הוסיף לומר ונחלתו יאכלון. שהרי מן הדין היה ראוי שגם ללוי יהא חלק בארץ, ואמנם הקב"ה לא נתן להם חלק ונחלה וממילא גדלה נחלתך, וא"כ מה שנותנים להם מהעשרות הוא בעצם החלק שהיה ראוי להם מעיקרא. וא"כ נמצא שנחלתו שלו הוא אכול. אמנם הייתי אומר שעדיף שהלויים היו מקבלים נחלה בארץ ככול ישראל, ולא יאכלו במה שאחרים טורחים, לזה הוסיפה התורה לומר: "ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ה' הוא נחלתו". שהיות והם עוסקים בתורה ומורים משפטיו ליעקב, מלבד מה שעובדים בבהמ"ק, לזה אין להם זמן לטפל בנחלה, ולזה לא קיבלו חלק בקרב אחיו כלל.

עוד היה טענה לעם ישראל על מה ששבט לוי נבחרו לשרת את הקב"ה, והלא כל העדה כולם קדושים, וא"כ למה דווקא הם שנבחרו, לזה אמר: "ה' הוא נחלתו כאשר דבר לו". שאמרו חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פרק לז) שכשרצה יעקב לעבר את מעבר יבק, אמר לו המלאך לא כך אמרת לי: "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך". מה עשה יעקב, לקח את כל מקנה קנינו שהביא מפדן ארם, והיו חמשת אלפים וחמש מאות צאן. ועוד אמר המלאך ליעקב והלא יש לך בנים ולא עשרת אותם לי, מה עשה יעקב, הפריש ארבעה בכורות לארבע אמהות, [דהיינו שלא מנה את הבכורות]. ונשתירו שמונה. התחיל משמעון וגמר בבנימין שבמעי אמו, ועוד התחיל משמעון וגמר בלוי, ועלה לוי מעשר קדש לה', שנאמר: "העשירי יהיה קדש לה'". (ויקרא כז, לב). ירד מיכאל המלאך ונטל את לוי והעלהו לפני הקב"ה, אמר לפניו רבונו של עולם זה גורלך וחלק מעשרך. ופשט יד ימינו וברכו שיהיו בני לוי משרתים לפניו בארץ כמלאכי השרת בשמים. אמר מיכאל לפני הקב"ה רבון כל העולמים, המשרתים למלך אינו נותן להם טרף מזונם, לפיכך נתן להם לבני לוי כל קדש שעלה לשמו, שנאמר "אשי ה' ונחלתו יאכלון".

ועוד הוסיף לומר: "ובו בחר ה' אלקיך מכל שבטיך". שבוזה סרו ב' הטענות, שמצד מה שנותנים לשבט לוי מעמל כפם, אין עליהם טרוניה כי לא מעצמם באים ומבקשים שיפרנסו אותם, כי הקב"ה הוא זה שציווה לתת להם. ועוד סרה הטענה למה דווקא שבט לוי נבחר לעבוד הלא כל העדה כולם קדושים לזה אמר "ובו בחר.. מכל שבטיך". ולא נאמר משבטיך אלא 'מכל' דהיינו שמכללות השבטים נבחרו וכמו שמבואר במדרש שיעקב מנה כולם מלבד הבכורות ומכללם יצא לוי.

זרוע לחיים וקיבה - באו ללוי בדין

ואמנם כל זה מבאר מדוע מגיע ללוי חלק בשדות של ישראל דהיינו בתרומת גורן ויקב, אבל אינו מבאר מה הטעם שזכו לזרוע לחיים וקיבה, לזה הוסיף לומר: "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח". שאמרו חז"ל (חולין קלד:): שעל ידי מה שהרג פנחס לזימרי זכו הכהנים בג' מתנות אלו, שבזרוע זכו כנגד מה "ויקח רומח בידו". (במדבר ד, כה). וקיבה זכו כנגד מה שנאמר "ואת האשה אל קבתה". (שם ח). והלחיים כנגד מה שהתפלל (כי תפלה נאמרת בפה דהיינו לחיים), וכמו שנאמר: "ויעמוד פנחס ויפלל". (תהילים קו, ל). וא"כ זכו הכהנים במתנות אלו בדין כי אילולי שהרג פנחס את זימרי לא היה נשאר ח"ו מישראל. וכמו שנאמר "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי". (במדבר כה, יא).

ולזה מדויק מה שאמר "מאת העם" כי לולי פנחס לא . וזה מה שאמר: "זבחי הזבח". לרמוז על למה שהיה בפעור, שעם ישראל 'זבחו' עצמם בחטא זה, שאף שראו שכל מי שנצמד לפעור מת עדיין היו חוטאים וכמו שכתוב "וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה, ויקח רמח בידו.. ותעצר המגפה". (שם כה, ח). שעד שלא בא פנחס והרג לזימרי עדיין המגיפה הייתה ולמרות זאת לא הפסיקו.

סמיכות פרשה קודמת

והטעם שסמכה התורה פרשת השמת מלך על ישראל. ביאר רבינו האלשיך שבא הקב"ה ללמדנו שני מוסרים גדולי האיכות לשום אותם בקרב לבו לעבוד את ה'.

הראשון שטוב לאדם שיהא עני מאשר יחיה בעושר, שבדרך כלל שאדם חי בעשירות גורם שיגיע "וישמן ישרון ויבעט". (דברים לב, טו). משא"כ שאדם חי בעוני הרי הוא נכנע ומחובר להקב"ה יותר. וכמו שאמרו חז"ל (חגיגה ט:): אמר ליה אליהו לבר הי הי ואמרי לה לרבי אלעזר: מאי דכתיב

"הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני". (ישעיה מח, י). מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ליתן לישראל, ולא מצא אלא עניות. ואמר שמואל ואיתימא רב יוסף היינו דאמרי אינשי יפה העניות ליהודים, כרצועה אדומה לסוס לבן, וכתב ר"ח שם שגלוי וידוע

^ח ועי' מש"כ בשם רבינו במאמר: 'צרור את המדיינים'. שכל מקום שכתוב 'העם' חוזר על ערב רב, שבעיקר הם שחטאו בבנות מדין. ודו"ק.

לפני הקב"ה כשמרבין עושר, בועטין בו. שנאמר: "וישמן ישורון ויבעט". ולזה סמך פרשת המלך שיראו מה הבדל בין עשיר לעני, שכמה הזהרות נתנה תורה כדי שלא יסור לבבו, על ממלכתו בעולם הזה". משא"כ הכהנים הלויים שדל חלקם בעוה"ז מ"מ יהא להם טוב לעוה"ב, "אשי ה' ונחלתו יאכלון". שינחילם ה' בעולם הבא יאכלון.

ועוד בא ללמד שיותר טוב להיות עבד לה', מאשר עבד למלך בשר ודם. שהרי הקב"ה הוא מלך מלכי המלכים, ולמרות זאת חפץ בעבודתנו, וגם נותן לנו שכר הצפון לעוה"ב ורמזו שכל מלך בשר ודם נותן מיסים על העם, ואילו מס הכהנים על ישראל הוא יותר, שהרי הם מקבלים בשר לאכול הזרוע והלחיים והקבה, ולחם לאכול ויין לשתות ושמן לאכול ולהאיר כי ראשית דגנך תירושך ויצהרך, וגם בגד ללבוש כי ראשית גז צאנך תתן לו, מה שאין כל הפרטים האלו במלך. וגם שאם יתנו למלך מעשר מכל אלו, עדיין לא יהיו חייבים לתת 'הראשית' כמו שנאמר בכהנים. ובמה זכו למלוכה הזאת, הוא משום שהם עבדי ה', כי הנה בו בחר ה' מכל שבטיך לעמוד לשרת כו', כי עמידה ורוממות יחשבו לו השרות כי עבוד את ה' הוא מלכות באמת.

מאור שעשועי - תפילה לעני / מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'

פילול

וְזֶה יְהִי מִשְׁפֵּט הַפְּהִנִים מֵאֵת הָעַם מֵאֵת זְבַחֵי הַזֶּבַח אִם שׁוֹר אִם שֶׁה וְנָתַן לַפֶּהן הַזֵּרֵעַ
וְהַלְחָיִים וְהַקְּבָה (יח, ג)

כתב רש"י: "דורשי רשומות היו אומרים... 'לחיים' תחת תפלה, שנאמר (תהלים קו, ל)
זיעמוד פנחס ויפלל".

הנה "פילול" הוא מלשונות התפילה, וכך ביאר לשון זה מו"ר הגה"צ רבי שמשון פינקוס
זצ"ל בספרו "שערים בתפילה" (שיניתי מעט בהעתקה לפי הנראה לעניות דעתי בהבנת
דבריו):

'פילול' הוא הלשון המשמש בסתם לענין הנשגב הנקרא תפילה, והוא לשון תפילה סתם
בתורה, ואצל כלל ישראל.

ובביאור לשון 'פילול', ראיתי שני פירושים:

האחד, לשון 'דין-ומשפט', וכמו שכתוב 'ונתן בפלילים', היינו על ידי דיינים. ובחז"ל
(דברים רבה) הביאו לשון תפילה של פילול, ודרשו מהפסוק זיעמוד פנחס ויפלל - שעשה
משפט. וכנראה שדרשו גם כן לענין תפילה, שהתפלל. אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו,
שעשה דין. נמצא ש'פילול' היא מלשון 'דין-ומשפט'.

והרבה מפרשים מלשון 'התחברות', כמו שכתוב 'נפתולי אלקים נפתלתי עם אחותי',
ומפרש רש"י, 'נתחברתי להיות כמו אחותי'.

ונראה ששני הפירושים אמת, לפרש שהמילה 'פילול' כוללת כל לשונות ואופני התפילה.
והנה לפירוש ש'פילול' הוא מלשון התחברות אין צריך לפרש למה נכללו בלשון זה כל
אופני התפילה, שפשוט הוא שזהו ענין התפילה: דבקות המחשבה וכל רגשי האדם בבורא!
וזה לשון הרמב"ם (מורה נבוכים ח"ג פרק נב): 'הלא ביארתי לך שזה השכל אשר שפע
עלינו מהשם יתעלה הוא הדיבוק אשר בינינו ובינו. והרשות נתונה לך, אם תרצה, לחזק
הדיבוק הזה - תעשה, ואם תרצה להחלישו מעט מעט עד שתפסיקוהו - תעשה, ולא יתחזק
זה הדיבוק רק בהשתמשך בו באהבת ה' ושתהיה כוונתך אליה כמו שבארנו, וחולשתו
תהיה בשומך מחשבתך בדבר זולתו. ודע שאתה - ולו היית החכם שבבני אדם באמיתת
החכמה האלקית - כשתפנה מחשבותיך למאכל צריך, או לעסק צריך, כבר פסקת הדיבוק
ההוא אשר בינך ובין השם יתברך, ואינך עמו אז, וכן הוא אינו עמך, כי היחס ההוא אשר
בינך ובינו כבר נפסק בפועל בעת ההיא'. היינו שהדביקות בפועל להקדוש ברוך הוא היא
כאשר תכוין מחשבתך אליו יתברך.

ואם כן, לשון 'פילול' הוא המבטא ביותר את מהותה של התפילה ותכליתה בדרך כלל, שכל חלקי התפילה עיקרם רק להגיע לענין הנפלא הזה של דבקות בהקדוש ברוך הוא, שגם כאשר האדם יודע ומכיר במציאות השם, שגם הידיעה עצמה היא מדרגה בדבקות כידוע אצל בעלי עבודה, שהאמונה היא דבקות, אבל עדיין אין זו דבקות מורגשת בפועל, ורק כאשר עומד לפני הקב"ה ומדבר אליו בנוכח, ונושא ונותן עמו, אז נהיה המעמד ההוא התחברות אמיתית ודבקות בפועל.

והנה להלכה נתייחדה בזה תפילת 'שמונה-עשרה', דהוי כעומד לפני המלך, וצריך לשים לב כמה דברים אלו הם פשוטים ומציאותיים. משל לאדם שמטפחת קשורה לו על עיניו ואינו רואה כלום מסביביו, ולוקחים אותו ממקום למקום ואומרים לו, 'עכשיו אתה במקום פלוני' ו'עכשיו אתה במקום אחר'. הנה חילוקי המקומות אינם ענין רגשי בלבד ונפשו, כמו במשחקי הילדים שסוגרים עיניהם ומדמים לעצמם 'עכשיו אני במדינה פלונית' וכדומה, אלא מציאות היא, שפעם נמצא כאן ופעם כאן, כפי אשר מושכים אותו המובילים אותו. ואם יאמרו לו, 'עכשיו אתה עומד לפני המלך', אין זה רק בכדי שיתרגש ויתפעל מחמת שמדמיין לעצמו מעמד זה שעומד לפני המלך, אלא היא מציאות גמורה, שבאמת נמצא שם, שבשעה שהוא לפני המלך הרי שהמציאות היא כך, לא רק מחמת ידיעתו והרגשתו, אלא מפני שכך היא האמת, שכאן הוא נמצא וכאן נמצא המלך, ומה שענינו קשורות ואינו רואהו, אין זה מגרע מהמציאות כלום.

וממילא אם יבקש משהו עכשיו, אפילו אם הוא מצדו ישכח מקום המצאו, אלא ידבר לעצמו או לעומד על ידו כמסיח לפי תומו, הרי כיון שעומד לפני המלך, ובמציאות המלך שומע אותו, ירחם עליו וימציא לו מבוקשו. ואם חס ושלום יגהק או יפהק, או שירוק על הרצפה, הרי עוד קודם שיספיק להתנצל ולומר לא ידעתי ולא הרגשתי את עוצמת המעמד, כבר יתמלא חמה אחד המשרתים, וקינא למלכו, ויוריד את ראשו.

וכך היא מציאות התפילה, שכאשר יהודי עומד בתפילה הרי במציאות נשתנה מקומו, והוא עומד לפני הקב"ה. ואין זה רק ענין של הרגשת הלב, אלא כך היא המציאות.

ונמצא שדבקות זו שדבק בהקב"ה על ידי התפילה, יש בזה שני אופנים:

אופן אחד, מה שמדבר בנוכח אל הקב"ה, וכמו שהבאנו מדברי הרמב"ם שמצב זה מביא לדבקות בפועל.

והאופן השני, כאשר מתפלל תפילת שמונה עשרה (בעיקר), שאז היא עיקר הדבקות, וכמו שנפסק בשולחן ערוך שהוא כעומד לפני המלך, והרי זה חסד נורא ומתנה מהקב"ה, שבין אם הוא מרגיש, בין אם אינו מרגיש, מציאות היא שכח (התורה) [התפילה] תופסו ומעמידו לפני הקב"ה במציאות.

והנה אם חבירו, הצדיק והקדוש, עומד עדיין בפסוקי דזמרה ומכוין בהם כוונות עצומות ורואה עצמו שעומד לפני הקב"ה בדבקות וקירבה עצומים, וכמו שביאר הרמב"ם כנ"ל, ואילו הוא עומד ב'שמונה-עשרה' ומחשובותיו משוטטות ואינו מרגיש כלום, הרי אין הכי

נמי, מצד אחד יש קירבה מיוחדת לבעל דביקות הלב, אבל מצד שני יש מציאות של קירבת מקום, שבזה העומד ב'שמונה-עשרה' קירבתו יותר גדולה ויותר נמרצת מקירבת חבירו. והנה להרגיש את זה צריך לאמונה, וכמו המשל הנזכר לעיל, שצריך אדם זה שעיניו קשורות להאמין שאכן שמוהו במקום פלוני ובמקום אלמוני. וכן בתפילה, הרי אין החושים תופסים שינוי המקום.

ועוד שעל כל מושג זה של 'עומד לפני המלך' יש לנו הרבה קושיות ואי הבנות, וכגון, הרי מלא כל הארץ כבודו? ורבים כהנה. ולזה באה כאן מצות אמונה, שכל דברי נביאים אמת, וגם מה שאין שכלנו יכול לתפוס כפשוטו אין זה גורע מהמציאות כלום, וכבר אמרו חז"ל, 'דבר השם - זו הלכה', שהלכה היא נבואה גדולה מפי הקב"ה על מציאות אמיתית של כל מיני דברים שאלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרם, ובשלחן ערוך בהלכות תפילה נאמרה ההלכה שבתפילת 'שמונה-עשרה' הרי הוא כעומד לפני המלך!

ודומה תפילה ממש לבית המקדש, שהיו נשבעים במי ששוכן בבית זה, וזהו התפסת שם השם ממש. ואמרו חז"ל (ברכות דף סב), 'אמר רב ביבי אמר רבי יהושע בן לוי, כל הרוקק בהר הבית בזמן הזה כאילו רוקק בבת עינו, שנאמר (מלכים א ט) 'זהו עיני ולבי שם כל הימים', ובתפילה נאמר גם כן אותו הלשון (ברכות דף כד), 'הרק בתפילתו כאילו רק בפני המלך', ואם תפרש דהלכות אלו אינם כפשוטן, אלא רק דברי רגש והתעוררות, הרי ביטלת כל התורה.

ועל כן עצם המעמד של תפילה צריך שיביא את האדם למורא גדול ושמחה עצומה, ויתענג בזה שהוא עומד ומתדבק בקב"ה במציאות.

ואי אפשר להעלות הרגש זה על הכתב, שמי שהרגיש זאת, אפילו פעם אחת, יודע שזהו התענוג הנפלא מכל תענוגי עולם הזה, ואמרו חז"ל, אמר רבי איבו, כשתהיה עומד ומתפלל יהא לבך שמח עליך שאתה מתפלל לאלקים שאין כיוצא בו.

וגם מי שאינו מרגיש בחוש את נוראות המעמד, חייב הוא להאמין בשכלו שאמנם כך היא המציאות הפשוטה, שהוא עומד לפני הקב"ה!

עד כאן הפרק הראשון מפרקי ה"פילול", מהספר "שערים בתפילה", ועיין שם יתר הפרקים.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

העושה דין למטה ניצול מדין למעלה

שִׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם
מִשִּׁפְט צֶדֶק (טז, יח)

א) הקשו המפרשים שתיבת לך מיותרת וחסרת משמעות כי הציוי לכלל ישראל שיתן שופטים ושוטרים ומהו לך? ב) ועוד שאין הלשון תואם להמשך כי מתחיל בלשון יחיד "תתן לך בכל שעריך" וממשיך בלשון רבים "ושפטו" וא"כ היה לו לומר תתנו לכם בכל שעריכם?

רמז המהרח"ו והשל"ה לשערי הגוף

כתב רבי חיים ויטל זצ"ל 1. שהתורה רומזת לשבעה שערים שבראש האדם והם העינים האוזניים האף והפה שעל כל שערי צריך לשמור מכל משמר שלא יכשל בהם. ולכן התורה מדברת תחילה על האדם עצמו ורק לאחר מכן על הציבור, כך שהתורה רומזת בדרך אגב שכל אחד ואחד חייב למנות שופט ושטר על כל שערי גופו לחשוב ולהתבונן במה שהוא רואה ובפרט בימינו עם כל הטכנולוגיה שהכל זמין ביד כל אדם ויכול בנקל ליפול לרשת יצרו כי רבים חללים הפילה ויחשוב מה מרויח מאותה הסתכלות אשר רק מטמא את נפשו ואינו יכול למלא את סיפוקו והולך ומדרדר עד שמאבד כל טעם בכל דבר שבקדושה, כמו כן פיו לשמרו מדיבור פוגע מבייש או לשון הרע וכן אוזניו למונעם מלשמוע דברים אסורים וכו' ורק בזה יוכל להינצל מכישלון.

רמז נוסף לדוינים לביאור הכלי יקר קשוט עצמך

ביאור נוסף כתב הכלי יקר 2. שכל אדם אינו יכול לשפוט את חברו לפני ששופט את עצמו כי טול קורה מבין עיניך וקשוט עצמך לפני אחרים לכן התורה מבקשת שקודם ישפוט את עצמו ורק אחר כך ושפטו את העם.

בנוהג שבעולם

ונראה לבאר בדרך נוספת בהקדם כאשר נתבונן אחד הדברים המקשים לזכות לחברה תקינה וכן לשכנות טובה אלו הן התביעות הממוניות שיש בין שכנים וחברים ובדרך כלל הדבר גורם לסיכסוכי שכנים ומחלוקת בין אנשים, בהיות ואחד ממבחיני האדם זה הממון כמו שאמרו חכמים במסכת עירובין דף סה ע"ב אמר רבי אילעאי בשלשה דברים אדם ניכר, בכוסו, ובכיסו, ובכעסו. ללמדנו שפעמים רבות אתה מכיר אדם בשכנות וחברות שנוהג בעדינות ובאצילות אולם כאשר נפגע בממונו מתגלה אדם אחר וממש פושט צורה ולובש צורה אחרת ותיכף נוקטים באמצעים כיצד להחזיר את הנזק ומרשים לעצמן ללכת

העושה דין למטה ניצול מדין למעלה

לערכאות וגם מי שאינו הולך לערכאות וכבר הולך לדין תורה מצפה שצדקתו תצא לאור ויהיה זכאי ואם נפסק והוכרע נגד טענתו תיכף פוסל ומדבר דיבה על הדיינים כנראה הם משוחדים או לא יודעים לדון וכל מיני טענות שונות, ואילו הוא יוצא זכאי היה משבח ומהלל כל הכבוד שיודעים לפסוק את האמת והצדק. ולזאת תורתנו באה ללמדנו כיצד על האדם לנהוג ההיפך שבכל ענייני הממונות אסור בהחלט ללכת לפי חוקי הגויים אלא לבית הדין שדן על פי תורתנו הקדושה וצריך לשמוח בכל תוצאה של הפסק כי תמיד הדבר לטובת האדם כאשר הולך לפי דיני תורה. ולזאת משפט השבוע העושה דין למטה ניצול מדין של מעלה שזה השיפוט העצמי כאשר נבאר.

ביאור מצוות שופטים ושוטרים תתן לך להנאתך

ובזה נבוא לביאור הפסוקים בהקדם שהנה כל מקום שנאמר לשון לך חז"ל מבארים בכל מקום בתורה לך להנאתך לדוגמה אצל אברהם אבינו לך לך וכו' כתב רש"י פרשת לך לך (א) לך לך - להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד שאודיע טבעך בעולם: ועוד מקומות. 3. ולכן נראה לבאר שגם כאן כוונת התורה ללמדנו שמשפט זה לטובתו ולהנאתו ומדברת עם כל אחד ואחד שידע שצריך ללכת לדין תורה ולתת לעצמו שופטים ושוטרים בכל מקום שיהיה כי זה לטובתך ולהנאתך כאשר נביא דברי חז"ל בזה. כתוב במדרש תנחומא (ורשא) פרשת שופטים סימן ו [טז, יח] שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, בכל עיר ועיר, לשבטך אפי' עיר שכולה משפחה אחת מנה לה דיינין, ושפטו את העם משפט צדק ללמדך שצדקה עושין עם שניהם עם הזכאי שנוטל את שלו ועם החייב שמוציאין גזל מתחת ידו, דבר אחר משפט צדק בזמן שעוסקין ודנין בצדק הן עושין צדקה עם הבריות ומצילין אותן מן הפורעניות שנאמר (תהלים פה) אמת מארץ תצמח וגו', בזמן שדין אמת מארץ תצמח אז צדק משמים נשקף הקדוש ברוך הוא עושה צדקה עם הבריות ומציל אותן מפורעניות ומיסורין וטובה באה לעולם. ובזה מובן אשר אמר דוד המלך בתהלים פרק לג (ה) אֲהַב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יִקְוֶה מִלְּאֵה הָאָרֶץ: לרמוז שמי שאוהב צדקה ומשפט מביא על העולם חסדים. והן הם דברי התנא באבות פרק א משנה יח רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום שנאמר (זכריה ח) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם: זאת ועוד מבואר במדרש תנחומא (בובר) פרשת משפטים [ד] ר' אלעזר אמר אם יש דין למטה אין דין למעלה, אם אין דין למעלה יש דין למטה ע"כ. הראת לדעת עד כמה טובת האדם ללכת לדין תורה כי בזה מציל עצמו ובני ביתו ואת העולם מגזרות רעות ומביא שלום ומונע דין למעלה מעליו. ומצאתי בס"ד שכוונתי לדברי הנחלת יעקב.

כמה צריך האדם לשמוח בדין תורה גם המפסיד

ולכן מבואר במסכת סנהדרין דף ז ע"א 4. מי שהלך לבית הדין ויצא חייב ולקחו ממנו את בגדו העליון כפירעון חוב ילך ויזמר בדרך לביתו פירושו של דבר שצריך לשמוח שהוציאו ממנו רכוש שלא שייך לו. חז"ל מלמדים אותנו עד כמה צריך האדם לשמוח להלך לדין תורה אצל הדיינים אם לא הצליח להתפשר איתו וגם אם כאשר פסקו ביה"ד

העושה דין למטה ניצול מדין למעלה

שהוא חייב ישמח כל הדרך כי הקב"ה הוציא ממנו רכוש שאינו שלו בצורה הכי מכובדת, שאם לא כך אותו רכוש היה אמור לצאת ממנו בדרכים אחרות אשר יגרמו לו יסורים וצער כגון בתרופות ורופאים או בנזקי ממונו וכדומא, ומלבד הדבר הזה מרויח שמעורר מידת החסד עליו ועל העולם, ואף אין עליו דין בשמים ואיך יעצב ליבו שיצא חייב הרי הוא יותר הרויח מהזכאי שבסך הכל קיבל ממון ואילו הוא הציל את גופו ונשמתו במה ששילם, לזאת כתבה התורה שופטים ושוטרים תתן לך שזה לטובתך ולהנאתך. ושמא יאמר האדם בליבו שזה שייך רק לדורות הקודמים שביו הדיינים גדולי תורה לעומת אנשי דורנו, לזה המשיכה התורה לכתוב (פרשת שופטים) פרק יז פסוק (ט) וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאָל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הֵהֵם וְדָרְשֶׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֶת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט: (י) וְעָשִׂיתָ עַל פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ מִן הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְקוֹק וְשִׁמְרֶתָ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יִזְרֹךְ: (יא) עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יִזְרֹךְ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יִאמְרוּ לְךָ תַעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמָאל: ללמדנו שהשם יתברך מנהיג את העולם דור דור ודורשיו ויפתח בדורו כשמואל בדורו ולכן כל מה שנפסק בבית דין הכל מתקבל כלפי שמים ומבטל מעליו גזירות רעות ודין שמים, אולם אם ילך לבתי משפט לדון על פי חוקי הגויים לא רק שאינו מבטל מעליו גזרות ולא דין שמים אלא אף נענש שמרים יד בתורת משה.

ראוי לעשות דיני תורה בימי הרחמים והסליחות ועשי"ת

ולכן כתב הלבוש 5. והביאו דבריו הפוסקים שדווקא בימי הרחמים והסליחות ועשרת ימי תשובה צריך כל אדם לזרו עצמו לטפל בידי ממונות שבינו לחברו כיון שאמרו חז"ל כל שאדם עושה דין למטה ניצול מדין מעלה ובוזה יזכה בדין, ולכן דווקא בימי עשרת תשובה חז"ל שינו את נוסח הברכה המלך המשפט בכדי ללמדנו שדווקא בתקופה זו יש תועלת גדולה כשיש משפט למטה אין משפט למעלה. ונביא על כך כמה מעשיות שהיו כיצד דין למטה מבטל דין למעלה.

מעשה עם הבעש"ט כיצד נתגלגל בסוס בגלל חוב

ראיתי מסופר על רבי ישראל הבעל שם טוב היה איש אחד שהיה חייב כסף למלווה ונפטר בלא לשלם את חובו הוא חזר לעולם מגולגל בסוס שהיה קטן מבני מינו ובכל זאת היה עובד הרבה יותר מסוסים אחרים, המלווה היה בעל הסוס חריצותו של הסוס הקטן היתה מעוררת פליאה, הלך לבעש"ט וסיפר לו על סוסו הבלתי רגיל שאל אותו האם היה לו בעל חוב שנפטר ולא שילם את חובו, בעל הבית אישר באזניו שכך אכן היה, שאל אותו אם הוא מוכן למחול לנפטר את החוב, השיב בחיוב ביקש ממנו למסור לידיי את שטר החוב וכשקיבל השטר לידו קרע אותו, כאשר הלך בעל הבית לאורווה להוציא את הסוס לעבודה גילה להפתעתו שהסוס מת זאת מפני שהחוב שבסיבתו הוא התגלגל בבהמה כבר נמחל לו.

העושה דין למטה ניצול מדין למעלה

בגלל חוב של מאה שקלים

הרב נוסבוים הגיע לשיעורו הקבוע והנה הוא שומע איש מהקהל שאומר כי הוא מנסה ליצור קשר עם הגרי"ד גרוסמן שליט"א. משבירר מדוע סיפר לו האיש כי הוא תלמידו של הגאון הרב הדאיה שליט"א משיבת המקובלים "השלום" ששלח אותו מאחר ובחלום נגלה לו הרב יוסף גרוסמן שנפטר תוך שהוא אומר כי עקב חוב של מאה שקלים לרב דוד אוחיון הוא לא יכול להיכנס לשבעת הרקיעים. הרב נוסבוים יצר קשר עם הגרי"ד גרוסמן וסיפר לו את הסיפור. בני המשפחה שלחו שליחים למשפחת אוחיון ואכן התברר שהרב יוסף גרוסמן לווה מהרב דוד אוחיון מאה שקלים. כמובן שבני המשפחה שילמו את החוב.

מעשה בשביל עשר שקל

בשבוע שעבר הובא למנוחות הרב שמשון ויינר ז"ל, מחשובי תושבי שכונת רמת שלמה בירושלים, לאחר שנדבק בנגיף הקורונה, והוא בן שמונים ושניים בפטירתו. יום לאחר הפטירה, הוא הגיע לבתו בחלום - ובפיו הייתה בקשה מיוחדת. המנוח, היה מוכר בעקבות כך שהיה צועד מידי שבת לתפילה ברחבת הכותל המערבי, וכך במשך למעלה מארבעים שנה, בקיץ ובחורף היה צועד לכותל במסירות גדולה, ושם היה מבכה במשך שעות ארוכות את חורבן הבית והגלות בה אנו נמצאים. הרב שמשון, נפטר ביום שלישי בלילה - בשבוע שעבר ולילה למחרת הפטירה, הוא הגיע לבתו בחלום, ואמר לה כך: "אני מבקש שתדאגי שישלמו את החוב שיש לי למכירה של 'אור יוסף'. בנו, הרב עקיבא ויינר, מנכ"ל 'טהרת המשפחה', מספר ל'כיכר השבת', מה קרה מיד לאחר החלום המסעיר: "אחותי פנתה מיד לאמי ושאלה אותה, אולי הוא חייב למשהו לאור יוסף." "אמא שלי", מספר הרב ויינר, "ענתה שלפני שבועיים (שבוע לפני הפטירה) הוא חזר הביתה עם דברים והסיח לתומו בקול לידה 'נראה לי שיש טעות בחשבון שעשו ואני חייב להם עשרה שקלים', אמא אמרה שהיא חשבה שהוא הספיק לשלם את זה. עוד מספר הרב ויינר בהתרגשות: "דבר נוסף ומעניין שהתחבר לנו רק בשעת מעשה, ביום הפטירה הוא ביקש כמה פעמים מאיתנו שהוא צריך את המכירה של 'אור יוסף', ולא הבנו מה הוא רוצה מהם ומה זה חשוב כל כך." "כנראה", מדגיש הרב ויינר, "אבא, הרגיש מה שאנחנו לא ידענו שזה שעותיו האחרונות פה בעולם הזה, לאחר הפטירה ראינו שהוא חייג ביום הפטירה שלו שמונה פעמים מהנייד שלו למכירת 'אור יוסף'."

מעשה שעכשיו פורסם בזמננו בגלל שבע שקלים

ביום שישי ט"ו באב תשע"ו האסון שפתח את בין הזמנים הבחור אליהו מגורי כהן ז"ל מבני ברק, בן עשרים בלבד, טבע למוות ונמשה בחוף שרתון בתל אביב, חבריו לספסלי ישיבת זכרון מיכאל בהלם "כולם תמיד נהנו להיות במחיצתו. והנה אחר כמה ימים ביום שלישי י"ט אב תשע"ו החלום שמסעיר את צפת בבין הזמנים, הבחור אליהו מגורי כהן ז"ל, שטבע ביום בשישי האחרון למוות בחופי תל אביב, הגיע בחלום לאברך תושב צפת מספר פעמים וביקש ממנו, טבלתי במקווה טאלנא בלי לשלם, תשלם עבורי הרב יוסף כהנא מצפת מספר ל'בחדרי חרדים' 'תושב העיר התקשר אלי בגלל שאני גר קרוב למקווה וביקש

העושה דין למטה ניצול מדין למעלה

ממני ללכת לשלם במקווה בטאלנא בעיר העתיקה. שילמתי שבע שקלים, כפי שעולה כניסה בערב שבת." הרב כהנא מספר עוד "הבנתי לפי דבריו של אותו אברך כי כבר קודם שהוא נפטר הוא ביקש ממנו לשלם והלה שכח. האמת שהיה לי יום קשה, הייתי ממש עייף, כבר שכבתי במיטה וממש לא בא לי לקום, אבל כששמעתי שלנשמה של הבחור אליהו אין מנוח, לא הייתי מסוגל ללכת לישון ולתת לנשמה להתייטר למעלה. קמתי והלכתי למקווה של טאלנא וראיתי שלט 'בימי חול חמש ש"ח, בימי שישי שבע ש"ח', מאחר ולא ידעתי מתי אליהו לא שילם, האם ביום חול או בשבת, העדפתי לשים שבע ש"ח. אותם הנחתי בקופת המקווה בשעה אחד בלילה.

מוסר השכל

הראת לדעת עד כמה לטובת האדם כאשר הולך לדין תורה וניצול ח"ו מרכוש שאינו שלו כי בזה עושה נחת רוח לקב"ה ומעורר מידת הרחמים על עצמו ועל העולם, ואף גם זאת מבטל גזרות רעות, ומציל עצמו מן הדין ומצער לנשמתו, אולם רבים לצערנו כאשר מגיעים לעניין של ממונות קשה להם לקבל את הדין ומעדיפים ללכת לערכאות אשר דנים על פי חוקי אומות העולם, והדבר מזעזע כיצד יכול האדם לעזוב תורת אלוקים חיים תורה שניתנה מהשמים שאינה חוכמה אנושית המנחה את האדם כיצד צריך לנהוג והולך אחר הגיון של אומות העולם אשר קבעו מוסכמות חברתיות ובנו להם חוקים ומשפטים, לכן התורה מצווה אותנו כל אחד צריך לעבוד על מידת האמת ולשפוט את עצמו ולשמוח ולהשתדל ללכת לדין תורה כי זה לטובתו ועל ידי זה נזכה שיקויים בנו מאמר חז"ל כשיש דין למטה אין דין למעלה והקב"ה יקום מכסא דין וישב על כסא רחמים ונזכה לכתובה וחתומה טובה ויקויים הפסוק ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה אמן ואמן.

מקורות

1. **כתב בספר הליקוטים. שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך:** י"ל, למה לא אמר שופטים ושוטרים תתנו לכם בכל שעריכם בלשון רבים. אמנם שמענו משם הרב הגדול חיים ויטאל זלה"ה, לרמוז שכל אחד וא' מישראל יש לו כמה שערים, ואלו הם, שער הרואות העינים, שער השמע הוא האזנים, שער הדיבור הוא הפה, שער הריח הוא האף, שער המישוש הם הידים והרגלים. א"כ צריך האדם שישים לו שופטים ושוטרים בכל אלו השערים הנז', ר"ל, שיגדור עצמו שלא יביט בדבר ערוה, ולא יטה אוזן לדברים שאינם הגונים, ולא ידבר נבלות פה ולא רכילות, ולא יריח ריח בשמים של ערוה, ולא יגע בדבר ערוה בידיו, ולא ילך לדבר עבירה, או לבתי טרטיראות וקרקסאות. לזה אמר שעריך בלשון יחיד, לרמוז על האמור. וכשהוא גודר שעריו מן החטא, אז נאמר (ישעי' כ"ו) פתחו שערים ויבא גוי צדיק וגו', מדה כנגד מדה, וגם זוכה ליי"ש עולמות של כל צדיק וצדיק, שיפתחו לו שעריהם, כי כל עולם יש לו שער. וכ"כ השל"ה דרך חיים תוכחת מוסר לב. שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך (דברים טז, יח). בכאן יש רמז מוסר להא דתנן בספר יצירה (פ"ד מי"ב), שבעה שערים הם בנפש, שתי עינים שתי אזנים והפה ושני נקבי האף, עכ"ל. והוא חושב השערים שהם בראש של אדם. אמנם יש שער לברית המעור, וגם כן פה התחתון. וצריך

העושה דין למטה ניצול מדין למעלה

האדם להיות שומר השערים, דהיינו הראייה והשמיעה והדיבור, והכעס היוצא מאף. גם כן צריך לשמור שער ברית הקודש, שלא יוציא זרע כי אם לקדושה. גם פה התחתון, שלא ימלא כריסו כבהמה קיא צואה. ועל אלו השערים ישים האדם לעצמו 'שופטים ושוטרים', כלומר, שישפוט את עצמו תמיד, זהו תיבת 'לך' שאמר 'תתן לך'. וישגיח תמיד שלא יהיה שם שום עבירה, כי כמעט אלו המקומות מקום שלם, ויהיה תמיד בקדושה ובטהרה עכ"ל. נמצא מתבאר לדבריהם כי התורה מלבד שמתייחסת לבתי דין מתייחסת ורומזת לכל אדם ואדם ולכן נאמר בלשון יחיד שישים שופט ושוטר על כל שעריו לשמר עצמו מכל דבר עבירה ומכשול.

2. עוד הסבר כתב הכלי יקר דברים פרשת שופטים פרק טז פסוק יח לבאר הנאמר בלשון יחיד וז"ל דבר אחר שופטים ושוטרים תתן לך קשוט עצמך תחילה (בבא מציעא קז ע"ב) ואחר כך ושפטו את העם לקשט זולתו כי כל דיינא דמפקין מיניה ממונא בדינא לאו דיינא הוא (בבא בתרא נח ע"ב): והוסיף על כך לבאר האדמו"ר מבלע"ז שליט"א כבר העירו המפרשים בפסוק זה שמתחילה נקט לשון יחיד תתן לך ואח"כ כחב לשון רבים ושפטו את העם, אולם לימוד גדול יש כאן והוא כי על השופט לדעת בבקשו לזכות לסייעתא דשמיא לדון ולשפוט משפט צדק עליו בתחילה לשפוט עצמו, ולאחר שידון עצמו ללא כחל ושרק או אז יזכה אל הסיוע ממרומים ודינו יצא בצדק מן השמים, הוא אשר התחיל הכתוב שופטים ושוטרים תתן לך לשון יחיד כלומר שפוט ודון עצמך תחילה ורק אחר שתנהג כן יזכו השופטים לושפטו את העם משפט צדק.

3. כן כתוב בזוהר (שמות) פרשת ויקהל [המתחיל בדרך קצד עמוד ב] בשבח הקטורת יותר מכל הקורבנות וז"ל מה כתיב במשה (שם) ויאמר יי' אל משה קח לך סמים נטף וגו' אף על גב דאוקמוה אבל מאי שנא בעובדא דא יתיר מכל מה דאמר ליה אלא קח לך להנאתך ולתועלתך בגין דכד אתתא אתדכאת הנאותא דבעלה איהו ורזא דא קח לך סמים לאעברא זוהמא לאתקדשא אתתא בבעלה, זכאה חולקיה [דף ריט עמוד ב] דמשה, כגוונא דא (ויקרא ט) קח לך עגל בן בקר דאתמר לאהרן לכפרא על חוביה על ההוא עגל דאיהו גרים לון לישראל, ועל דא כתיב במשה קח לך להנאתך ולתועלתך. (ס"א וכן אוקמוה בפסל לך מההוא פסולת דלוח אבנא נתעשר משה אוף הכי לך להנאתך ולטובתך). וכן פרש"י פרשת לך לך (א) לך לך - להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד שאודיע טבעך בעולם: וכ"כ דעת זקנים מבעלי התוספות פרשת עקב עה"פ דברים פרק י פסוק יג לְשֹׁמֵר אֶת מִצְוֹת יְקֹנֵק וְאֶת חֻקֵּי אֲשֶׁר אֶנְכִי מִצְוֶיךָ הַיּוֹם לְטוֹב לְךָ: וכו' לטוב לך להנאתך ולהרבות לך שכר. ולכן הקשה המהרח"ו בספרו עץ הדעת פ' ראה הרי כידוע בכל מקום שנאמר לך הכונה להנאתך כמ"ש אצל א"א לך לך מארצך, לך להנאתך, וכעזה"ד וא"כ יש להבין כאן שכתבה התורה וספרתם לכם הכונה להנאתכם ומה הנאה יש לאדם בספירת העומר? ומתריך כי ההנאה בזה שעושה חשבון הנפש על הזמן שחולף ומתקן להבא. וכ"כ לבאר בספר צרור המור ויקרא פרק ח לרבי אברהם ב"ר יעקב סבע נולד בערך בשנת ר'. וכ"כ לבאר האלשיך פרשת בהר: וכ"כ האלשיך בפרשת

העושה דין למטה ניצול מדין למעלה

ויצא בראשית פרק לא פסוק כד ויבא אלקים אל לבן הארמי בחלם הלילה ויאמר לו השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע: וכו' כלומר לך להנאתך שלא תתחייב את ראשך ולא על הנוגע אל יעקב כי שומרו אנכי: וכן כתב האלשיך לבאר בפרשתנו שופטים (ב) לזה אמר שלש ערים תבדיל לך כלומר לך להנאתך פן ישיגנו גואל הדם ורצחו נפש והיה עליך דמים, על כן עתה ימלט נפשו באחד הערים וחי כי היא הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך לרשתה, ואם יהיה עליך דם נקי לא תזכה לשבת בה, וכו' או אם הפירוש הוא לך להנאתך, יותר יצדק להנאת גואל הדם פן יהרוג נקי. לזה אמר פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח ואינו אשם כל כך כי הלא יחם לבבו.

4. **כן מבואר במסכת סנהדרין דף ז ע"א** ההוא דהוה קאמר ואזיל: דאזיל מבי דינא שקל גלימא - ליזמר זמר, וליזיל באורחא. אמר ליה שמואל לרב יהודה: קרא כתיב וגם כל העם הזה על מקמו יבא בשלום. ופרש"י שם דמבי דינא שקלוה גלימיה - מי שנטלו בית דין טליתו לפורעה לאחר. ליזמר וליזיל - הואיל ודין אמת דנו, לא הפסיד כלום, אלא גזילה הוציאו מידו. כל העם הזה - ביתרו כתיב, ומשמע לא שנא זכאי ולא שנא חייב, כולן במשמע. והוסיף המהרש"א חידושי אגדות שם שקלו גלימא וכו'. ר"ל גלימא שהוא כסות העליון שאדם הולך בו לכבוד וכשיצא חייב מבית דין שקלו ממנו הגלימא בפרעון חוב בב"ד ואין מניחין אותו לילך לביתו בגלימא אבל כסות התחתון דאי אפשר זולתו לילך ערום ודאי דאין שוקלים מיניה דהא מסדרין לב"ח והיינו דאמרינן בעלמא אפילו מגלימא דעל כתפיה דהיינו בגד העליון שלבש לכבוד לפני ב"ד נוטלין ממנו הב"ד לפרעון מיד ואין מניחין אותו לשוב לביתו בגלימתו דעל כתפיה ואעפ"כ אמר דליזמר וליזיל באורחא שהולך מב"ד לביתו מבלי מלבוש כבוד וז"ש וכל העם על מקומו יבא בשלום שאף המתחייב בביאתו מב"ד לביתו בלא גלימתו וכבודו שניטל ממנו וניתן לפרעון חבירו יהיה בשלום שלא יצטער ולא יתקוטט עם חבירו על כך: **וכתב על כך בספר פלא יועץ - ערך משפט ודין ידוע מעלת המשפט דכתיב ציון במשפט תפדה וכתוב שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וצריך למנות בכל עיר ועיר חכם שיורה דיני איסור והתר וידין בין איש ובין אחיו ויודיע להם את חוקי האלקים ואת תורתיו ואת הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון.** כו' ועוד אני מדבר בהנהגת הבעלי דינין כי הן אמת דאמור רבנן מאן דשקלי ליה גלימא בבי דינא ליזמר וליזיל אבל עינינו הרואות כל בתר איפכא שתכף כשקורין אותו לדין תורה יחרה אפו וחמתו ונעשה אויבו ושונאו ואין זה אלא חסרון דעת כי מה בכך כי יבא העם לדרוש אלקי"ם, אמנם לפי מנהגן של בריות ראוי למי שרוצה להיות מבקש שלום ורודף שלום שימשוך ידו כל אשר יוכל מלהזמין את חבירו לדין תורה וישתדל לגמור הענין ע"י רעים אהובים, ואם עכ"פ לא יוכל מלט מלהזמין לדין יקדים לילך אצלו ולדבר דברי שלום לאמר אחי ורעי אל ירע בעיניך כי אנשים אחים אנחנו ולבי שלם עמך באהבה ואחזה רק שאנחנו חלוקים בדעות ושנינו רוצים האמת והיושר רק שצריך שיבא השלישי ויכריע בינינו קומה ונלכה לדרוש אלקי"ם בשלום ובמישור ונשמור לעשות ככל אשר יורונו ובבואם לפני השופט יערכו טענותם בנחת בקול נמוך ולא יהא האחד נכנס בתוך דברי

העושה דין למטה ניצול מדין למעלה

חבירו ומי שיצא חייב בדין יקבל עליו את הדין באהבה וישמח על שיצא גזילה מתחת ידו ואח"כ יהיו רעים אהובים כמאז ומקדם עכ"ל:

5. **כתב הלבוש אורח חיים סימן תרג ויש נוהגין שלא לדון בין איש לחבירו, ונ"ל אדרבה יותר טוב הוא לדון ולפסוק הדין בין הבריות כדי שיהא השלום ביניהם ביום כיפור, ועוד הרי אמרו חז"ל [דב"ר ה, ד] במקום שיש דין אין דין ומקום שאין דין יש דין, ר"ל אם נעשה הדין למטה אין הדין למעלה, ואם אין נעשה למטה נעשה למעלה, וא"כ אם לא ידונו למטה הרי מדת הדין למעלה מתוחה עלינו ח"ו, על כן נ"ל שיותר טוב הוא לדון למטה ולהשקיט הדין שלמעלה, כי על הדין העולם עומד שנאמר [זכריה ח, טז] אמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם, ועוד גם מצד התובע יש לנו להטפל לדינו שהרי צריכים כל ישראל להיות להם שלום זה עם זה ביום כיפור, והתובע בזה יבער לבו על נתבע שיחזיק את שלו שלא כדין ויהיה שנאתו עליו בלבו, גם מצד הנתבע טוב לו להזקק לו להוציא גזילה מתחת ידו קודם בא יום הדין הגדול והקדוש ותתקבל תשובתו יותר, כי בעוד הגזילה בידו יהיה ביום הדין כטובל ושרץ בידו, על כן אני אומר כי שטות גמור הוא ושיבוש הדעת יש באותן שנוהגין שלא לדון עכ"ל. והביאו דבריו הפוסקים הט"ז והמ"א ועוד.**

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מעלת התורה / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין "תמים תהיה" - שלימות האדם

תמים תהיה עם ה' אלקיך (יח, יג)

חלקו עם השי"ת

ודרשו חז"ל בספרי: "תמים תהיה עם ה' אלקיך - כשאתה תם, חלקך עם ה' אלקיך. וכן דוד אמר (תהלים כו, יא): ואני בתומי אלך פדני וחנוני. (שם מא, יג): ואני בתומי תמכת בי ותציבני לפניך לעולם", ע"כ. הרי מי שהוא "תמים", הרי חלקו עם ה' אלקיך. ויש לבאר מהו כוונת חז"ל בזה.

מקור לחובת אמונה בהשי"ת

וקודם כל, צריך לבאר עיקר מצות זה של "תמים תהיה". איתא בספר חרדים (פרק א', אות כ"א) וז"ל, "ומעלת שלמות הבטחון בו ית' מצוה שנית שנאמר "תמים תהיה עם ה' אלקיך" וכן כתב הרמב"ן שזו מצות עשה שלא נשאל מהוברי השמים החוזים בכוכבים ולא מזולתם מה לעתיד להיות אם נשמע דבר מהם נאמין כי הכל ביד ה' מפיר אותותם כפי התקרבו לעבודתו והכי איתא במסכת פסחים ומינה נלמוד דמצוה לבטוח בו ית' בכל לב בכל ענייני העולם כמפורש בקבלה ברוך הגבר אשר יבטח בה' ארוור הגבר אשר יבטח באדם כו' וכתוב בטחו בו בכל עת וכתוב בטח אל ה' בכל לבך, ממנין תרי"ג לרבינו יונה ולגאון ור"ש ן' גבירול ורמב"ן וסמ"ק", עכ"ל.

וברמב"ן (דברים שם) איתא לבאר הפסוק הנ"ל וז"ל, "שנייחד לבבנו אליו לבדו, ונאמין שהוא לבדו עושה כל והוא היודע אמתת כל עתיד, וממנו לבדו נדרוש העתידות, מנביאי או מאנשי חסידי רצוני לומר אורים ותומים. ולא נדרוש מהוברי שמים ולא מזולתם, ולא נבטח שיבואו דבריהם על כל פנים, אבל אם נשמע דבר מהם נאמר הכל בידי שמים, כי הוא אלקי האלקים עליון על הכל היכול בכל משנה מערכות הכוכבים והמזלות כרצונו מפר אותות בדים וקוסמים יהולל. ונאמין שכל הבאות תהיינה כפי התקרב האדם לעבודתו. ולפיכך אחר אזהרת שאלת העתידות מקוסם ודורש בעד החיים אל המתים אמר שתהיה תמים עם השם בכל אלה, ולא תירא ממגיד עתיד אבל מנביאו תדרוש ואליו תשמע. וזה דעת אונקלוס, שלים תהא בדחלתא דה' אלהך, שלא תהיה חסר ביראתו, כי "תמים" הוא השלם בדבר, כמו: שה תמים (שמות יב, ה) שאין בו מום ושום חסרון. וזו מצות עשה, וכבר הזכרתי זה בפסוק: והיה תמים (בראשית יז, א), עכ"ל.

הרי מבואר מדברי הראשונים שמצות "תמים תהיה" הוא מצות האמונה והבטחון בהשי"ת. אמנם יש לבאר דברי הראשונים, מדוע מצוה זה של "אמונה ובטחון" נקראת בתורה הקדושה "תמים", והרי תמים הוא לשון "שלם" כמו דכתיב בתרגום, ומה הקשר עם מצות אמונה ובטחון עם שלימות האדם.

שלימות בעבודת ה'

ויש לבאר זה על פי דברי החובת הלבבות (הקדמה) שהאריך טובא לבאר שיש ב' חלקים בעבודת ה'. א] חובת האברים - והיינו כל המצות שצריך האדם לעשות בגופו, כגון להניח תפילין, ישיבת סוכה, אכילת מצה, וכדומה. ב] חובת הלבבות - והם כל המצות התלויות בלבו של אדם, כגון: להאמין בה', לאהבו, לירא ממנו, שלא להאמין באלהים אחרים, ולבטוח בו, וכדומה. וכתב כל ספרו לבאר כל עניני חובת הלבבות. וכתב (שם) וז"ל, "וצריך שתדע, כי הכונה והתועלת במצוות הלבבות הם, שיהיו גלויינו וצפונינו שוים ושקולים בעבודת השם, עד שתהיה עדות הלב והלשון והאברים שוה, ויצדיק כל אחד מהם את חבירו ויעיד לו, ולא יחלוק עליו, ולא יסתור דבריו, והוא אשר יקראהו הכתוב "תמים", באמרו (דברים יח, יג): "תמים תהיה עם ה' אלקיך". ואמר (בראשית ו, ט): "תמים היה בדורותיו". ואמר (תהלים טו, ב) "הולך תמים ופועל צדק ודובר אמת בלבבו", ואמר (שם קא, ב): "אשכילה בדרך תמים מתי תבא אלי אתהלך בתם לבבי בקרב ביתי", עכ"ל. הרי מבואר מדבריו, שהאופן להיות "שלם" לגמרי בהשי"ת, היינו רק אם ב' חלקי עבודת ה' הם שווים, והיינו חובת האברים, וחובת הלבבות. ואם שני אלו הם שלמים - אז הוא "תמים" עם ה' אלקיך.

וא"כ לפי זה יש לבאר דזהו הטעם שמצות אמונה ובטחון בהשי"ת נלמד מקרא: "תמים" תהיה עם ה' אלקיך - והיינו שהאופן להיות "שלם" לגמרי עם השי"ת הוא רק אם לבו ומעשיו הם שוין, - ויסוד היסודות לכל עניני חובת הלבבות מיוסד על - "האמונה בהשי"ת", ולפי זה מובן היטב מדוע הראשונים למדו מקרא זה מצות אמונה בהשי"ת - דזהו שלימות האדם.

ברשותו של השי"ת

ויש לציין לדברי המהר"ל (נתיבות עולם, נתיב התמימות) במש"כ בענין "תמימות" וז"ל: "וכבר בארנו כי המתמים עצמו הוא עם השי"ת כדכתיב תמים תהיה עם ה' אלקיך וגו', וכל זה מפני שאין לתמים רק מה שנתן השי"ת אליו ואינו מתחכם מדעתו, ואדם כמו זה אינו ברשות עצמו רק הוא עם השי"ת וכדכתיב תמים תהיה עם ה' אלקיך, שכאשר תהיה תמים אין אתה מתחכם בתחבולות שלך שהם מעצמך, כי כאשר הוא משכיל השכל הוא מן השם ית', אבל הערמה והתחבולה הוא לאדם מצד עצמו, ובשביל כך אינו עם השי"ת", עכ"ל. הרי מי שהוא תם - הרי הוא עם השי"ת ואינו ברשות עצמו, וזהו ממש כדברי הספרי הנ"ל שחלקו הוא עם השי"ת.

מעלת הצדיקים

ידוע מה שכתב הרמ"א בתחילת או"ח ז"ל, "שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים טז, ח), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים", עכ"ל. וכתב הגר"א (שם): "ובמעלת הצדיקים - כמו שכתוב: "איש צדיק תמים את האלקים התהלך נח" וכן בחנוך וכן באבות אשר התהלכו אבותי לפניו (בראשית מ"ח) וזהו כל מעלת הצדיקים", עכ"ל. הרי חזינן מדברי רבינו הגר"א ככל הנ"ל, שעיקר מעלת הצדיקים, היינו שהם מקיימים - "שויתי

ה' לנגדי תמיד", והיינו שחי כל ימיו עם אמונה ובטחון בהשי"ת. וזהו "כל" מעלת הצדיקים!
דברים נוראים למתבונן!

לתגובות: adebstein@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

ימי הרצון

וְלֹא תָקִים לְךָ מִצְבָּה אֲשֶׁר שָׁנָא ה' אֱלֹקֶיךָ (טז, כב)
המצבה - אסורה. היא 'שנואה'.

על הקרבן להיות מוקרב דוקא - במקום 'מיוחד'. לא כל מקום 'מתאים' להקרבה.
- וזה לא תמיד היה ככה.

'פעם' - המצבה לא היתה 'שנואה'. היה ניתן להקריב בה.
אבל משהו - השתנה.

- ומהו?

מצינו כמה הסברים בדברי רבותינו.

האחד (ר"ע ספורנו, ועוד).

בתחילה, העולם כולו היה - ה'מקום'.

בכל מקום - היה זה 'לפני ה'". המקריב, היה ניצב - לפני ה'קודש'. בכל מקום שהוא
החליט לעשות זאת.

כל מקום, יכול היה להיות - קדוש.

ומה שקרה, ש'הרס' את זה - היה חטא העגל.

העולם כולו, כ'מקום', הפך להיות - בלתי רצוי. גם אם מישהו רוצה להקריב - אין קדושה.
השכינה - התרחקה.

זו התוצאה של - 'לא אעלה בקרבך'. השכינה הקדושה - כבר לא 'בקרבתך'. נותר רק - 'פני
ילכו'. לפניכם. לא 'בתוכם' (עי' ספורנו שמות לג, יד).

כל תחנוניו של משה רבינו - 'ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי'; 'אם אין פניך
הולכים אל תעלנו מזה' - הועילו רק ל'פני ילכו'. ילכו - לפניכם. ה'בקרבתך' - נגמר. לעת
עתה.

וכדי להקריב קרבן לה' - צריך 'להביא' את השכינה הקדושה. לייחד לה מקום, 'להחיל'
קדושה. היא לא באה מאיליה.

יתכן. לאחר מתן תורה, כל 'מקום' יכול היה להיות - מיוחד לשמו. לא היה משהו 'אחר'
במציאות - כי לא היה כזה בתודעה.

וכשה'תודעה' שלמה, מיוחדת למישהו אחד - אז הוא באמת 'בקרבתך'. בפנים.

וכש'בקרברך' - אז לא משנה באיזה 'מקום'. תמיד הוא איתנו. חיים - ביחד. 'אמצאך בחוץ - אשקך'.

ואז היה החטא. 'כלה בעת חופתה'. נוצר מצב חדש. ה'כלה' - הינה בעלת שתי 'אפשרויות'. יש בסביבה עוד איזה 'מישהו'.

- וכשיש 'שתי אפשרויות', אצל 'כלה', זה אומר - שאין אפילו אפשרות אחת.

ולכן, היה צריך למצוא - 'מקום' מיוחד. מציאות חדשה. מציאות, בה אין משהו 'אחר' חלילה. בה הכל 'מיוחד' - לשמו יתברך. ה'כלה', וה'חתן' - שם. לבדם. לגמרי לבדם. 'חדר ייחוד'.

ויתכן עוד, שהמציאות היתה כה 'גבוהה', עד שהיא לא היתה תלויה ב'מקום'. היה זה תמיד - 'על פי ה'' (עי' ספורנו שמות לג, ג. וע"ע שבת לא:). ולאחר החטא - נוצר 'גבול'. ה'עגל' - הציב אותו.

כי ל'אחד', כשהוא באמת 'יחיד' - אין גבול. אין מי ש'מפסיק' אותו באיזשהו מקום. אבל כשיש 'שני', חלילה, אז הכל נראה אחרת. צריך 'מקום' נפרד, 'גבול' נפרד. אין ברירה. - שלא יהיה 'עירבוב' בין ה'שנים'. שלא יהיה חלילה 'קצר המצע מהשתרע עליו שני רעים כאחד' (עי' ישעיהו כח, כ. יומא ט:).

*

הניתוק

יש עוד 'מהלך' בסוגיא (הגר"א, אד"א שמות פל"ג, ופל"ד).

מתן תורה, היה - 'חתונה'. נישואין.

וממש בתוך החופה עצמה, קרה משהו. ה'כלה', מצאה לה 'מישהו' - 'אחר'.

והחטא הזה, הרס. לגמרי. ה'קשר' - לכאורה, ניתק.

- כמו הדין הידוע, של 'אשת איש'.

ובעקבותיו - 'לא אעלה בקרברך'. זהו. ה' יתברך - יוצא מהחופה הזו. מהקשר הזה.

- ועל אף ה'ניתוק', הוא אינו 'משליך' אותנו. הוא ממשיך - לדאוג לרווחתינו. כמה טוב הוא. 'ושלחתי לפניך מלאך'. בארץ ישראל. הוא יגרש את ה'כנעני'.

אבל - תיכנסו לשם לבד. אני לא 'בא' איתכם.

הלא כך הם עצמם אמרו. 'אלה אלוהיך'. חטא העגל, היה - קשה לומר - 'אנחנו לא רוצים אותך'.

- לא רוצים את ה'!

רוצים - משהו 'אחר'. שלא תהיה 'דבקות' בה'. האשה - אינה רוצה בבעלה. 'עלובה כלה'.

אז גם ה'חתן' - 'יצא מהתמונה'. למה שהוא ישאר שם.

ימי הרצון

ה'איש', זה שציפה כל כך להוביל את רעייתו הצעירה - באהבה רבה - אל ביתו, אל ביתם המשותף - 'הלך'. עזב. הוא שולח אותה להיכנס לשם לבד. עם 'שליח'. ידיד מני ברח, הלך - עזבני' (פיוט לרבי יצחק אביחצירא).

[אולי כאן המקום להדגיש.

הבורא יתברך - 'אין עוד מלבדו'. העולם כולו - 'מלא' ממנו. הוא 'ממלא כל עלמין'. הוא 'מקומו של עולם', והעולם - 'אינו מקומו'.

- אבל זה רק - ב'הסתר'. זה לא 'נגלה'.

ומשכך - אין לנו שייכות לזה. זו מציאות 'אינסופית', שלא באה ב'גילוי'. כדרכו של 'אין סוף' - שאינו 'מתגלה'. כדי לגלות, צריך גבול מסויים. וכדי שתהיה 'שייכות' - צריך שיהיה 'גילוי'.

(אמנם, יש 'משהו' של שייכות לזה. עי' היטב נפה"ח ש"ג (וכדאי ללמוד קודם את ש"ב, השערים 'בנויים' אחד על גבי השני). הוא עצמו כותב, שלא היה נכנס לסוגיא עמוקה זו - לולא טעו בה. וזו אכן - סוגיא עמוקה, ורחבה. ויש ללמדה היטב. בדברים אלו - כל טעות הינה הרת גורל).

כל ה'ושכנתי בתוכם'; ה'אעלה בקרבך'; מה שנקרא 'שכינה' - ששוכן בנו; ה'עשר קדושות' (כלים א, ו); גם כל תורת ה'פנימיות' - עוסקת במה שלאחר ה'גילוי'. לאחר - ה'צמצום'. לאחר, שיש עולם, יש מציאות, וה' רק - 'סובב כל עלמין'. מ'סביב'. לא 'בפנים'. והוא יתברך - 'שוכן'. מגיע. להיכן - שהוא מחליט להגיע. להיכן שרוצים אותו. להיכן שהוא בוחר - 'לשכון'.

*

אלול

ומה קורה הלאה?

אולי קודם לכן:

מה זה 'אלול'?

לכאורה - 'הקדמה' ליום הדין.

יש יום דין. השנה הבאה כולה - נידונית בו.

והדין הזה מתבסס - על המצב בו אתה נמצא כעת. האם אתה משתדל 'להתקדם' - או לא.

- האם אנחנו באמת מאמינים - שיש כזה דין??

הלא אנחנו יודעים - ש'מי במים'. גם 'מי באש'. מחלות. וירוסים. אויבים מבחוץ ומבפנים. פרנסה. הכל נקבע - ביומיים גורליים אלו. כל פרט ופרט.

ימי הרצון

אז אם כך, צריך - להתכונן. להכין את עצמנו. לנסות להראות - לפחות ב'כאילו' - שאנחנו 'שייכים'. שיש לנו 'משהו'. שכדאי להשאיר אותנו כאן, וגם 'על הדרך' - להעניק לנו כל טוב.

וכמו כל דין, צריך - לשכור עורך דין טוב. להכין כתב הגנה. להכין גם כתב בקשה - מה אנו רוצים שיהיה כתוב וחתום בפסק הדין. וכמובן - מה אנחנו מתכוננים לעשות עבור זה. יש גם - סליחות. לבקש. לנסות למחוק את כתב התביעה. לנסות - לעורר את רחמי השופט.

אז זה ה'אלול'. לעבוד. לתקן. להתכונן.

*

ה'אלול' המקורי

יתכן, שיש 'אלול' - מסוג שונה.

ואולי נשאל קודם:

מתי 'נוסד' ה'אלול'? מאימתי נוצרו 'ימי רצון' אלו?

אומר רבינו הגר"א: 'במ' יום האחרונים לא עשה אלא התנפל עליהם וע"כ ניתקן אלו המ' יום לתחנונים' (אד"א שמות לג, ז).

אז לכאורה, האלול 'נולד' - אצל משה רבינו. באותם ימי תפילה, בהם הוא עמד - להתחנן עלינו. לבקש. 'להתנפל'.

- זה ה'אלול' המקורי.

היה - חטא העגל. היה - 'פירוד'. במקום ה' - מופיע 'מלאך'.

ומשה רבינו, הרועה הנאמן - לא 'משלים' עם המצב.

הוא אינו 'מסתפק' ב'דאגה לרווחתינו'. שיהיה 'מלאך', ש'ילך' לפנינו.

- הוא רוצה רק - את ה' יתברך. לא אף אחד אחר. הוא מבקש, לחזור - ל'קשר' הנישואין שהיה.

והוא מבקש. מתחנן. 'מתנפל'.

- והוא גם - מקבל.

גם את הדבר הזה אשר דברת - אעשה'.

- 'אלך עימכם - כמו קודם החטא!' (אד"א שם).

הכל - חזור. הקשר. ה'בתוכם'. ה'אעלה בקרבך'. אני בעצמי. בלי 'שליחים'.

ממש כמו - מקודם. כמו 'קודם החטא'.

נו? אז הכל טוב! הלא כן?

- עדין לא.

משה רבינו, ממשיך ומתחנן. זה לא מספיק לו.

בתחילה, משה רבינו ביקש - 'בלכתך עמנו'. תהיה - איתנו. בחזרה.

וה' הסכים.

כאן, משה מבקש יותר:

'ילך נא ה' ('אדנות', השכינה) - בקרבנו'.

- בקרבנו!

לא רק 'איתנו'. אלא - בתוכנו ממש.

- הרבה יותר מאשר קודם החטא!

הפלא הוא, איך הוא ביקש את זה בכלל. איך זה יתכן. זה הלא נקרא - 'דבר גדול וטוב, אשר אין אחריו עוד' (הגר"א, שם).

- אין אחריו עוד! אין יותר מזה!!

גם אצל ה' - שהיכולות שלו הן אינסופיות - אין יותר מזה.

ומדוע?

כי כאן - הוא עצמו, נמצא בתוכנו. בקרבנו.

- האם יש יותר מזה???

זה ה'אלול' האמיתי.

*

אדון אחד - או שנים

ביום בהיר אחד, הופיע בבית הכנסת - עבד.

היה זה בדיוק כשקראו את 'שמע'. העבד, קרא איתם.

והקריאה - היתה כראוי. הוא 'דקדק באותיותיה'. הוא 'הפריד בין הדבקים' כמו שצריך. גם הז' של 'תזכרו' - נשמעה היטב. בכל רחבי בית הכנסת. לאף אחד לא היה ספק, שמא הכונה ל'תשכרו' חלילה.

לאחר התפילה, ניגש אליו - רב השכונה. 'בוקר טוב. מה אתה עושה כאן?'

- מתפלל! אלא מה?

- שמעתי שקראת 'שמע ישראל'.

- נכון! וזה גם היה בדקדוק, לפי ההלכה. בטח הרב שמע!...

- שמעתי. לא היה אפשר שלא.

אבל אתה פטור מקריאת שמע!!

- מה?!

- מה ששמעת. אין לך חיוב לקרוא.

העבד, התמרמר:

- 'מדוע? למה יגרע חלקי'?

הרב, השתדל לענות:

- כי 'קריאת שמע', אינה 'קריאה' בעלמא. את זה - אתה עושה מצוין. אפילו יותר מידי מצוין.

קריאת שמע, זו קבלת עול מלכות שמים. קבלת - האדון העליון.

אתה, אינך יכול לקבל 'אדון'. כבר יש לך אחד כזה (עי' ירושלמי ברכות פ"ג ה"ג).

ושני 'אדונים' - זה אפילו לא 'אדון' אחד.

*

מי האדון שלנו

אולי נשאל את עצמנו שאלה. סוג של 'מבחן אמריקאי':

למה אני לומד/מקיים מצווה/נזהר מעברות?

והתשובות האפשריות:

- כי 'כולם' עושים.

- כי לא נעים.

- התרגלתי.

- ככה חינכו אותי.

- אני רוצה לקבל 'שטעלע'.

- הר"מ/ראש כולל/אנשי הקהילה/שווער - 'מפקחים' עלי.

- לא י'דע. 'שפכו' אותי לפה. אני על 'סרט נע'.

- אני מפחד מעונש.

- כל התשובות נכונות...

והכל נכון! באמת נכון!

[קשה לדבר. כל דבר קטן - גדול הוא. בפרט בדור שלנו. אנו מנסים כעת רק להעמיד

מטרה - להיכן עלינו לחתור.]

דהיינו:

יש לנו הרבה - 'אדונים'.

ה'כולם'. ה'לא נעים'. ה'הרגל'. ה'שטעלע'. האנשים שסביבנו. האשה. הרצונות שלנו.

התאוות.

האם אנחנו יכולים לקרוא את שמע ישראל? האם אנחנו יכולים לקבל על עצמנו - אדון אחד??

- מה עושים???

*

אל תוככי הנפש

אולי נשאל קודם לכן:

איפה 'שוכנים' ה'אדונים' הללו?

ה'פנימיות' שלנו, מורכבת - מ'נפש', 'רוח', ו'נשמה'.

ה'נשמה', משכנה - בשכל. במחשבות שלנו.

הרוח והנפש - שם נמצאים הרצונות, ה'משיכות', ה'קנאה תאוה וכבוד'. כל ה'אדונים' הנ"ל.

ומעתה.

משה רבינו ביקש, ששכינה תשרה - בתוככי עם ישראל.

וביקש עוד - שהיא לא תשרה על אומות העולם (ברכות ז).

- ומדוע? מה איכפת לנו? שתהיה להם שכינה!

כמו שמשה רבינו עצמו אמר - 'מי יתן כל עם ה' נביאים', שיאמר גם - מי יתן השראת שכינה בכל העולם כולו!

שאלה נוספת - אבל מה'צד השני' לגמרי:

- האם צריך לבקש את זה בכלל??

לדוגמא.

אדם - נושא אשה. היתה חתונה. גדולה ויפה.

לאחר החתונה, ניגש החתן הטרי לכלתו, וביקש ממנה - כמה מילים בצד.

וכך הוא אמר לה:

אני מבקש ממך, אם אפשר, שלא תהיי עם אף אחד אחר. אם לא אכפת לך.

- זו 'בקשה'?? 'אם לא איכפת'??

אז למה משה 'מבקש' זה לא מובן מאיליו??

אלא.

יש שכינה - שנמצאת 'כאן'. היא שורה - ברוח, בנפש. בנפש הבהמית. את זה - לעולם לא יהיה לאומות העולם!!

- אנחנו 'נשואים'! לגמרי!

אבל יש 'שכינה' גם - בגבהי מרומים. משהו ששייך - לחלק ה'גבוה' שבאדם.

- לנשמה. ל'שכל'.

את זה - הגויים יכולים לקבל. שתהיה להם 'הארה' - אל תוך ה'שכל' שלהם. שיבינו משהו.

ומשה ביקש, שגם זה - יהיה 'מיוחד' לנו.

שגם ה'דעת' - תהיה מיוחדת. לגמרי. משני הצדדים. מ'צד החתן' - ומצד ה'כלה'.

וגם את זה - הוא קיבל. ה' - לגמרי איתנו. לגמרי בקרבנו.

- ורק בקרבנו!

אז ה' 'שוכן' - בנשמה שלנו, ברוח, ובנפש. בכל ה'קומות'. אפילו - במשכנם ה'מרווח' של כל ה'אדונים' ה'אחרים'.

*

להכניס את ה'

אז עלינו - לנצל את זה.

עלינו לבחור - בחיים. 'ובחרת בחיים'.

ומהם אותם 'חיים'?

'כי הוא חייך'. הוא! ה' יתברך!

עלינו - לבקש. להתחנן. לקרוא לו בשמו הגדול - אותו השם ששוכן בקרבנו - ו'להתנפל' לפניו.

לבקש - שיכנס פנימה. שישתלט שם על הכל. כמו אדון אמיתי. שיקח את ה'נפש הבהמית' שלי בידיים, ויתקן אותה - שתהיה 'משכן' לשמו.

שתהיה כזו - שיש לה רק אדון אחד. הוא. ותו לא!

שנהיה ראויים - להיכנס עימו, לביתו. כמו כלה, הנכנסת עם בעלה - לביתו שלו.

הבית שלו - זו ארץ ישראל. אנחנו כבר כאן. עלינו רק לבקש - שהוא יהיה איתנו. בקרבנו. שזה לא יהיה 'מלאך'.

וזה לא רק בבנין בית המקדש. זה יכול להיות כאן, ועכשיו. ללא שהות. אצל כל יהודי.

הלא העת הזו, היא 'ימי תחנונים'. ולא רק עצם ה'תחנונים' - אלא תחנונים על הדבר הזה עצמו: שהוא יהיה 'איתנו'. ויותר מכך - שהוא יהיה 'בקרבנו'.

עלינו 'להזמין' את ה' יתברך. להחזיר אותו - אלינו. שהוא 'יבוא'. שיכנס פנימה. שיעשה את ה'עבודה'.

כי ככה זה תמיד. זה לא 'אני', 'ביני לבין עצמי'. זה אני - מול ה' יתברך. והוא יכול להתרחק, ולהתקרב. ואני יכול - להכין לו את הקרקע. לקרוא לו - בשמו - בתחנונים. בתפילות. בבקשות.

אז קודם כל - עלינו להבין את הסוגיא. להבין - מהי 'השראת השכינה'. מה זה 'בקרבו'. מה יש בזה.

להבין - מהו 'שמו הגדול'. הלא הוא זה ששוכן בנו. יש 'ילך נא א-ד-נ-י בקרבנו'. שם 'אדנות'. והוא בבחינת ה'רעיה' - לשם 'הוי"ה'.

וכך אנו תמיד קוראים. ב'פה' - שם 'אדנות'. ב'עינים' - שם 'הוי"ה'. וזהו השילוב הנכון, של קודשא בריך הוא - ושכינתיה.

וכשאנחנו 'מיחדים' אותם, ויודעים שהייחוד מתרחש - בנו, בקרבנו ממש - אז הכל משתנה.

- וזה עובד! בגדול!

ומי שינסה באמת - יוכח.

ה' - נכנס. והוא מרגיע. ומעודד. ומעורר את ליבנו - לאהבתו. וליראתו. ולעשות למען שמו.

ככה זה עובד. ה' - הוא 'אלוקנו'. הכח המנהיג שלנו.

וכש'נקבל' אותו באמת עלינו, אז הוא יגיע - אל תוכנו. אל קרבינו.

- וכל ה'אדונים' ה'אחרים' - יברחו משם.

*

לסיכום:

היה - תהליך.

בראשונה - קבלת התורה. 'חופה'. לאחר מכן - חטא העגל. 'עלובה כלה מזנה בעת חופתה'.

וה' - 'יוצא' מהתמונה. שולח מלאך 'במקומו'.

ואז משה רבינו מבקש: תחזור. תהיה איתנו.

וה' - מסכים.

משה רבינו לא מסתפק בזה. הוא מבקש יותר. הוא מבקש משהו - שהוא יותר מכל בקשה אחרת. הבקשה הגדולה ביותר שתיתכן.

- ילך נא ה' - בקרבנו. בתוכנו ממש. לא רק 'איתנו'.

וגם לזה - ה' מסכים. והוא אכן מגיע. ושוכן.

כל זה היה - בימים אלו. ב'אלול'. וכל זה כנראה גם חוזר - בכל 'אלול'. אפילו באלול תשפ"ב.

אז אפשר - לנצל את זה. לקרוא לו. בשמו. שישכון כאן. שיכנס. שיתקן את ה'נפש' שלי,
שיעיקף משם את כל ה'אדונים' ה'אחרים'.

ושיכנס - הוא לבדו.

הלא זה 'דבר גדול וטוב אשר אין אחריו עוד'!

- אז זו ה'השקעה' - הטובה ביותר שיש. כדאי לנו.

ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

תורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

בהשמטת הרמב"ם דין בית דין לכל שבט בעיר אחת

שִׁפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכֹל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וּגְו' (טז, יח)

איתא בסנהדרין דף ט"ז ע"ב תנו רבנן מניין שמעמידין שופטים לישראל תלמוד לומר (דברים טז-יח) שופטים תתן שוטרים לישראל מניין תתן שופטים לכל שבט ושבט מניין תלמוד לומר שופטים לשבטיך. (ע"ש בתוס') והנה הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות סנהדרין פ"א ה"א מצות עשה של תורה למנות שופטים ושוטרים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך וכו', ותמה הכסף משנה על שלא הביא הא דמעמידין לכל שבט ושבט. מיישב רבינו הרוגצ'בער זצ"ל, דהרמב"ם פסק כמ"ד (סנהדרין דף קי"א ע"ב) דאין חולקין עיר אחת לשני שבטים. והביא דבירושלמי (פ"א דסנהדרין ה"ב) איתא שהעיר 'בעלת' היו הבתים שלה מיהודה ושדותיה מן. [מקורות: צ"פ מהדו"ת עמו' 76 וסנהדרין דף קי"א ע"ב ושו"ת צ"פ החדשות ח"ו (כת"י) אך צ"ע לומר שהרמב"ם פסק כר"ל לגבי ריו"ח]

*

גדר איסור המלך להרבות סוסים ולהרבות נשים

רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות סוס וזה אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה עוד. ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו וכסף וזהב לא ירבה לו מאד (יז, טז-יז)

חוקר רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל האם גדר האיסור שלא יקח הרבה סוסים ושלא יקח הרבה נשים, או שלא יהיו לו סוסים יותר מכדי מרכבתו וכן שלא יהו לו י"ט נשים. ונפקא מינה אם היה הדיוט וקנה הרבה סוסים או נשא הרבה נשים אם מותר לו לקיים, כמו שמצינו אצל כהן גדול שבהיותו הדיוט ארס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול דיכנוס כמבואר ביבמות (דף נ"ט ע"א ודף ס"א), אך אם האיסור שיהיו לו צריך להוציא. ועוד נ"מ אם עבר והוסיף אם נאסרו לו כל אלו שהיו לו מכבר דהאיסור שיהיה לו מספר רב כזה, או שהאיסור הוא הפעולה ונאסר רק באלו שהוסיף. וכן אם לוקה על כל אחת ואחת. ומבאר דזה תלוי בפלוגתת ר' יהודה ור' שמעון בסנהדרין דף כ"א ע"א. דלר' יהודה אף דבעלמא לא דרשי טעמא דקרא מ"מ הכא שהקרא נתן טעם להדיא דרשינן. ולר' שמעון דבעלמא דרשי טעמא דקרא, כאן בא הכתוב ללמד דאפי' אחת ומסירה את ליבו לא ישאנה והרבה אפי' כאביגיל לא ישאם. דלר' יהודה האיסור שיהיו לו ולר' שמעון האיסור לישאם. ורבינו הקשה בהא דבסנהדרין שם בעינן קרא לחייב על כל סוס וסוס דהלא תיפו"ל דגופין מחלקים. ותירץ

דוה תליא בהנ"ל דאם נימא דהאיסור הוא הפעולה אז ל"ב קרא לחלק. [מקורות: צ"פ מהדו"ת דף ל"א טור ב' וסנהדרין שם ע"ש שהרחיב וע"ע בשו"ת צ"פ החדשות ח"ג סי' קט"ו וח"ד סי' נ"ט (ברמב"ם דלוקה על כאו"א) וגליונות על אזהרות ל"ת צ"זט]
לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

^ט אולם הנה בישועות מלכו (כתבים י"ז י"ח) במו"מ עם הגר"ח ברלין זצ"ל (ובאוצר נשמת חיים ענינים סי' מ"ד-מ"ה - מכתב הגר"ח ב) בענינים אלו ממש, פשיט"ל להישועות מלכו דבנשאה בהיתר ליכא איסור אח"כ גם אם גדר האיסור הוא התוצאה. ובעיקר הספק בגדר האיסור (כשנשאה או קנה באיסור) נקט דכיון דכתיב [בקרא] הטעם, האיסור על כל ביאה וביאה ובכל זמן שיש לו הסוסים, אך אין חיוב להוציא הנשים אף מדרבנן. והוסיף (שם י"ח) דאע"ג דדריש ר"י שם דרש אחר י"ל דתרתני שמעינן מינה. [שלא כד' רבינו]. ולענין הקושיא (שהקשה לו כן גם הגר"ח ב ז"ל בנשמת חיים שם) דלמה צריך קרא לחייב על כל סוס דהא בע"ח מחלקים (ע"ש שהביא זאת מהתוס' רי"ד קידושין ע"ז:), כתב (כתבים י"ט) דכיון דהאיסור הוא לא 'ירבה' הו"א דשם ריבוי חד הוא ובודאי ריבוי ל"ש בחד אלא כיון דכדי מרכבתו ופרשים רשאי וגם בסוס אחד בטל מיקרי ריבה, אבל עכ"פ עיקר קפידא אריבוי סוסים וס"ד [- דהגמ'] דאין הפרש כשעשאן בב"א בין סוס אחד לקנה הרבה סוסים, קמ"ל.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

**אלול - אני לדודי ודודי לי - הילך כללא ואידך פירושא היא
זיל גמור...**

הנה רבים השואלים מהי עבודת האלול?

ונראה בסיעתא דשמיא, שעיקר העבודה היא לפתוח פתח כחודו של מחט, והקדוש ברוך
ברחמיו, יפתח לנו בזכות זה פתח כפתחו של אולם. ואמנם אם נצליח בחלק זה, הרי זכינו
לנצל את ימי האלול על האופן היותר טוב ומועיל לנפש.

והנה כך אמרו במדרש רבה שיר השירים פרשה ה' פ"ג על הפסוק, בשיר השירים ה' ב',
קול דודי דופק פתחי לי אַחְתִּי רַעֲיָתִי יוֹנָתִי תַמְתִּי... רבי יסא אמר, אמר הקב"ה לישראל,
בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים, שיהיו עגלות
וקרוניות נכנסות בו.

והנה יש לפרש כך: שהקדוש ברוך הוא כביכול מבקש מאתנו שנפתח את הדלת שסגרנו
אנחנו בעצמינו, כדי שנוכל להתדבק בו יתברך ולילך בדרכיו. ואף שלנו נדמה כאילו אין
בכוחינו לפתוח הדלת שאנו סגרנו, כי היצר וחיליו מונעים זאת מאתנו, שהרי כך דרכו
של היצר הרע, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, והיינו שלמחר הוא כבר
אוחז בדרגה אחרת נמוכה הימנה, ואינו מניח לאדם לחזור למקום הקודם, אלא מדרדר
אותו במדרון, כידוע.

אולם הקדוש ברוך אומר לנו שלפחות ננסה לפתוח פתח כחודה של מחט, שלזה אין כל
כך התנגדות של היצר, כי זה עדיין לא ממש עוזר לנו להתדבק בהקדוש ברוך הוא, ואנחנו
עדיין במאסר היצר, אבל אז הקדוש ברוך הוא כביכול יפתח לנו - על אפו וחמתו של היצר
- כפתחו של אולם. ולא פתח אחד אלא פתחים, ולא כחודה של מחט, אלא שיהיו עגלות
וקרוניות נכנסות בו.

ונתבונן עוד במשל שמשלו לנו חז"ל הקדושים. כמה ההבדל בין פתח כחודה של מחט,
ובין פתחים שיהיו עגלות וקרוניות נכנסות בו, הלא ההפרש הוא באלפי אלפים וריבי
רבבות פעמים. וזהו ההפרש בין היגעת לבין המצאת, שאדם מיגע עצמו מעט, וממציאים
אותו הרבה. וזהו גם ההפרש הגדול שבין האני לדודי לבין הדודי לי.

וזהי עבודת האלול!

ובאמת הדברים פשוטים, כי האדם צריך לעשות מה שבכוחו הוא, וכוחו כמובן הוא דל
מאד, אבל הקדוש ברוך מסייע להאדם במושגים של שמים, וזהו אינסופי, כמובן.

וזה ההזדמנות הנפלאה ממש, של חדש האלול...

בספר המוסר והדעת להגה"צ רבי אברהם יפה'ן זצוק"ל סיפר שחותנו הסבא מנובהרדוק זצוק"ל, היה משבח את אחד התלמידים הבחור הצדיק בעל המוסר ר' יעקב שצוצינר ז"ל, שהיה מגדולי חניכי נובהרדוק, על החלטה אחת שלו, שלולא היה עובד השם באמת, היה ניתן לחשוד, שהשיקול שלו נבע מחוסר יראת שמים ח"ו, אבל בהתבוננות אמיתית רואים שהמעשה נבע דווקא משיקול דעת עמוק וחשבון צדק. וכך היה הדבר:

הבחור ר' יעקב הנ"ל, נעשה 'אבל' רחמ"ל בחדש אב, והוא לא נסע הביתה, למרות שהמשפחה לא הבינה למה, והוא החליט לנסוע רק אחרי הימים הנוראים, ולא לעזוב את הישיבה קודם. למרבה הפלא בעשרת ימי התשובה ניגש לסבא ואמר לו כי בדעתו לנסוע לביתו לימים מספר, והיה הדבר לפלא בעיניו שאינו מוכן לדחות את הנסיעה לעוד איזה ימים, אבל הוא הסביר את הדבר בנימוק שנשארה להם ירושה גדולה מאביהם, והיורשים רבים הם וכל אחד טוען ומראה שמגיע לו חלק יותר גדול מהשני, ומתירא בנפשו שהוא בטענותיו לזכותו, לא יבא ח"ו לידי מחלוקת וטענות של שקר ואונאה, ועל כן הוא סבור כי כדאי לו לנסוע דוקא עכשיו כשאימת יום הדין עליו ויטפל בענין ביושר ובצדק, מה שאין כן אם ידחה זאת לאחר הימים הנוראים שאימת הדין כבר פגה, ויותר עלול להתפתות בחשבונות רבים באין מעצור לרוחו.

ומסיים הגה"צ רבי אברהם יפה'ן זצוק"ל, אינני זוכר בדיוק איך נהג למעשה, אבל זוכרני היטב שהסבא הפליג מאד בשבח נימוקו, ודרך מחשבתו בזה.

והנה הסבא מנובהרדוק זצוק"ל התפעל מהשיקול הנכון ומעומק החשבון, וכך גם חתנו הגה"צ רבי אברהם יפה'ן זצוק"ל. ונתבונן אנו מה נוכל ללמוד לעצמינו מסיפור זה.

ונראה שהלימוד הגדול הוא כיצד אדם צריך להרגיש באלול וימים נוראים. והתשובה היא, אימת הדין. והיינו שהתחושה של אימת הדין שברקע, צריכה להוות אצלינו גורם מכריע שישפר את הנהגתינו בהרבה תחומים. לדעת שעכשיו אלול, ולדעת שעוד כך וכך ימים ראש השנה ויום כיפור, זה צריך להיות מורגש אצלינו, ואי לזאת התפלה תהיה יותר מעומק הלב, הלימוד יותר בריכוז, המדות והיראת שמים ויראת חטא בעליה. ואפילו אם נשתתף בדין תורה נהיה יותר אמיתיים. הכלל, יהודי של אלול זהו יהודי יותר נעלה ויותר מרומם.

ואולי אולי, זה כבר פתח כחודה של מחט... ויהי רצון שיהיה חלקינו עם עובדי השם ועבדי השם, ונזכה לכתיבה וחתימה טובה. ולשקול מעשינו בשיקול הנכון. אמן.

*

אני לדודי - אהבת השם

אני לדודי - עבודת השם מתוך אהבה - זהו היסוד לעבודת האלול, ומזה זוכים לדודי לי
 בין הדברים שצריך להתחזק באלול, להיות במצב של חיזוק ולא רפיון ח"ו. בתורה בתפלה ובלימוד המוסר. על הכל צריך להיות ניכר אלול, תפילה של אלול, תורה של אלול, עבודת המדות של אלול, זהו חלק מן ההכנה הדרושה באלול. וכאשר נמצאים כבר במצב של

חיוזק יותר קל לטפל בבעיות אחרות, כלומר בחסרונות שצריך לתקן. כי כאשר האדם הוא במצב של עליה, כל השאיפות משתנות, והאדם נעשה רוחני יותר, ונוטה לקבל על עצמו את קישוט המעשים ועבודת המדות מתוך שמחה וקורת רוח.

וכבר רמזו הקדמונים על חדש אלול, אני לדודי ודודי לי, ראשי תבות אלול. והנה דודי הוא מלשון קירבה, כי זהו היסוד והשורש של עבודתינו בחדש אלול, אני קרבת אלקים לי טוב. ההרגשה הפנימית כי רק זה הוא הטוב, וכל זולת זה שיחשבוהו בני האדם לטוב אינו אלא הבל ושוא נתעה. ספר מסילת ישרים - פרק א'.

והנה באורחות חיים להרא"ש כתב, ויבהלוך רעיונך מידי זכרך חרדת רבי יוחנן זכרונו לברכה. והיינו שצריך לפחד מכל שכן מר"י, שאם הוא היה חרד, אנן מה נענה אבתריה.

ועי' ברכות דכ"ח ע"ב, תנו רבנן וכו' וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות אמרו לו תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה, אמר להם אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר, שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון אף על פי כן הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואם אוסרני איסורו איסור עולם ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון. ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזו מוליכים אותי ולא אבכה, עי' שם.

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

לא להבהל מהיצר הרע

פי תצא למלחמה על איבך וראיתך סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם פי ה' אלקיך עמך המעלך מארץ מצרים. והיה בקרבכם אל המלחמה ונגש הפהן ודבר אל העם. ואמר אליהם שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על איביכם אל ירך לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם. פי ה' אלקיכם ההלך עמכם להלחם לכם עם איביכם להושיע אתכם (ב, א-ד)

א.

ביאור האו"ח שפרשתינו עוסקת במלחמת האדם עם יצרו שמחמת שה' עימו לא יפחד מהיצר

בספה"ק כתבו שבפרשיות שקודם חודש אלול, ושנקראים בחודש אלול, ישנו מוסר השכל למלחמת היצר. ובאוח"ק הסביר פשרת יציאת עם ישראל למלחמה, ע"ד מלחמת האדם עם יצרו, שכאשר רוצה האדם להתחזק בעבודת ה', הריהו מתבהל לנוכח כוח היצר הרע הדומה עליו כאויב הבא עם סוס ורכב ועם רב כנגדו, וע"ז אומרת התורה, שהאדם לא יתבהל, משום שה' אלוקיו עימו, ויעזרהו במלחמת היצר.

נידון הספה"ק האיך שייך לעשות תשובה

ונראה לבאר הפרש בעוד אופן, ובהקדם מה שעמדו הרבה בספה"ק וביסוד העבודה [ח"ד] האיך שייך שהאדם יתחזק ויגבר על יצרו, הרי קודם החטא שהאדם היה טהור ותמים בכל אופן לא היה בכוחו לגבור על יצרו, וא"כ לאחר שחטא וכחות נפשו נחלשו מהיכן יהיה לו העוז לגבור על יצרו, ועוד בזה 'שעבר ושנה נעשית לו כהיתר' והאיך שייך א"כ שישוב למעלתו הראשונה ועוד ביתר שאת, ויישבו כל אחד לפי דרכו בקודש.

ב.

ויתכן לבאר זאת עפ"י המובא בפרשה. שעם ישראל הוזהר בארבעה דברים בשעת המלחמה על מורך הלב: 'אל ירך לבבכם', על הפחד: 'אל תיראו' על פזיזות: 'ואל תחפזו' ועל התקוה והאמון בניצחון: 'ואל תערצו מפניהם', [עיינן העמק דבר].

'רך הלבב' ההחלטה להתחזק בפנ"ע אינה משמעותית אם חושש ממלחמת היצר ואינו מתכנן את העתיד לאור רצונו לשוב בתשובה

מרכיבים אלו בהם תלוי הנצחון במלחמת היצר, הדבר הראשון הוא לפני המלחמה הוא אסטרטגיה, ובה ישנם שלושה מרכיבים (א) הכרת הכוחות של שני הצדדים על יכולתיהם וחטרונתיהם. (ב) תוכנית הפעולה של הקרב הכולל, התקפה, מארבים, הספקה וכו' (ג) תוכנית מגירה. רק כשכל הנותנים ברורים אפשר לצאת לקרב.

וע"ז אומרת התורה שכאשר אדם בא להתגבר על יצרו, הרי לא די בכך שהוא נסער ממצבו ומחליט לגבור על יצרו, ולהתעלות ממצבו, בכך לא די, שהרי שעת המלחמה תבוא רק לאחמ"כ, ובא נבחן האדם, לפיכך האדם צריך להיות בעל לב חזק, ולא להסתפק בהחלטה, כי אם לתכנן בהבנה באיזה מצבים הוא עוד עתיד להתמודד, ובאילו טענות יתכן והיצר יפתהו ומה ישיב ע"ז, ומה יקרה עם יהיה לו קושי רב מה אז ייעשה, וזה ההזהרה לא לא להיות 'רך לבב' שנרתע מן המלחמה, החלטה לבד איננה משמעותית כלל אם הוא לא נכון להילחם.

'לא תירא' לא יחוש ממעשיו הקודמים או מאיך יראה עתידו. - שתשובה מתקנת את העבר וה' יתכן לו חיות בעתיד.

עוד מוסיפה התורה 'לא תירא', בשעה שהאדם בא להלחם עם יצרו, פעמים רבות היצר משתמש בשני טענות מרכזיות, מכוח העבר, ומכוח העתיד. מכוח העבר: שמראה לאדם את מצבו הקודם במה הוא היה שקוע ומה עניין אותו, 'וזה הוא' ומה יועיל התחזקות אם היא תהיה רק לתקופה, עדיף שלא ייגע את נפשו בדברים שלא יוכל להחזיק בהם, ויתחזק בדברים אחרים. ועוד טוען היצר שבדברים גדולים לא סביר שיצליח להחזיק מעמד, הרי חלק מהחיות שלו זה מהם, ואיך יסתדר בלעדיהם, ולכן שיקח לעצמו התחזקות בדברים אחרים, העיקר שלא יתחזק במה שבאמת מונעו מלהתקרב לה'.

וע"ז אומרת התורה 'לא תירא' על תחשוש מאיך שהתנהגת עד עתה היינו מהעבירות וכו', שהשב מאהבת ה' זדונות נעשים לו כזכויות. ואם יחשוש מהיכן יהיה לו סיפוק וחיות ע"ז אומרת התורה, 'ה' אלוקיכם הולך עימכם להלחם וגו' והרי כשה' עם האדם נאמר 'ה' אלוקיך עימך לא חסרת דבר', כשיחוש את קירבת ה' משם ייקח את חיותו ולא יצטרך לקבל חיות מהנאות היצר הרע, [שהשב בתשובה ה' נותן לו ס"ד לחוש את אהבת ה' אליו].

'אל תחפזו' - כשמתחזק לא יקבל ע"ע מעבר לכוחות גופו ונפשו, בכדי שיהיה להתחזקות קיום לאורך זמן

עוד כותבת התורה 'אל תחפזו' פעמים והאדם נסער ממעשיו, ורוצה תיכף ומיד לתקן את כל מעשיו, את השגגות והזדונות והמחשבות, ולאור כך הוא מתחזק בלימוד ובתפילה מעבר לכוחותיו, וכאשר אדם נוהג כך הוא קורס מהר, וכמו שכתוב 'אל תעלו במעלות על מזבחי' ודרשו צדיקים שלא להתעלות במהירות בדרגות בעבודת ה', אלא באיטיות ובהדרגה. שהדרך להתחזק היא דוקא כשמכיר את כוחות נפשו ובונה עצמו בבטחה בסור מרע ועשה טוב, ובהמשך יתמסר לגמרי להיות בלתי לה' לבדו, אך כל זמן והוא היה שקוע בדבר מסוים שאינו ראוי הוא לא יוכל להשתנות במעשים קיצוניים לאורך זמן, ולכן הטוב הוא לקבל ע"ע להימנע מעשות רע, ולגבי העשה טוב שלא יעשה 'בפזיזות' אלא בשאלת רב, ובהדרגה.

'אל תערצו' - שלא יאבד את התקוה אם מתמודד מדי פעם שזה חלק מהמלחמה ולאידך לא יקל ע"ע אם מצליח פן יחזור לסורו

'אל תערצו' ומבארים המפרשים שלא ישנה את מעשיו בין אם במהלך הקרב יצליחו או יכשלו. והיינו שלא יתייאש, העיקר במלחמת ובכל מצב בחיים זה לא לאבד תקווה, להאמין שכל משבר הוא משהו חולף וזמני, אך הטוב הוא האמיתי וההמשך יהיה טוב. וגם בשעה שמתחזק פעמים וישנם נפילות, ואי"ז אומר ששב חזרה אחורה, אלא חלק מן ההתחזקות זה הנסיונות של היצר להחזירו חזרה, וההתחזקות מאותם נפילות רק מלמדת על חוסנו בהחלטתו.

ולאידך גיסא גם אם מצליח בלא כל התמודדויות, שלא יחשוב לעצמו שאחר שהוא כ"כ התמיד בהחלטתו יכול הוא 'להקל על עצמו' שבמה שהאדם נפל צריך הוא להישמר ביותר לאורך שנים, היות ויש לו משיכה בתת מודע אל הדבר, ובנקל יחזור, נכמו שאמרו צדיקים על שיכור שהתנזר מהיין לתקופה ממושכת, וחשב לעצמו שהוא כבר נגמל מהיין ושתה כוסית וחזר לסורו]. ולכן מזהירה התורה שבין מהנפילות שיש מדי פעם ובין אם נראה לו שהוא מצליח כל הזמן שלא יסיח דעתו מכך שהוא בעצם עדיים במלחמת היצר.

המטרה בחודש אלול 'תלכו'

ויעזרנו ה' להיות מההולכים בדרך ה', לטוב לנו כל הימים, וכמו שאפשר לדרוש את צירוף שם הוי"ה בחודש אלול 'וצדקה תהיה לנו כי', שיש בתחילת המילים צירוף נוסף: 'וצדקה תהיה לנו כי' 'תלכו' שהעיקר בחודש אלול זה לא להישאר במקום אחד אלא ללכת, להיות מההולכים בדרך ה' ומתקדמים כל הזמן עוד ועוד צעד ועוד צעד אליו יתברך, אמן כן יהי רצון.

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפירא ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

פניני תרגום יונתן פרשת שופטים

לא תטע לך אֶשְׂרָה כָּל עֵץ אֲצֵל מִזְבַּח ה' - וְלֹא תָקִים לְךָ מִצְבָּה | מדוע נכנסו פסוקים אלו העוסקים בעניני עבודה זרה בתוך פרשת הדיינים?

(דברים טז, כא - כב) לא תטע לך אֶשְׂרָה כָּל עֵץ אֲצֵל מִזְבַּח ה' אֶלְקֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לְךָ: (כב) וְלֹא תָקִים לְךָ מִצְבָּה אֲשֶׁר שָׁנָא ה' אֶלְקֶיךָ:

מדוע נסמכו פסוקים אלו לפרשת הדיינים? ומה הפירוש 'אצל מזבח ה' אלוקיך אשר תעשה לך'?

ברש"י נראה שבפסוקים אלו נשנו הלכות אלו שאין לנטוע עצי אשרה אצל המזבח ואין להקים מצבה. ת"י מבאר שפסוקים אלו נאמרו כמשל:

הִיכָמָא דְלִיתִּיכוֹן רִשְׁאִין לְמַנְצוּב אֲשִׁירְתָּא לְסִטְר מְדַבְּחָא דִּינִי הִיכְדִּין לִיתִּיכוֹן רִשְׁאִין לְמַזְוֹגָא בְּדִינָא גְבָרָא טַפְּשָׂא עִם דִּינִינָא חֲפִימָא לְמַלִּיפָא לְכוֹן ית דִּתְעַבְדוֹן לְכוֹן: (כב) וְהִיכָמָא דְלִיתִּיכוֹן רִשְׁאִין לְמַקְמָא קָמָא הִיכְדִּין לִיתִּיכוֹן רִשְׁאִין לְמַנְאָה לְפִרְנָסָא גְבָרָא זִידְנָא דְרַחֲקִיָּה יִי אֱלֹהֵינוּ:

[כמו שאינכם מותרים ליטע אשרה אצל מזבח ה', כן אינכם מותרים לצרף במשפט איש טפש עם השופטים החכמים, ללמד לכם את אשר תעשו לכם. (כב) וכמו שאינכם מותרים להקים מצבה, כן אינכם מותרים למנות לפרנס איש זדון שרחקו ה' אלוקיכם]

מת"י מתבארת השייכות בין הלכות דיינים שנאמרו בפסוקים הקודמים לאיסור נטיעת עץ אשרה והקמת מצבה. שכשם שאסור לנטוע עץ אשרה אצל המזבח שהוא דבר והיפוכו - עץ האשרה העלול להטעות לעבודה זרה לצד עבודת המזבח. כך גם לא שייך למנות דיון טיפש לצד דיון חכם שיורה לנו את הדין.

יש שביארו בדברי ת"י שכשם שנטיעת עץ האשרה לצד המזבח הוא ביזיון למזבח, כך גם העמדת שופט טיפש לצד דיינים פקחים הוא ביזיון לב"ד. (נו"כ יהונתן)

גם בגמ' (סנהדרין ז:) דרשו את סמיכות הפסוק 'לא תטע לך אשרה' לפרשת הדיינים ולמדו מכך: "כל המעמיד דיון שאינו הגון כאילו נוטע אשרה בישראל, שנאמר 'שופטים ושוטרים וגו' וסמיק ליה 'לא תטע לך אשרה' וגו'.

אלא שבת"י נוסף, שהכתוב - 'אשר תעשה לך', אינו מתפרש כפשוטו על בני ישראל שהם עושי המשכן, אלא מתפרש על הדיין שאינו הגון שמינהו להורות את אשר נעשה.

דבר נוסף מבואר בתרגום יונתן, שמתרגם את הפסוק 'ולא תקים לך מצבה' על פרנס שאינו הגון, שלא מוזכר בגמ' שם.

אכן גם ברמב"ם מצינו שפירוש פסוק זה 'מפי השמועה' על דיין שאינו הגון (סנהדרין פ"ג, ה"ח):

"וְעוֹד אָמְרוּ כָּל הַמַּעֲמִיד לְיִשְׂרָאֵל דֵּין שְׁאִינוּ הֶגּוֹן כְּאֵלוֹ הַקִּים מִצְבָּה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז, כב) 'וְלֹא תִקִּים לָךְ מִצְבָּה אֲשֶׁר שָׁנָא ה' אֱלֹקֶיךָ'. וּבְמָקוֹם תִּלְמִידֵי חֻכְמִים כְּאֵלוֹ נִטַּע אֲשֶׁרָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז, כא) 'לֹא תִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ אֲצֶל מִזְבַּח ה' אֱלֹקֶיךָ'.

וראה בכסף משנה שם שתמה מה המקור לדברי הרמב"ם, הלא בגמ' בסנהדרין למדו זאת רק מ'לא תטע לך אשרה'?

והביא שיש שהבינו שהרמב"ם דרש מעצמו כך את הפסוק, אך דחה את דבריהם:

"והרב מהר"י קולון האריך הרבה (בשורש קי"ז) לבקש מנוח לכף רגלו... ורואה אני דבריו טובים ונכוחים אילו היה דרכו של רבינו לדרוש הפסוקים מדעתו ולהניח הדרשה המפורשת בגמ' ומכיון שאין דרכו כן, נ"ל דבשום דוכתא דריש לה מלא תקים לך מצבה". ואכן דרשה זה מובאת כאן בתרגום יונתן על פרנס, וזה חיזוק לדברי הכס"מ הנ"ל שהרמב"ם מצא דרשה זו באיזה מקום.

את עצם הדמיון בין מצבה לפרנס שאינו הגון ביאר 'הנו"כ יהונתן' שכשם שהמצבה אף שהיא נאה יותר ממזבח אבנים ועפר מ"מ נאסרה, כך גם פרנס רשע אסור למנותו לפרנס על הציבור אף אם נאה בחיצוניותו. וראה כעין זה בספורנו כאן.

פֶּל דְּבַר רַע | מפגל בקדשים או קרבן גזול?

(דברים יז, א) לֹא תִזְבַּח לָהּ אֱלֹקֶיךָ שׁוֹר וְשֶׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוֹם פֶּל דְּבַר רַע כִּי תוֹעֵבַת ה' אֱלֹקֶיךָ הוּא:

מה נכלל באיסור זה של 'כל דבר רע'?

רש"י מביא שהוא אזהרה למפגל בקדשים על ידי דבור רע. כלומר הפסוק מדבר בתחילה על פסול מום שהוא פסול הגוף, ומסיים בפסול הקרבה - קרבן שהוקרב במחשבת פגול.

ת"י מבאר שלמדים מכאן ענין אחר:

לֹא תִכְסוּן קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ תוֹר וְאִימֵר דִּיהִי בִיהּ מוּמָא אוֹ כָּל מַדְעָם בִּישׁ דְּגָזִיל וְאָנִיס אַרוֹם מְרַחֵק קָדָם יְיָ אֱלֹהֶיךָ הוּא:

[לא תזבחו לפני ה' אלוקיכם שור ושה אשר יהיה בו מום או כל דבר רע של גזל ואנס, כי תועבה לפני ה' אלוקיך הוא]

י ראה בספר 'ברכת אברהם' שסבור שתרגום יונתן לא היה לעיני הרמב"ם (למרות שנמצא תרגום ירושלמי בגניזת קהיר) ומסתמא היה לפני ת"י מדרש שאינו לפנינו ומדרש זה היה גם לפני הרמב"ם.

ת"י מפרש שכל הפסוק מורה על פסולי הגוף של הקרבן שהם: א. פסול מום שנאמר בתחילת הפסוק. ב. פסול קרבן הבא מבהמה גזולה. ולדעת ת"י פסוק זה הוא המקור לאיסור להקריב קרבן מבהמה גזולה או אנוסה.

אמנם בגמ' (סוכה ל.) למדו את האיסור להקריב קרבן גזול ממקור אחר, מהפסוק בנביא (מלאכי א, יג) 'והבאתם את הגזול ואת הפסח ואת החולה... הירצך או הישא פניך...'.

וַיִּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים | מה משמעות לשון ההליכה - לאן הלך בכדי לעבוד עבודה זרה?

(דברים יז, ג) **וַיִּלֶךְ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם וְלַשֶּׁמֶשׁ או לַיָּרֵחַ או לְכָל צֶבַא הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי:**

מדוע נכתב 'וילך' ויעבוד אלוהים אחרים, מדוע לא די ב'ויעבוד אלוהים אחרים? והאם לשון 'וילך' פירושה הליכה למקום, או הליכה אחרי דבר מסוים?

ת"י מבאר ענין זה:

וַאֲזַל בְּתֵר יִצְרָא בִישָׂא וּפְלַח לְטַעֲוֹת עַמְמֵיָא וּסְגִיד לְהוֹן וְלַשֶּׁמֶשׂ או לְסִיְהָרָא או לְכָל חֵילָא שְׁמֵיָא דְלָא פְקִידִית:

וַיִּלֶךְ אַחַר הַיֵּצֵר הָרַע ויעבוד ואלהי העמים וישתחוה להם, ולשמש או לירח או לכל צבא השמים שלא ציותי]

מבואר בדבריו שפירש שההליכה אינה למקום מסוים אלא ההליכה המדוברת היא ההליכה אחרי יצר הרע, המסית לעבוד עבודת כוכבים.

ולכך נכתב לשון זו 'וילך' להורות ענין זה שיש בקרב האדם יצר רע ועליו להילחם כנגדו ולא לילך אחריו.

שׁוֹם תְּשִׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אַלְקִיךָ בּוֹ | בחירת המלך צריכה להיעשות על פי נביא או כרצון ישראל?

(דברים יז, טו) **שׁוֹם תְּשִׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר ה'** אַלְקִיךָ בּוֹ מִקִּרְבֵּי אֲחֵיךָ תְּשִׂים עֲלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לָתֵת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אֲחִיךָ הוּא:

כיצד נדע מיהו המלך אשר יבחר ה' בו?

במפרשים כתבו שמינוי המלך יהיה על פי נביא או אורים ותומים, ובכך נדע מיהו המלך בחיר ה'. וכן כתב הרמב"ם (פ"ג ה"ג ממלכים) " אין מעמידין מלך בתחלה אלא על פי בית דין של שבעים זקנים ועל פי נביא. כיהושע שמנהו משה רבנו ובית דינו. וכשאול ודוד שמנם שמואל הרמתי ובית דינו".

וראה ברמב"ן שהתקשה לפירוש זה, מדוע נאמר בסוף הפסוק 'לא תוכל לתת עליך איש נכרי', הלא ממילא המלך הנבחר הוא על פי אורים ותומים, ואין ביד ישראל לבחור מדעתם את המלך, ומדוע יש לצוות על כך שלא נשים עלינו איש נכרי?

בת"י לכאורה מתבאר הדבר:

תַּתְּבַעוֹן אוֹלְפָן מִן קֶדֶם יְיָ וּמִבְּתֵר פְּדִין תִּמְנוֹן עֲלֵיכֶם מִלְּפָא, לִית לְכוּן רְשׁוֹ לְמִנְאָה עֲלֵיכֶם
גְּבַר חִילוּנֵי דְלָא מִן אַחוּכוּן הוּא:

[תדרשו תלמוד (הוראה) מלפני ה', ואחר כן תמנו עליכם מלך. אין לכם רשות למנות עליכם איש נכרי]

הנה ת"י שינה בתרגומו את סדר הפסוק, ומקדים לתרגם את הכתוב 'אשר יבחר בו ה' אלוקיך' קודם ל'שום תשים עליך מלך'.

וטעם הדבר מבואר לכאורה בדבריו, שראשית כל יש לשאול רשות מה' על עצם מינוי המלך, האם רצון ה' למנות מלך בתקופה ההיא. ורק אח"כ יש למנות את המלך.

ולפ"ז נראה שלדעת ת"י בחירת המלך אינה נעשית על ידי נביא או אורים ותומים, אלא רק נשאלים בהם על עצם המינוי, אך המלך הנבחר - נבחר על ידי ישראל ולכך נצטוונו למנות רק מקרב ישראל, וכמש"כ ת"י: 'אין לך רשות למנות עליך איש נכרי'.

וראה ברמב"ן שאף הוא פירש (בפירושו דרך הפשט) שבחירת המלך נעשית על ידי ישראל, אלא שלפירושו בני ישראל ימנו עליהם את מי שנגזר עליו למלוך, "כי כל מולך על העמים מאת האלוקים היא לו וכך אמרו (ב"ב צא:): אפילו ריש גרותא מן שמיא מוקים ליה". ולכך נצטוו שאיש נכרי לא ישימו עליהם לעולם.

לא ירְבֵּה לוֹ סוּסִים וְלֹא יֵשִׁיב אֶת הָעַם מִצְרִימָה | השבת העם מצרימה - עונש גלות בעוון ביטול תורה!

(דברים יז, טז) רק לא ירְבֵּה לוֹ סוּסִים וְלֹא יֵשִׁיב אֶת הָעַם מִצְרִימָה לְמַעַן הִרְבּוּת סוּס וַיְהִי הָאָמָר לְכֶם לֹא תִסְפוּן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד:

כמה סוסים מותר למלך לרתום למרכבתו? והאם 'השבת העם מצרימה' הכוונה להשבת מקצת אנשים מהעם לצורך המסחר בסוסים? או השבת כל העם כולו?

רש"י כותב שהשיעור המותר הוא 'כדי מרכבתו', ולא פירש כמה הוא 'כדי מרכבתו', ומשמע שהוא ענין מתחלף ממרכבה למרכבה.

ואת הכתוב 'ולא ישיב העם מצרימה' פירש רש"י, שהוא נתינת טעם לאזהרה לא להרבות בסוסים היות והסוסים באים ממצרים, כמו שנאמר אצל שלמה המלך.

כלומר שהחשש הוא שלצורך המסחר בסוסים ישלח המלך אנשים שיסחרו בסוסי מצרים כפי שעשה שלמה^{יא}. ולפ"ז ולא ישיב את העם, פירושו מקצת העם - אותם שיסחרו בסוסים, אך לא את כל העם כולו^{יב}.

ופירוש זה צ"ב כי הלא מותר לחזור למצרים לצורך פרקמטיא ורק ישיבה במצרים נאסרה כמבואר בירושלמי (סוף פרק חלק - סנהדרין) "לישיבה אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לפרקמטיא ולכבוש הארץ" (הובא ברמב"ם סה"מ לאו מו)

ת"י מפרש מהי כמות הסוסים המותרת, ומה החשש שישוב העם מצרימה:

לְחֹד לֹא יִסְגֹּן לִיהָ עַל תְּרִין סוּסוֹן דְּלִמָּא יִרְכָּבוּן רַבְרַבְנוּי עֲלִיהוֹן וַיִּתְגָּאוּן וַיִּתְבַּטְּלוּן מִפְתָּגְמֵי אוֹרִייתָא וַיַּחֲבוּן חוֹבַת גְּלוּתָא לְמִצְרַיִם וַיִּי אָמַר לְכוּן לֹא תוֹסְפוּן לְמִתּוּב בְּאֶרְחָא הָרִין תּוּב:

[רק לא ירבה לו על שני סוסים, פן ירכבו שריו עליהם ויתגאו ויתבטלו מדברי התורה ויתחייבו חובת גלות למצרים, וה' אמר לכם לא תוסיפו לשוב בדרך הזו שוב]

א. כמות הסוסים המותרת

בת"י מבואר שכמות הסוסים המותרת לצורך מרכבת המלך היא שני סוסים בלבד, ואם הוסיף סוס נוסף, נחשב הדבר שהרבה בסוסים ועבר על לאו זה.

שיעור זה לא נתפרש בגמרא (סנהדרין כא.) ובמדרשים. אלא נאמר שהותר למלך סוסים הצריכים למרכבתו ופרשיו, ולא ירבה הכוונה שלא יהיה לו סוסים בטלנים ואף לא סוס אחד, ומשמע שאם ירתום למרכבתו הרבה סוסים - מותר.

הבסיס להבנת דברי ת"י אלו הם לכאורה מה שמפרש בפרשת בשלח, את הנאמר בשעה שרדף פרעה אחרי בני ישראל (שמות יד, ז): 'ויאסור את רכבו... ושלישים על כולו'. ובת"י שם תרגם: "ופרדה שלישית למשוך ולרדוף מהר הוסיף על כל רכב ורכב".

וזוהי שיטת רשב"ג שם במכילתא:

"רבן שמעון בן גמליאל אומר זה השלישי שעל המרכבה, לשעבר לא היה אלא שנים שהיו מריצים את המרכבה ופרעה הוסיף עליהם עוד אחד בשביל למהר לרדוף אחרי ישראל"

וכן מבואר אף בירושלמי (כלאים פ"ח סוף הלכה ב):

"בראשונה לא היו אלא שתיים דכתיב (בראשית מא) 'וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו'. עמד פרעה ועשה שלש דכתיב (שמות יד) 'שלישים על כולו'. עמדה מלכות הרשעה ועשה אותן ארבעה".

^{יא} וראה ברמב"ן שביאר את מה שהיה אצל שלמה המלך שנתן לו מלך מצרים את השלטון על מוצא הסוסים ממצרים וגבה את המכס לאוצרותיו.

^{יב} וכך משמע באב"ע כאן שיחטיא את אותם אלה שילכו להביא את הסוסים משם וזהו חילול השם.

הרי שסתם מרכבה היא הרתומה לשני סוסים ופרעה כשרצה לרדוף מהר הוסיף פרדה שלישית. וכאן התבאר בת"י שעל המלך נאסר להרבות בסוסים יותר מהנצרך למרכבה רגילה.^{יג}.

ב. ביאור 'ולא ישיב את העם מצרימה'

בת"י מבואר שהחשש מסוסים הבטלים הוא, שמכיון שיהיו בטלים ירכבו עליהם השרים ויתגאו בהם, וממילא יתבטלו מן התורה, ובעוון ביטול תורה יתחייבו כל העם חובת גלות למצרים.

יתכן שהבסיס לפירוש זה הוא משמעות הכתוב - 'ולא ישיב את העם' שלכאורה מדובר על כל העם ולא רק על איזה יחידים מתוכו.

וכן מכח הקושיא הנ"ל שהלא בירושלמי מבואר שמותר לחזור לצורך סחורה.

בספר 'נו"כ יהונתן' הוסיף בביאור הבנת ת"י, שהנה ב' האיסורים הנוספים - לא ירבה לו נשים וכסף וזהב, נועדו בכדי לשמר את דרגתו הרוחנית של המלך, ומסתבר לת"י שאף איסור זה בא בכדי למנוע ביטול תורה, ולא איסור בפני עצמו של השבת העם מצרימה.

עצם הפירוש שהשבת העם מצרימה תהיה בגלל עבירה ולא בשביל הסחר בסוסים, מבואר כבר בספרי:

"...והלא דברים קל וחומר - ומה מצרים שהברית כרותה עליה (שלא יוסיפו לראותה עוד עד עולם) - עבירה מחזירתם לשם, שאר ארצות שאין הברית כרותה עליהם, על אחת כמה וכמה."

מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת חֲדָשׁ וְלֹא חָנְכוּ | מהו המחנה המשותף בין ארבעת החוזרים מעורכי המלחמה - בנה בית ולא חנכו, כרם ולא חיללו, אירס אשה ולא נשאה, והירא מעבירות שבידו?

(דברים כ, ה-ח) וְדָבְרוּ הַשְּׁטָרִים אֶל הָעָם לֵאמֹר מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת חֲדָשׁ וְלֹא חָנְכוּ יֵלֶךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחְנַכֵּנוּ:

מה הפירוש הכתוב 'ולא חנכו' ומדוע חוזר הבונה בית חדש ולא חנכו מעורכי המלחמה? רש"י מפרש ש'לא חנכו' פירושו - שלא דר בו, כי חנוך הוא לשון התחלה. והחשש שאיש אחר יחנכנו גורם לעגמת נפש ומעגמת נפש זה חלשה דעתיה ואיתרע מזליה ומת במלחמה (גור אריה בדעת רש"י)

באופן אחר כתב האב"ע:

^{יג} ראה במהר"ץ חיות (אמרי בינה ס' ד) שביאר שת"י דייק זאת ממה שנאמר סוסים ומיעוט רבים שנים. וראה עוד בליקוטי חיים שביאר דברי ת"י באופן מחודש.

”כי לבו וכל תאוותו לחנוך ביתו, והנה ליבו לביתו לא למחלמה על כן ינוס ויניס אחרים.”
והיינו שאינו מזומן להילחם כראוי ואף עשוי להזיק לאחרים.”

תרגום יונתן מבאר זאת באופן אחר:

וַיִּמְלִלֹן סִרְכֵיָא עִם עֲמָא לְמִימַר מֵאֵן גְּבֵרָא דִּי בְנָא בֵּיתָא חֲדָתָא וְלֹא קִבַּע בֵּיהּ מְזוּזָתָא
לְשַׁכְלָלוּתָהּ יְהֵךְ וְיִתּוּב לְבֵיתֶיהָ דְלָמָא יְגָרוּם לֵיהּ חוּבָא וְיִתְקַטִּיל בְּקִרְבָּא וְגֵבֵר חוּרְן
יִשְׁכַּלְלִינְיָהּ:

[ודברו השוטרים עם העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא קבע בו מזוזה
להשלמתו, ילך וישוב לביתו פן יגרום לו החטא וימות במלחמה]

מבואר בדבריו שהטעם שהבונה בית חדש חוזר מעורכי המלחמה, הוא שמא ימות
במלחמה בעוון שלא קבע מזוזה.

ויש לידע באיזה אופן דיבר הפסוק, דהלא חיוב מזוזה הוא רק כאשר החל לגור בבית,
וקודם שדר בבית אינו חייב במזוזה. ומזה שת”י כותב ‘שמא ימות בחטאו’ נראה שפירש
את הפסוק באיש שהחל לדור בביתו ולא קבע מזוזה.”

ולדברי ת”י יצא דבר מעניין שהנה בפרשת כי תצא (כד, ה) נאמר שהנושא אשה אינו
יוצא כלל למלחמה בשנה הראשונה אלא ‘נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו
אשר לקח’, ובגמ’ (סוטה מד:) למדו בהיקש שאף הבונה בית חדש וחנכו והנוטע כרם וחללו
אינו יוצא כלל למלחמה בשנה הראשונה.

וטעם הדבר מבואר ברמב”ם (ברמזי המצוות בתחילת הלכות מלכים): “להיות מארס
ובונה בנין ונוטע כרם שמחין בקניינן שנה תמימה” ומחזירין אותן מן המלחמה”. כלומר
שיש דין לשמוח בביתו ובכרמו שנה אחת.

ומבאר ברש”י (דברים כד, ה) שהחוזרים מעורכי המלחמה אף שאינם נלחמים בחזית מ”מ
היו מספקין מזוון לאחיהם שבחזית. ונמצא לדברי ת”י שמי שהחל לגור בביתו ולא קבע
מזוזה חוזר מעורכי המלחמה כדי שלא ימות אך הוא מספק מים ומזון, ואילו מי שהחל
לגור וכבר קבע מזוזה, אינו יוצא כלל למלחמה אלא ‘נקי יהיה לביתו’.

בדרך זו מפרש ת”י אף את שאר החוזרים מעורכי המלחמה, שעליהם לשוב שמא ימותו
במלחמה מחמת חטאם ולא מחמת חלישות הדעת או שברון לב:

**הנוטע כרם ולא חיללו - דלמא יגרום ליה חובא דלא פִּרְקִיָּה וְיִתְקַטִּיל בְּקִרְבָּא - שמא יגרום
לו החטא שלא פדה, וימות בקרב.**

^י אמנם אין זה מוכרח כי ת”י כך מתרגם את שאר החוזרים מעורכי המלחמה, ובכרם ואשה מדובר על התמהמהות
מקיום המצוה ולא על עבירה ממש ואף כאן יתכן שאמנם לא נתחייב בפועל במזוזה אך עצם מה שמתמהמה ולא
מזדרז לקיים המצוה הוא חטא שעלול למות בגינו במלחמה.

^י משמעות לשון הרמב”ם שהמצוה אינה רק לשמח את אשתו אלא לשמוח בעצמו בקניינו □ אשתו. וכך מדויק בת”י
ראה בהערה הבאה, וראה הרחבת ענין זה בקונטרס הנפלא ‘בית ראובן’ □ השמחה וההודאה בקניית בית בא”י.

ארש אשה ולא לקחה - דְּלֹא יִגְרוּם לִיהָ חוֹבָא דְּלֹא חֲדֵי בְּאַנְתָּתִיָּה וְיִתְקַטִּיל בְּקֶרְבָּא - שלא יגרום לו החטא שלא שמח באשתו וימות בקרב. ואף שמדובר כאן קודם נישואין שעדיין אין את המצוה של 'ושימח את אשתו', מ"מ יש בידו חטא הואיל ועינה תלויות אליו שהוא ישמחנה בנישואין וכיון שהוא מעכב וגורם לה צער, והחטא הזה יכול לגרום לו שימות במלחמה (נו"כ יהונתן).

ובלשון ת"י מדוקדק שהחטא אינו רק מה שלא משמח את אשתו אלא אף מה שמונע עצמו מלשמוח באשתו הוא חטא, וראה בהערות כאן.

הירא ורך הלבב - מֵאֵן הוּא גְּבֵרָא דְּדַחִיל מְחֻבֵי וְלִבִּיהָ תְּבִיר יְהֵךְ וְיִתּוּב לְבֵיתִיהָ דְּלָמָא יְקַבְּלוּן אַחֵוּי בְּחֻבּוּי וְיִתְבַּר לְפָהוֹן הֵיךְ לִבִּיהָ: - מי הוא האיש שמפחד מחטאיו ולבו שבור, ילך וישוב לביתו, שמא יתקבלו אחיו בחטאיו וישבור את ליבם כליבו.

בפשטות ליבם ישבר מחמת שיתפסו בעוונותיו ויצטערו מזה. וצ"ב מדוע שיתפסו בעוונותיו? ובנו"כ יהונתן ביאר שחבריו יצטערו בשברון לב שלו מחמת עבירותיו וזה ישפיע שגם ליבם ישבר. (ולפירוש זה נמצא שהירא ורך הלבב אף לדעת ת"י חוזר מהמלחמה מחמת שברון הלב ולא מחמת חטאיו).

כִּי תִצּוֹר אֶל עֵיר יָמִים רַבִּים | באיזה יום צריכים להתחיל את המצור

(דברים כ, יט) כִּי תִצּוֹר אֶל עֵיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה לְנִדַּח עָלָיו גְּרוֹן כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֵתוּ לֹא תִכְרַת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה לֵבָא מִפְּנֵיךְ בְּמִצּוֹר:

מה המשמעות של 'ימים רבים' המוזכרים בפסוק? והאם יש שיעור לימים אלו?

רש"י מביא מהספרי שפסוק זה מדבר במלחמת הרשות וללמדנו שיש להמתין שנים או שלושה ימים לפני שפותחים במלחמה. כי 'ימים' - שנים ו'רבים' - שלושה. ומכאן שאין צדין על עיירות של נכרים פחות משלשה ימים קודם השבת. (כדי שהפתיחה בשלום לא תהיה בשבת משום 'ממצוא חפצך' - חפצי שמים מותרין חפצך אסורין - הרא"ם)

בת"י נראה שסבור שמותר לפתוח במלחמה בשבת רק אם צרו על העיר מתחילת השבוע:

אָרוּם תִּקְפוּן עַל קֶרְתָּא כָּל יוֹמֵי שְׁבַעֲתָא לְאַגָּחָא קֶרְבָּא עָלָהּ לְמַכְבְּשָׁה בְּשַׁבְּתָא לֹא תִחַבְּלוּן יַת אֵילָנֵיהָא לְמִישְׁדָּא עָלוּי מִן דְּפָרְזְלָא אָרוּם מִפִּירוּי תִּיכְלוּן וְיִתִּיָּה לֹא תִקּוּצוּן אָרוּם לֹא בְּבַר נִשׁ אֵילָן דְּאֵנְפֵי בְּרָא לְמִטְמָרָא מְקַמֵּיכוּן בְּצִיּוּרָא:

[כי תצור על עיר כל ימי השבוע להלחם עליה לכבשה בשבת לא תשחיתו את עציה לזרוק עליה כלי ברזל כי מפירותיו תאכלו ואותו לא תכרותו כי לא כאדם עץ השדה להסתר מפניכם במצור]

¹⁰ בת"י בפרשת כי תצא על 'ושמח את אשתו תירגם ושמח עם אשתו ולכאו' גם כאן כוונתו לכך שהמצווה היא לא רק לשמח את אשתו אלא אף לשמוח בעצמו באשתו כמו בבית וכרם.

במפרשים ביארו שהטעם של ת"י כדי למעט בחילול שבת ככל האפשר ולכן יש להתחיל את המצור בתחילת השבוע כדי שלא יצטרכו לחלל שבת כלל.

יְדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה | במה שפטרנוהו בלא לוייה? או בכך ששחררנו את הרוצח?
(דברים כא, ז) וְעָנוּ וְאָמְרוּ יְדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ:
מה פשר אמירת הבית דין 'ידינו לא שפכו את הדם' וכי יעלה על הדעת שבית דין שופכי דמים הן?

רש"י כבר עמד בקושיא זו ותירץ עפ"י הגמרא בסוטה (מה:): שלא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוייה.

ת"י מפרש באופן אחר:

וַיִּתְּבוּן וַיִּמְרוּן גְּלִי קָדָם יְיָ דְלֹא אָתָא לִידִינָן וּפְטָרִינִיה מִן דְּשָׂא ית אִידְמָא הַדִּין וְעֵינָא לֹא חָמוּן:

[וענו ואמרו גלוי לפני ה' שלא בא לידינו ושלחנו מי ששפך את הדם הנקי הזה. ועיננו לא ראו]

לדברי ת"י החשש הוא שמא ידעו ב"ד מי הרוצח ופטרנוהו מן העונש, ועל כך מנקים עצמם ואמרים ידינו לא שפכו את הדם.

וכך מבואר בירושלמי (סוטה פ"ט ה"ו) אך בבלי (סוטה מו:): מבואר כמו רש"י.

וַנִּפְּרָ לָהֶם הַדָּם | האם היתה מתבררת זהותו של הרוצח בדרך ניסית, במעמד עריפת העגלה?

(דברים כא, ח-ט) כִּפֹּר לְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ יְיָ וְאֵל תַּתֵּן דָּם נָקִי בְּקָרֵב עִמָּךָ יִשְׂרָאֵל וַנִּפְּרָ לָהֶם הַדָּם: (ט) וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבְּךָ כִּי תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְיָ:

מה הפירוש ואתה תבער הדם הנקי - כי תעשה הישר, הלא פרשה זו עוסקת כאשר 'לא נודע מי הכהו' והכיצד יבערו את הרוצח?

רש"י מביא שלמדו מכאן שאם נמצא ההורג לאחר עריפת העגלה הרי זה יהרג, והוא הישר בעיני ה'.

ביטעמא דקרא' כתב מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל שניתן לבאר פסוק זה ביתר ביאור, על פי דברי ת"י (בפסוק ח) אודות הנס המופלג שאירע לאחר עריפת העגלה בנחל איתן:

כְּהִנְיָא יִמְרוּן כִּפֹּר לְעַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל דְּפָרְקָתָא יְיָ וְלֹא תִשְׁוֵי חוּבַת אָדָם וְכָפְאֵי בְּגוּ עִמָּךָ יִשְׂרָאֵל וְגִלֵּי מִן קְטִלְיָה וַיִּתְּכַפֵּר לָהוֹן עַל דְּמָא וּמִן יַד נִפְקִין נְחִיל דְּמוֹרְנִין מְגוּ פְּרָתָא דְּעַגְלָתָא נִגְדִין וְאֲזִלִין עַד אֲתָרָא דְּקְטוּלָא תַּמָּן וְסִלְקִין עֲלוּי וְאַחֲדִין בֵּי דִינָא יְתִיָּה וְדִינִין יְתִיָּה:

הכהנים יאמרו כפר לעמך ישראל אשר פדית ה', ולא תתן חטא דם נקי בקרב עמך ישראל ויתכפר להם על הדם. ומיד יוצאים שורה של תולעים מתוך טבור העגלה נמשכים והולכים עד המקום שהרוצח שם ועולין עליו ואוחזין בית הדין אותו ודנים אותו]

בת"י מבואר שמיד לאחר תפילת הכהנים - 'כפר לעמך ישראל', היה יוצא נחיל של תולעים מטבורה של העגלה והיו הולכים עד המקום שהרוצח שם, והיו עולים עליו. ובי"ד היו לוקחים אותו ודנים אותו.

לאור חידוש זה ביאר 'הטעמא דקרא' את הכתוב 'ואתה תבער הדם הנקי - כי תעשה הישר בעיני ה'. שאם תעשה הישר בעיני ה', כלומר שיהיו בני ישראל שבאותו הדור צדיקים יוכלו לבער דם הנקי על ידי שיצא נחיל התולעים ויתברר זהותו של הרוצח. וכמבואר להלן שנס זה היה מתרחש רק אם היו ישראל שבאותו הדור צדיקים. נס מופלג זה מובא במקורות שונים ויש בו כמה גרסאות על אופן הנס וכדלהלן.

מי הלך אחר הרוצח תולעים או העגלה? וממי יצאו התולעים?

בתרגום יונתן מבואר כמה חידושים: א. שיצאו תולעים. ב. מקום יציאת התולעים הוא מטבורה של העגלה. ג. התולעים יצאו מיד לאחר תפילת הכהנים. ד. התולעים לא הרגו את הרוצח, אלא רק על ידי זה היו הבי"ד יודעים שהוא הרוצח.

והנה יש אומרים שהתולעים יצאו מגופו של הנרצח. (פענח רזא בשם הירושלמי)

ויש אומרים שלאחר כמה ימים מעריפת העגלה היתה יוצאת תולעת גדולה מנבלת העגלה, ונדבקת אל בגדו של הרוצח ושום בריה בעולם לא היתה מצליחה להסירה, והיה מתפרסם הדבר ונודע לבית דין, וכך ידעו בי"ד שהוא הרוצח. (ספר עיר מקלט ס"פ שופטים, בשם ספר 'מאירת עיניים' לתלמיד הרמב"ן)

ויש אומרים שהיה יוצא נחיל של תולעים והיו עולים על הרוצח והורגים אותו. (פסיקתא זוטרת - לקח טוב. והדר זקנים מבעלי התוספות, וספר פענח רזא)

יש אומרים שכלל לא יצאו תולעים אלא הכהנים היו מכים את העגלה על ערפה שתצא מן הנחל. ואם היו ישראל שבאותו הדור צדיקים גמורים היתה יוצאת העגלה בעצמה מהנחל - קודם עריפתה, והולכת לבית הרוצח, ובי"ד היו עונשים אותו ונמנעים מלערוף את העגלה. (רבנו בחיי בשם 'דורשי חמורות')

בנחל איתן למרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל (סימן יג, סעיף א) יישב את סתירת השיטות ולדבריו אין מחלוקת אלא הדבר היה תלוי בצדקותם של ישראל שבאותו הדור שאם היו צדיקים גמורים היתה יוצאת הפרה עצמה מן הנחל ולא היו נזקקין לערפה, אך אם לא היו צדיקים גמורים ועדיין היו זכאיים היה יצא נחיל של תולעים והולך עד לבית הרוצח.

¹⁷ יש שפירשו בדבריו 'פרתא מלשון פרש וצואה שהיו יוצאים מצואתה.

ואם לא היו בי"ד יכולים להרגו ולהענישו (מחוסר ראיות) היו התולעים הורגים אותו בעצמם.

ואם לא היו עושים סדר עגלה ערופה, אז היתה יוצאת התולעת או הנחיל מגופו של הנרצח.

ואם לא היו ישראל שבאותו הדור זכאיים כלל, לא היה יוצא שום תולעת ואעפ"כ אם היו בי"ד מוצאים את הרוצח היו הורגים אותו ולא היה חוששים שמא אינו הרוצח ממה שהתולעים לא יצאו אליו, כי היו תולים זאת בעוונות ישראל שאינם זכאיים לנס זה.

כיצד הורגים בי"ד על פי מופת זה?

במפרשים התקשו, כיצד בי"ד דנו את הרוצח על פי מופת זה, הלא 'לא בשמים היא', ובי"ד אינם יכולים להרוג אלא על פי עדים?

בתרגום יונתן מדויק שבי"ד לא הרגו את הרוצח על סמך מאורע זה, אלא היו דנים על פי זה כלומר שהיו חוקרים ומגיעים לראיות ועל פי זה היו הורגים אותו.

בשל"ה (פרשת משפטים) הביא בשם ר' מנחם, שאכן בי"ד לא היו דנים אותו אלא הרוצח היה מתבייש ממאורע זה שיידעו ישראל שהוא הרוצח. (ועל פי זה היה מודה והיו מגיעים לראיות)

בפרדס יוסף פרשת בשלח (עמוד קל) הביא שבי"ד לא היו הורגים אותו בידיים, אלא היו כונסין אותו לכיפה, והוא מת מאליו.

בנחל איתן (סימן יב סוף סעיף א) ביאר שבי"ד יכולים למוסרו לגואל הדם או למלך, שלהם מותר להורגו על פי אומדי"ה, והביא מהראב"ן שאף הבי"ד עצמם יכולים להרוג על פי אומד אם יש צורך שעה לכך.

לתגובות: 0686762@gmail.com

^{י"ח} וכמו שכתב הרמב"ם במורה נבוכים (הובא ברמב"ן כאן) שתכלית כל ענין העגלה ערופה הוא בכדי שירבו בני האדם לדבר בענין זה ועל ידי זה יתגלה מי הרוצח, ויהרג על ידי בית דין או המלך או גואל הדם. ובתכלית הענין של עגלה ערופה רעה בדעת זקנים בשם הבכור שור, "דכל זה ציוה הקב"ה לעשות כדי שיצא קול לנרצח ומתוך כך יבואו עדים ויעידו שמת ולא תשב אשתו עגונה".

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

תוכחה בדרך הנכונה...

כִּי אַתָּה בָּא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת פְּתוּעֵבֶת הַגּוֹיִם הָהֵם. לֹא יִמָּצֵא בְּךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ קֶסֶם קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף. וְחָבֵר חָבֵר וְשָׂאֵל אוֹב וַיְדַעֲנִי וְדָרַשׁ אֶל הַמֵּתִים וְכוּ' כִּי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל מְעַנְנִים וְאֶל קְסָמִים יִשְׁמְעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן לָךְ ה' אֱלֹקֶיךָ. נְבִיא מְקַרְבֶּךָ מֵאַחֶיךָ פִּמְנֵי יָקִים לָךְ ה' אֱלֹקֶיךָ (יח, ט-טו)

שימו לב לעובדא מעניינת: לא מספיק לומר 'אסור לשאול באוב וידעוני וזהו זה!' צריך לתת אלטרנטיבה חילופית. חייבים להסמיך לכך את הידיעה שיש לנו נביא ש'עונה על כל הדרישות'. כך יתקבלו הדברים על הלב.

כאשר אנו באים בדרישות לתלמידינו ולחניכינו - אסור לנו רק לומר מה אסור! חייבים לתת אלטרנטיבה חילופית. זכרו נא ידידי! אפשרות אחרת תמיד מהווה 'פקק חילוף'!

בעיירה הורודוק שבליטא כיהן מגיד מישרים שהטיף מוסרו לבני העיר בענייני שבת, כשרות, טהרת הבית וכיוצא בזה.

משנלקח המגיד לבית עולמו, נתמנה הרה"ק רבי מנדליה מוויטבסק למגיד במקומו.

כעבור תקופה קצרה ניכרה התרוממות מיוחדת בקרב בני הקהילה, הם עלו והתעלו בתורה, בעבודת ה', בתפילה וביתר העניינים שעליהם עורר הרה"ק מוויטבסק.

באחד הימים נכנס אחד מבני העיר אל הרה"ק ותהה לפניו: ברצוננו להבין, הלא גם לפני מר היה לנו מגיד מישרים משכמו ומעלה, צדיק גדול שגם הוא השמיע לנו דברי מוסר, והנה אתם תוך זמן קצר הצלחתם להביא את כולם להתעלות והתרוממות! האם המגיד הקודם לא היה ירא שמים?!

השיב לו הרה"ק מוויטבסק: המגיד הקודם אכן היה ירא שמים, אך הוא נהג תמיד להטיף מוסר ולייסר אתכם על כך שדרככם אינה טובה, מתריע על עוונות ופשעים ומזהיר מפני עונש הגיהנום וכו'. באזהרות וחרדות אלו שבר את רוחכם לגמרי עד דכא, לבכם נשבר בקרבכם עד שחלק מכם חזרו בתשובה. אלא שבעקבות כך נעשיתם רצוצים ונדכאים ולא נותרה בכם חיות להתחיל ללמוד. היו אף כאלו שמרוב דכאון לא שתו ליבם לדבריו כלל.

אבל דרכי בדרשתי לנסות לתאר את גודל מעלת השבת, מהי שבת, הדגשתי את התענוג שבשבת ושגב רוממותה, גיליתי לכם עד כמה נעלה ומיוחד להתיישב ליד דף הגמרא, מתיקות התורה כמה טובה היא לחנך ולגדל בנים ובני חכמים ונבונים אוהבי ה' ויראי אלקים אנשי אמת זרע קודש בה' דבקים להדריך את הבית בדרך הישר, ולקיים את כל

המצוות וההנהגות הטובות באופן המביא נחת רוח ליוצרם. לאחר דרשה כזו חשתם מרוממים, מתמלאים בכוחו ומקבלים 'געשמאק' וחשק בעבודת הבורא. באופן כזה ניתן להתעלות ולהתרומם.

*

כתב רבי חיים מיכאל ביברפלד שליט"א, רב בית המדרש צ'ורטקוב לונדון: בקרן הרחובות נחמני - יהודה הלוי בתל אביב, שכן ביהמדר"ר של זקיני, הרה"ק רבי צבי אריה מזלטופול טשורטקוב זצ"ל. ממול הייתה מסעדה. ביום מן הימים החליט בעליה לפתוח את המסעדה בשבת. אנוכי הקטן, יחד עם ידידי מנוער, הרה"צ האדמו"ר מבוהוש שליט"א, החלטנו לעשות מעשה, ועודדנו ציבור להפגין בשבת מול המסעדה הפתוחה. בעל המסעדה כלל לא התייחס לכך, והמסעדה נשארה פתוחה בשבתות. אחרי כחודש, סגר האיש את שערי המסעדה בשבת. כאשר ראה אותי צועד עם אבי זצ"ל, אמר לאבי: "דע, כי ההפגנה שבנך ארגן בשבת מול החנות שלי, לא נגעה אל לבי כלל. אני הייתי במחנה אושוויץ כחמש שנים (וכאן גילה האיש את זרועו להראות לנו את המספר המקועקע מן הנאצים ימ"ש) וכל זה איננו משפיע עלי בכלל. אולם, בכל שבת עובר כאן הרבי אשר גר מול החנות שלי, והוא אומר לי "שבת שלום". היה ברור לי שכואב לו היות המסעדה פתוחה בשבת, ולמרות זאת הוא מברכני, ומזכיר לי בכך כי שבת היום. וזה, לא יכולתי לסבול עוד, ועל כן סוגר אני את המסעדה מעתה והלאה..."

והלום ראיתי את דברי מהרש"ג (רבי שמעון גרינפלד) בתשובה (חלק א' יו"ד סי' מ"ג) בה כותב הוא, וז"ל: הנה מבואר בילקוט שמעוני פ' חוקת על פסוק ויבכו את אהרן שלושים יום כל בית ישראל, (והוא מאבות דר"נ) וכן בפ' שמיני סימן תקכ"ו, על הפסוק ויקרא משה אל מישאל ואל אלצפן (והוא מתורת כהנים), דאהרן לא אמר מימיו לאיש סרחת ולאשה סרחת. וכן אם פגע באדם רע או רשע נותן לו שלום. למחר ביקש אותו איש לילך ולעבור עבירה אמר: אוי לי, איך אשא פני ואראה את אהרן, בושתי הימנו. עיי"ש כל הענין. ולכאורה קשה על אהרן איך עבר אהרן על מ"ע של תורה שנאמר 'הוכח תוכיח את עמיתך'? אלא שאהרן הכהן היה מרגיש בעצמו שהוא מסוגל יותר לקיים מצווה זו של הוכח תוכיח ע"י שיקרב עוברי עבירה ... וכהיום נראה, כי המציאות מוכיחה כי אפשר להצליח הרבה יותר בדרך זו, לרומם את האיש אשר אותו חפצים להוכיח, ובכך מביאים אותו עצמו לחפש דרכיו ולשנות מעשיו לטובה. [ציטוט ממאמר של שאול יצחק שיף / רעננה]

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

צוף התורה / הרב נעם לטר, נו"נ בישיבת מיר, ירושלים

כיצד נזכה להצליח בלימוד התורה

"והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן העומד לשרת שם את ה' אלוקיך או אל השופט, ומת האיש ההוא ובערת הרע מישראל. וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד" הפרשה עוסקת בזקן ממרא, שאיננו מקבל את פסק בית דין הגדול, ועקב כך נידון להריגה. ויש להתבונן במספר הערות בפרשה זו.

א] מדוע הוצרך הכתוב לומר שלא שמע בקול הכהן או השופט, הרי הכהן איננו המורה את ההלכה אלא הסנהדרין.

ב] בתחילת הפרשה נאמר "ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם" וכאן נאמר "אל הכהן העומד לשרת שם את ה' אלוקיך" מדוע הוצרך הכתוב להאריך בתיאור הכהן שעומד לשרת שם.

ג] והאיש אשר יעשה בזדון - צריך להבין הרי פשוט שהזקן ממרא חוטא בזדון, וכי לעבור על צווי בית הדין יתכן להיות בשוגג. ועוד שלכאורה אין צריך לזה פסוק, שלא מצינו מי שחייב מיתת בית דין בשוגג, ומדוע הוצרך לומר שהוא בזדון. ונראה שהזדון הוא דבר מרכזי בחטאו. ועיין בשאלה הבאה.

ד] וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד - לכאורה הזדון איננו החטא אלא הפעולה, והיה צריך לומר ולא יעשו עוד, ומדוע נאמר לשון יזידון.

ה] הרי מדובר בזקן ממרא שיודע את כל התורה, וגם את דין זקן ממרא, אם כן כיצד שכח רק את ההלכה הזו של זקן ממרא, שהם כמה דפים במסכת סנהדרין. וכי כשנבחן על הש"ס לא למד את מסכת סנהדרין על בוריה...???

סמיכות פרשת זקן ממרא לחטא עבודה זרה

יש לעיין מדוע נסמכה פרשת זקן ממרא לחטא עבודה זרה, הרי לכאורה אין ביניהם שום שייכות. עבודה זרה מגיעה מפריקת עול, וזקן ממרא מגיע מחמת שמירת הדין על מכונו וקבלת עול מלכות שמים, שאם לא כן מדוע אכפת לזקן ממרא שלא יעשו כפי דעתו. ונראה לומר שהיא הנותנת, חטאו של הזקן ממרא מקביל מאוד לעבודה זרה.

ונראה לבאר על פי ביאור המושג זדון. הפירוש המקובל הוא שזדון הוא שאינו שוגג, אך אין זה מהותה של התיבה. אלא זדון פירושו התנשאות וגאווה, אף אחד לא יאמר לי מה לעשות. וכן הוא לשון הכתוב במשלי "זד יהיר לץ שמו". זד פירושו אדם יהיר. והטעם שעבירה הנעשית מתוך ידיעה נחשבת עבירה במזיד, משום שכל מזיד יסודו הוא בגאווה שלא להיות כפוף לאף אחד בעולם. וכן נאמר וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה, הינו להשתלט על אדם בתחבולות.

הזקן ממרא חולק בתוקף על הבית דין שבעירו, והוא חש שהאמת אתו, ומחמת כן הולכים לבית הדין הגדול. שם נמצאים טובי המוחות, אמנם לא רק זה. אם היה מדובר רק במעלה שכלית, לא היה די בזה בשביל להשיב את הזקן מהוראתו, אלא מדובר במקום שיש בו השראת השכינה, שהיא זו שמתערבת ומכריעה את הדין.

אמנם הזקן הממרא, אומר לעצמו שכהנים אלו אין ראוי שתשרה עליהם שכינה, הרי אני כמו עיני ראיתי אותם מדברים בחזרת הש"ץ או באמצע קדיש... או עם מכשירים טמאים... ואם כן אין השכינה שרויה שם. ועל זה משיב הכתוב ואומר "הכהן העומד לשרת שם את ה' אלוקיך" עצם זה שהכהן נמצא שם בכדי לשרת את ה' משרה עליו את השכינה ואין הדבר תלוי ברמתו הרוחנית האישית.

או אל השופט, הזקן הממרא אומר לעצמו, שהן אמנם שיש כאן כהן המשרה את השכינה, אך השופט הזה איננו ראוי שתשרה שכינה בהוראותיו הרי "בין הזמנים" שלם לא פתח ספר... ועל כך משיבה התורה שהוא שופט. היינו שכיון שנתמנה כשופט יש לו סייעתא דשמיא להוציא דין אמת,

כעת מובן מה שהזקן ממרא מכונה האיש אשר יעשה בזדון, משום שזדון לבו והתנשאותו גרמו לו שלא להיכנע לאלו שקטנים ממנו, אך יש עמהם שכינה. ואת זה הזקן לא סובל. משום שלדעתו עיקר לימוד התורה הוא הכח השכלי, ולא הקדושה והטהרה.

כעת מובן היטב הדמיון לעבודה זרה, שהנה יש להתבונן שבפרשת ראה נזכרה עבודה זרה לגבי מסית, ולגבי עיר הנידחת, ומדוע פרשת עבודה זרה לגבי יחיד נאמרה בפרשה אחרת עם הפסקה גדולה. אלא נראה שכאן ישנה הדגשה שעבד לשמש ולירח, ואילו בפרשת ראה נאמר רק שעבד לאלוהים אחרים. ועבודת השמש והירח יש בה היגיון רב, שכוחות אלו אי אפשר להתכחש לקיומם שהם השולטים העיקריים בארץ, ועל פיהם ישק כל דבר, וההולך אחר אמונת הייחוד צריך לבטל את שכלו, וללכת אחר האמונה. כלומר ענין העבודה זרה שבפרשת שופטים היא עבודה זרה הבאה מתוך יוהרה שאיננו רוצה להיות כבול למסורת אמונת אבותיו. ומדוייק היטב, שכאן לא ישנה הדגשה על שמש וירח וצבא השמים אשר לא ציויתי. כלומר יש להם כח, וזה כלל לא מופקע לעובדם, אך לא ציויתי לעובדם. וכאשר ניגש אותו איש ומחליט מכח הסברא שיש לעבוד את הכוחות הללו, יש בכך פריקת עול המקבילה מאוד לזקן ממרא.

כעת מובנת המסקנה, וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד. נראה שמלבד המסר הפשוט שלא לחטוא עוד להיות זקן ממרא, יש כאן מסר עמוק המבצבץ מבעד לכיסוי.

שאלנו בפתחת הדברים שקשה להבין כיצד הזקן ממרא איננו יודע את הלכות זקן ממרא, והנה בדין בן סורר ומורה אמרו חז"ל שלא היה ולא נברא אלא ללמדנו בא. ואולי אפשר לומר שכן הדברים לגבי זקן ממרא. שלא היה ולא נברא. אלא מסתבר שעיקר הדברים הוא המסר שבהם. והמסר הוא שהכניעה לדיינים צריכה להיות מתוך כניעה לתורה.

כשם שעובד עבודה זרה צריך להיכנע לבורא יתברך, ולקבל את התורה למרות שהוא מבין שיש שמש וירח שהם בעלי כח עצום. כך כל אחד צריך להיכנע גם לדיינים המורים

את ההוראות של התורה, ולמרות שנראה לו אחרת, עליו להיכנע לדבריהם. ולא בגלל שהם צודקים ולא בגלל שהם יותר חכמים, אלא משום שיש עמהם שכינה. התורה איננה נלמדת רק בכלים שכליים אלא גם ובעיקר בכלים של קדושה וטהרה. ואת זה צריכים כל העם להבין.

*

מסופר על הגרי"ז זצ"ל, שפעם התעוררה אצלו שאלה חמורה, ומחמתה לא היה יכול להירדם. ולפתע נזכר אחד הבנים שיש התייחסות לדברים במשנה ברורה. הלך ופתח את הספר והראה לאביו את הכרעת המשנה ברורה, ומיד צנח לשינה עמוקה באפיסת כוחות. והנה פשוט שהגרי"ז היתה לו דעה מוצקה בכל שאלה. ואעפ"כ הכניע את עצמו לכהן הגדול החפץ חיים. משום שסבר שהיו לו כוחות של קדושה, ורצה לקבל את הדברים מתוך זה, ולא מתוך ההכרעה השכלית.

כל אדם הניגש לספר כל שהו שנכתב על ידי ראשונים אחרונים, או מראשי הישיבות ועד המחברים בני זמננו. מצד אחד ניגש אל הספר כאל דבר שיש ביכולתו להבין בעצמו, ולבקר ולחלוק ולסתור. ומצד שני יש לדעת שכאשר המחבר יותר קדוש ויותר טהור, דבריו מתקבלים יותר.

כלומר היחס אל לימוד דברי הראשונים והאחרונים יש בו שתי בחינות סותרות. מצד אחד יש לבחון את דבריהם באופן שכלי, ולהקשות על דבריהם ולהבחין בנקודות הנראות קשות. ומצד שני לגשת אל דבריהם בחיל ורעדה, שכעת מקבלים תורה מאדם קדוש, שמידותיו היו מתוקנות יותר משלי, התמדתו בתורה היתה אחרת, ותפילתו היתה כעומד לפני מלך.

למדנו מזה שישנה חשיבות עצומה, לייקר ולכבד את החכמים שקדמו לנו, גם אם אנו מבינים אחרת, משום שלמעשה הם דוגמת הכהנים העומדים לשרת. וככל שהם משרתים יותר את ה', קרובים הם לאמת.

ומזה למדנו, שהחפץ להצליח בתורתו, מלבד חיזוק וחיידוד השכל, עליו להשקיע רבות במעלות הקדושה והטהרה, ובכך יוסיף זיכוך להגיע לידיעת התורה באמת. ובד בבד, להעריך ולהתבטל אל דברי תורתם של הראשונים, ואלו שקדמו לנו, שקדושתם היתה גדולה משלנו, ודברי תורתם מאירים כספירים, וכך יזכה לגדול בתורה באמת.

רגע חושבים / הרב בנימין טאובה, קרית ספר

אורה של ה"ראשית"

רִאשִׁית דְּגַנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ וְרִאשִׁית גֵּז צֹאנְךָ תִּתֵּן לוֹ (יח, ד)

בפרשתנו נאמרה מצות תרומה שנקראת "ראשית" והסיבה שתרומה נראית ראשית היא שהיא נתנת ראשונה לפני המעשר ראשון ומעשר שני (רש"י ריש כי תבוא, כ"ו, י"ג) אך אין זה מבאר מדוע ראשית הגז נקראת ראשית.

אבל במקום אחר (ש"א ט"ו כ"א) ביאר רש"י ע"פ הפסוק שנאמר בהרימכם את חלבו ממנו (במדבר י"ח ל') שהמצווה היא שייתן מיטב דגנך, וראשית הוא לשון חשיבות, ולפי"ז גם בראשית הגז צריך לתת את מיטב הגז שהכי קרא שמו "ראשית" (ובאלו מציאות דף כ"ב. מבואר שהדרך היא לתרום מבינונית, וצ"ע)

ואפשר לומר בטעם המצווה, שהראשית הוא החביב, שהרי אדם מחכה לכרמו שיבשיל ויוכל לטעום מענביו החביבים לו שעמל עליהם, אך את האשכול שביכר הוא מעלה לירושלים ונותנו לכהן לביכורים, והוא מודה עי"ז להקב"ה ומונה את כל ניסי ה' מאז הצלת יעקב אבינו מלבן הארמי, דרך שיעבוד מצרים והגאולה, ועד לנתינת הארץ הטובה ופרות אלו.

וכך גם נתינת התרומה מצוותה דווקא בראשית החביבה עליו שבזה הוא מראה שכל אשר לו מתנת הבורא היא.

ואפשר לצרף לזה מה שנהגו בישיבות להתחיל את השנה בחודש האחרון של השנה ולכאורה הוא ההפך מן השכל, אך י"ל עפ"י דברי החת"ס שהפור של המן נפל ביום האחרון האפשרי (ביחס לזמן שבו הוא עמד) משום שיום לאחר מכן, י"ד באדר, הוא כבר שלושים יום קודם הפסח ומתנוצץ בו אור הגאולה, ולא היה שייך מן השמים שיהיה בו את גזירת המן, להשמיד להרוג ולאבד. וא"כ אף שלושים יום קודם תחילת השנה כבר מתנוצץ בו אורו של הראשית, ולכן נקבעה תחילת שנת הלימודים לזמן שבו מתחיל להאיר בו האור של הראשית.

ואפשר לצרף לזה את מה שאנו אומרים במזמור האלולי, "לך אמר ליבי בקשו פני" ופירש רש"י בשבילך ובשליחותך אמר ליבי "בקשו פני". כלומר שליבו של האדם לפעמים מזכיר לו להתפלל ולהתקרב להקב"ה ולהתעלות ולהתקדם מעט מהמצב שבו אנו נמצאים. וצריך לדעת שהתעוררות זו היא הלב בשליחותו הישירה של הקב"ה. וזה ודאי קורה בכל השנה, אך בזמנים אלו שמאיר אורו של ר"ה, בודאי הלב פועם ואומר "בקשו פני" ולכן מיד "את פניך ד' אבקש" אנו מבקשים ממנו גילוי פנים וקרבה ועליה בעבודת ה' וזהו כל ההמשך "אל תסתר פניך ממני" וכו'

וזה חלק עיקרי מאד באמירת המזמור הזה בימי הרחמים, שהרי בחציו הראשון של המזמור אנו מתחזקים בביטחון בה' משום שיש לנו את אורו של ר"ה וישועתו של יום

הכיפורים והצפנתה של הסוכה, אך אין זה אומר שאפשר לשבת ולנוח, אלא להפנות את המרץ לאפיקים רוחניים, וזה מתחיל מהפסוק "שמע ה' קולי אקרא וחנוני וענני" תשמע את תפילתי כי היא מגיעה מההתעוררות שנשלחה ממך, ולכן תן לי הארת פנים ועליה בעבודת ה', תראה לי את הדרך הנכונה להתקרב, ותעזור לי שזה יהיה דרך מישורית. ואל תיתן ליצה"ר לנצח אותי, משום שהוא מנסה ליאש אותי ולומר לי שקרים על כך שאין לי סיכוי, אך מה שמחזק אותי הוא שאני מאמין שיש לי חלק לעוה"ב ואני אראה שם בטוב ד' ואתענג על זיו שכינתו ולכן אנו חוזרים ואמרים לעצמנו "תקוה לה'!" ואז יתחזק הלב שלך, ותוכל תמיד לעבוד את ה' מתוך תקוה ואמונה, שנזכה כולנו לראות בטוב ה' בארץ חיים.

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

אין להדר בחומרות על חשבון אחרים

וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶרֶשׁ אִשָּׁה וְלֹא לְקַחָהּ יֵלֶךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אַחַר יִקְחָנָה
(ב, ז)

לימוד גדול בענין התנהגות הראויה בחומרות יכולים ללמוד מדברי רש"י בפרשתינו. בפרשת שופטים כתיב (פרק כ') שיש ג' אנשים שהיו פטורים מלצאת לצבא: מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחנכנו, ומי האיש אשר נטע כרם ולא חללו ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יחללנו, ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה.

והנה על שני בבות הראשונים לא ביאר רש"י מה הכוונה "פן ימות מלחמה" רק בבא אחרונה מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה, מפרש שם רש"י "ישב פן ימות שאם לא ישמע לדברי הכהן כדאי הוא שימות".

וקשה למה כדאי הוא שימות, הלא האדם יכול לחייב את עצמו בדבר שפטור ממנה, וגם צריך להבין למה המתין רש"י לפרש את דבריו רק בבבא האחרונה במי שארש אשה, ולא פירש כן מיד בבבא הראשונה?

בשו"ת ציון לנפש חיה (ס' י"א) מהגאון האדיר ר' נתן לייטער הי"ד (אב"ד לעמבערג ומגדולי חסידי טשארטקוב) תירץ דבאמת רשות ביד כל אדם להחמיר אף שהתורה פוטרתו מחמת שבנה בית או שנטע כרם, ויוכל לוותר עליהם וללחום בעד עמו, אכן אירס אשה אינו רשאי להחמיר על חשבונה ולהשאירה כאשה חגורת שק על בעל נעוריה, וכמו דאיתא בחו"מ ס' קפ"ג דאינו רשאי לקדש השם להפסיד אחרים וכמו שהובא שם בשם הרשב"א דיכול אדם לומר לא מפני חסידותך אפסיד, ובתשובת גינת וורדים (יו"ד כלל ה סי' ב) כתב דצריך לעזוב מדת חסידותו שלא להפסיד חבירו, ולכן מי שעזב את ארוסתו והלך למלחמה והיא נשארת לבד ואינה יודעת אם יחזור המלחמה ויתחתן עמה אם שתהיה אלמנה, אדם כזה אם עשה כן כדאי הוא שימות.

ויסוד דבריו כבר כתב החתם סופר (פר' כי תבוא) וז"ל "נקי יהיה לביתו שנה אחת ושמח את אשתו אשר לקח" פירש"י "ושימח יוצא על אשתו ולא ושמח". משמע מזה שהתורה לא הקפידה על שמחתו ולא חסה עליו כלל, רק על אשתו שישמחנה, וצל"ע הרי מרבין גם בית וכרם כפירש"י, ואינו רק משום שמחת עצמו והרי חסה תורה עליו ג"כ, ותירץ לי בני הרבני מהו' אברהם שמואל וואלף נ"י (הכתב סופר) אה"נ חסה תורה עליו, אך בבית וכרם אם ירצה למחול על שמחתו וליצא בצבא רשאי, משא"כ ושימח את אשתו על כרחו כי לאו בדידיה תליא, ונכון הוא".

וכך היא לשון ספר חסידים (אות תסה) "אל תהי צדיק הרבה, במקום שחב לאחרים אין אדם יכול להראות חסידות".

ובספר אמת ליעקב (פר' תולדות כו, ה) מהגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל כתב שלכן יעקב אבינו נשא שתי אחיות הגם שהאבות הק' שמרו התורה קודם שניתנה "דהא זה ברור שמאחר שהבטיח יעקב לרחל שישאנה, שעכשיו מחויב הוא לישא אותה, וכי בגלל שיש לו איזה חומרות שיקבל עליו לשמור את התורה קודם שניתנה מותר לו שלא לקיים את דבריו שהבטיח לרחל, וכי היא צריכה לסבול בגלל חומרות שהוא קיבל עליו, אלא ודאי שיעקב הוכרח לישא אותה מחמת הבטחתו אליה. ועיין לשון הרמב"ן בפרשת ויחי (מח, פז) "ולאה היא הנשאת לו ראשונה בהיתר, ורחל באהבתו אותה בנדר אשר נדר לה לקחה" והן הן הדברים".

ברוח זה כתב הגר"ש ווארסמן זצ"ל (בקונטרס שמחת אליעזר) לבאר דברי ר' אלעזר בן עזריה כשבקשו אותו חכמי ישראל להסכים לבקשתם לקחת על עצמו להיות נשיא במקום רבן גמליאל וענה להם (ברכות כז:): "איזיל אימליך בדביתהו". וקשה טובא דהא אמרו חז"ל שמי ששומע לעצת אשתו במילי דשמיא סופו נופל בגיהנם, וכי שייך מילי דשמיא יותר מזה? וצ"ל דמכיון שהיה יודע שאם היה מקבל על עצמו עול הנשיאות יהיה טרוד כל היום בתלמידים ובניהול הישיבה ויתמעט לו הזמן שיהיה באשתו עמה בביתם, לכן היה מוכרח לבקש מקודם הסכמתה ומחילתה על זה". (ועיין כעין זה בהגה' מהרצ"ח בשם היערות דבש).

וכן פסק המשנה ברורה ריש ס' רע"א שאין לעשות מצוה מן המובחר על חשבון אחרים, וז"ל שם: "ומ"מ נראה דהיכא דיש בזה משום שלום בית או שיש לו בביתו משרתים או שאר אורחים ובפרט אורח עני לא יאחר בכל גווני, דכיון דהם מוטלים עליו, לא יוכל לעכבם בשביל שהוא רוצה לקיים מצוה מן המובחר" עכ"ל (וע"ע בשער הציון ס' תרל"ט ס"ק סז).

ויש להביא עוד ראיה לזה, מדברי תוס' (גיטין כ"ה. ד.ה עשרה) על הגמ', "תניא הלוקח יין מבין הכותים אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה, עשרה מעשר ראשון תשעה מעשר שני, ומיחל ושותה מיד". וכתב שם תוס': "לאו דוקא עשרה ותשעה, דכשהסיר שני לוגין לתרומה גדולה פשו לה מאה נכי תרתי, ויש מפרשים דאין המעשר מתמעט משום תרומה גדולה, כיון דחטה אחת פוטרת את הכרי" עכ"ל. ורואים מדבריו שאינו יכול להחסיר הלוי בזה שרוצה להדר בקיום מצות תרומה גדולה. (ועיין בזה בשו"ת מהרי"א הלוי ח"ב ס' י).

בשו"ת שבט הלוי (חלק יא ס' כה) כתב שלכתחלה אין כדאי לקבוע מנינים לתפלה באוירון מפני כמה טעמים וכתב שם "אין לעשות מנין בהתקלה גדולה כי יש בזה חשש סכנה וגם הפרעה לכוונת התפלה והפרעה לעוברים שם, אלא יש לעשות מנינים מצומצמים בכמה מקומות. המתפללים ישתדלו לישב במקומותיהם ובשעה תפלת י"ח יעמדו במקומם או סמוך להם ולא יעמדו באמצע המעברים, ובאופן שא"א לעמוד במקומו מוטב שישב

בשעה תפלת י"ח ויש בזה תועלת הן לכוונח התפלה והן לענין צניעות, וע"י התנהגות רצויה כדת וכהלכה יתקדש שם שמים על ידינו".

ויש להביא ראיה לדבריו מהעובדא שמביא הגמ' (ברכות ז:): "אמר ליה רבי יצחק לרב נחמן מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי אמר ליה לא יכילנא אמר ליה לכנפי למר עשרה וליצלי אמר ליה טריחא לי מלתא". רב נחמן היה חלש ולא הלך לבית הכנסת להתפלל, ושאלו רבי יצחק מאי טעמא לא קיבץ מנין אנשים לביתו ולהתפלל וענה לו רב נחמן "טריחא לי מילתא". וקשה להאמין שמשום שהיה הדבר טריחא לו היה רב נחמן מפסיד המצוה להתפלל עם מנין? ובסמ"ג (הובא במגן אברהם ס' צ סק"יז) פירש "שרב נחמן לא היה רוצה להטריח עשרה אנשים שיבואו אצלו" עכ"ל.

והנה אם רב נחמן העדיף להתפלל ביחידות מלהטריח תלמידיו לבוא אצלו, אם כי בודאי היו תלמידיו שמחים לעשות נייחא לרבם, ועכ"ז לא רצה להטריחם, ק"ו שאין לנו לעשות מנינים אם זה יגרום הפרעה לשאר אנשים הנמצאים שם.

וכזה איתא עוד בגמרא מגילה (כב:): שרב היה בבית כנסת בבבל בתענית, ורצה ליפול על פניו בעת אמירת תחנון, אבל הוא לא עשה כן משום שבמקומו שהיה עומד היה רצפה של אבנים, ושאל הגמרא "וליוזל לגבי ציבורא ולינפול על אפיה" דשם לא היה רצפה של אבנים, ותירץ הגמרא "לא בעי למיטרח ציבורא" שלא רצה להטריח את הציבור ללכת אצלם, שאם היה הולך אצלם היו צריכים לקום מפניו ולא רצה להטריחם. וכתב הרה"ק בעל הבני יששכר זצ"ל בספרו ריח דודאים (בגמ' שם) "לא בעי אין הפירוש לא רצה מחסידות, רק דינא הוא, מוטב לבטל מאיזה דבר מצוה ולא להטריח את הציבור, ולא רצה מדינא". וכדבריו הוכיח גם הבן איש חי בספרו שו"ת תורה לשמה (ס' רעג).

והנה הגם שהציבור היו כפופים לרב שהיה רבם, והיה מותר לו למיטרח הציבור לכבודו עכ"ז הרגיש שאין הדבר נכון, וכל שכן לגבי אחרים שאין הציבור כפופים לו שאין לו להטריח אותם, ובפרי חדש (או"ח ס' קלא ס' ב) כתב ראיה מכאן שאין אמירת תחנון חיוב גמור, דאם לא כן רב היה הולך אצלם הגם שלא היה רוצה להטריח אותם לעמוד לפניו וז"ל "יראה להוכיח דהויא (תחנון) רשות מהא דאמרינן במגילה וליזול לגבי ציבורא ולינפול על אפיה, ומשנינן לא בעי למטרח ציבורא, ואי הוה חובה פשיטא דהוה מטרח ציבורא או לא היה יושב במקום המרוצף מתחילה אלא משמע דהויא רשות":

ובגמ' קידושין (לב:): איתא "רבי שמעון בן אלעזר אומר מנין לזקן שלא יטריח (וביאר רש"י "אם יכול לילך דרך אחרת שלא יעמיד את הציבור) ת"ל זקן ויראת" (וביאר רש"י "להכי סמך ויראת לזקן לומר שאף הזקן יירא") כלומר שאף שיש מצוה בתורה "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן" שצריכים לעמוד לפני זקן ולכבדו, זה אינו נותן הזקן רשות להטריח הציבור לעמוד לפניו אם יכול ללכת בדרך אחרת בלי להטריח אותם.

והדברים מפורשים בדברי חז"ל במדרש הגדול עה"פ ויזד יעקב נזיד וז"ל "בא הכתוב ללמדך ענותנותו של יעקב אבינו, בא וראה כמה עבדים ושפחות היו לו לאביו, וכשהוא בא מבית המדרש מוצאן שהן ישנין, אינו רוצה להרגיש ולהצהיב (כלומר להכיעסן כדפירש

התרגום "וכעסתא צרתה" "ומצהבא לה" שמואל א', א, ו) את אחד מהן שישמשו אלא הוא עומד ומבשל לעצמו". וכן איתא במדרש (שיר השירים רבה פר' ב אות טז) "אמר ר' יהודה בר' אלעאי אפילו נרות אפילו פתילות היה אליהו מעביר ממקום למקום כדי שלא יטריח לכל בריה". ועוד איתא בגמ' סוטה (י). "אמר שמשון לפני הקב"ה, רבוננו של עולם זכור לי עשרים שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום".

ואכן גם בתורה עצמה מצינו שלא רצה הקב"ה להדר במקום שמכביד על אחרים וכדברי הדעת זקנים (תרומה כה, יא) עה"פ וצפית זהב טהור מבית ומחוץ, וז"ל: "ראוי היה הארון להיות זהב כולו, אלא לפי שהיה נישא בכתף ויכביד יותר מדאי. ואע"ג דאמרינן נושאיו נושא (סוטה לה.) לפי שעה היה" עכ"ל.

ויש להביא בזה מכתב הדרכה שכתב הרה"ק ר' יעקב מפשעווארסק זצ"ל (כתבי קודש ח"א מכתב מ"א) לחתן אחד וז"ל: "רציתי לכתוב לך חתן יקירי ב' או ג' מעשיות מרבתינו הק' זי"ע בכדי שתדע שחסידות האמיתית לקיים הפסוק בכל דרכיך דעהו, עיין בגמ' ברכות (סג) דרש בר קפרא איזהו פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה בכל דרכיך דעהו, וזהו מה שאמרו במס' אבות (פרק ב משנה א) הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, כי לפעמים אדם עושה איזה דבר מנהג של חסידות ועל ידי זה עובר חלילה מצות עשה מן התורה. שמעתי מכ"ק חותני הרה"ק (שליט"א) שרבינו הגדול שר שלום מבלזא אכל בפסח בקערה אחת עם אמו הצדקת ע"ה, ושכחה והניחה חתיכות מצה בקערה של רוטב, ורבינו זצ"ל דחף עם הלעפיל המצות ואכל הרוטב, הגם שחסידיים אין אוכלים בפסח רוטב ששרויה עם מצה, מ"מ אכל רבינו שלא לגרום צער לאמו" עכ"ל.

והרבי מפשעווארסק זצ"ל היה נאה דורש ונאה מקיים, פעם אחת בימי זקנותו הלך בחול המועד סוכות לבקר אצל תלמיד חכם זקן שהיה כלוא בבית כל ימי החג. איש זה היה גר בקומה גבוה ולא היה לו אפשרות לבנות סוכה שם ומחמת חלשתו ומצב בריאותו לא היה מסוגל לרדת למטה, כך שאכל כל סעודותיו בביתו חוץ לסוכה. כשנכנס הרה"ק מפשעווארסק לבקרו, ראה שהכינו לו לחיים ועוד מיני כיבוד. באין אומר ואין דברים שתה הרבי מפשעווארסק לחיים ובמאירת עינים איחל להת"ח הזקן כל מיני ברכות וכו'. וכו'. אחר שיצא הרה"ק מפשעווארסק מהביקור, פנה למלוויו ואמר להם "שבעים שנה לא שתיתי אפילו כוס מים חוץ לסוכה, ואפילו כשהייתי בסיביר מסרתי נפשי על זה, אבל איך אוכל לצער יהודי זקן ולא לשתות עמו..."

הרבי מפשעווארסק ידע שאם לא ישתות עמו, זה יגרום להחולה ביטול שמחת יו"ט ואולי גם יתבייש מזה שהאורח הגדול מסרב לשתות לפניו בשעה שהחולה אין לו ברירה והוא מוכרח לאכול חוץ לסוכה, ולכן כדי לשמחו שתה עמו.

וראה בזה דבריו החריפים של המטה אפרים בהל' סוכה (ס' תרכ"ה ס' ה) וז"ל "ואע"פ שכל שאר יו"ט מצוה לאכול ולשתות ולשמוח, בחג הזה יש לו לשמוח ביותר, ואע"פ שהמצוה להיות בשמחה מ"מ צריך לזהר בהרבות שחוק וקלות ראש ח"ו, ויש מאנשי

אין להדר בחומרות על חשבון אחרים

מעשה שמדקדקים על עצמן שלא לשיח שום שיחה בטילה בסוכה רק דברי תורה, וראוי ונכון לעשות כן אם בני ביתו ואורחיו הם בעלי תורה.

אבל מי שהוא יושב ודומם לגמרי אין לו שכר טוב בשביל זה כי זה גורם בטול מצות שמחת יום טוב שעל ידי זה בני ביתו הם יושבים ודוממים כאבלים ומנוודים ומצטערים, כי פה להם ולא ידברו, ואם הם מדברים והוא כאלם לא יפתח פיו דומה לאבל בין החתנים, והרבה חשו חכמים למניעת שמחת יום טוב, ועל כגון זה אמרו (סוטה ה:): 'כל השם אורחותיו זוכה ומקבל פני השכינה'."

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

'צדק צדק תרדוף' - מציאת הדרך להיות צדיק

פרשיות אלו, אותן אנו קוראים בשבועות של חודש אלול, מלאים מסרים חשובים - להאיר עינינו בענין העבודה שלנו לקראת ראש השנה, ולעזור לנו להתכונן כראוי לימים הגדולים והקדושים הבאים לקראתנו לשלום.

נדבר אפוא על אחד מהמסרים החשובים האלו הטמונים בדברי הפרשה, ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל. שנזכה לנצל את ימים מסוגלים אלו, ימי הרחמים והרצון, להתקרב אליו יתברך ולעשות רצונו בלבב שלם.

*

בתחילת הפרשה נצטווינו במצוה לדון בפני בית דין: **צָדֵק צְדָק תְּרַדְּף לְמַעַן תִּחְיֶה וְיִרְשָׁתָּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ** (טז, כ), והמפרשים עמדו על הכפילות - "צדק צדק", מה בא ללמדנו? רש"י מביא דרשת חז"ל "הלך אחר בית דין יפה". כמו כן שמעתי פעם ביאור על דרך צחות, שגם כאשר רודפים אחר הצדק, יש לעשות זאת 'בצדק'! באופן הנכון והמותר! יש אנשים שמרוב קנאות 'לקנא קנאת ה'', להוכיח את הצדק ולהוקיע את אלו שלדעתם מתנהגים שלא כהוגן, הריהם מרשים לעצמם לעשות מעשים אשר לא יעשו, כאילו "המטרה מקדשת את האמצעים...". צריך לדעת כי לא זו דרך התורה! גם כאשר רודפים אחר הצדק, אין שום היתר להתנהג באופן שאינו ראוי, רק בגלל קדושת ה'ערך' עברו נלחמים.

כן נאמרו עוד ביאורים רבים על כפילות הלשון, ואנו כדרכינו נבוא בס"ד לבאר זאת על דרך העבודה.

*

עוד יש להבין בלשון הפסוק, מדוע נאמרה כאן לשון רדיפה - 'תרדוף', מהו הצורך 'לרדוף' בענין זה? וכן למה דוקא בזכות מצוה זו נזכה ל"למען תחיה וגו'".

*

והנה בפרשה הקודמת, פרשת ראה, מזכירה התורה הקדושה כמה מצוות השייכות לענין נתינה לזולת, ובכל פעם כופלת התורה את לשונה: "פְּתַח תְּפִתָּח" (פסו' ח יא), "נָתַן תִּתֵּן" (פסו' י), "הֶעֱנִיק תִּעְנִיק" (פסו' יד). והדבר מעורר אותנו לחשוב. בודאי יש טעם בדבר, למה דוקא מצוות אלו נאמרו בלשון כפולה? - מה מונח בזה?!

ונראה, כי הנה בכל מעשה נתינה יש 'נותן' ויש 'מקבל', וכך נוצר קשר. אכן למעשה, ייתכנו שני אופנים של נתינה:

יש מי שאמנם נותן לזולת אבל הנתינה שלו היא בעצם לו עצמו. לדוגמא, אם הוא נותן כי אנשים רואים... או כי הוא חפץ בשכר מצות הצדקה. כמו כן יש מי שנותן כי הוא באמת מרחם על העני המסכן, אבל גם הנתינה שלו היא למעשה עבור עצמו - להרגיע את רגשי הרחמים שמכבידים עליו, או להשקיט את המצפון שלו שנוקפו על שמשיב את פני העני ריקם מבלי לעזור לו...

כל אלו, הם אמנם 'נותנים', אבל זו לא הנתינה האידיאלית שהקב"ה רוצה מאתנו. הנתינה האולטימטיבית היא, כאשר היא כל כולה 'נתינה'!

לתת כי רצון ה' שניתן, כיון שעל ידי זה אנו מתדמים לעליון - "מה הוא רחום אף אתה רחום".

אמנם, על אף שזו התכלית, לא ניתן להגיע אליה באופן ישיר. ההנהגה הטבעית של האדם היא אנוכית, ומורגל הוא לחשוב רק על עצמו. זוהי עבודה גדולה אפוא, להגיע למדרגה שירצה לעשות מעשה רק כי זה הדבר הנכון לעשות וזהו רצון ה' - - - אמנם יש דרך להגיע לכך בס"ד, וכמו שנבאר.

*

אנחנו מדברים הרבה על נושא 'שכל העליון' ו'שכל התחתון'. גוף האדם הינו עפר מן האדמה וכל כולו אנוכי. התמזגותו של שכל האדם בתוך הגוף, מביאה לכך שיהיה מושפע הימנו ויימצא תחת שליטתו.

מציאות זו גורמת לעובדה, שבכל מהלכי חייו, האדם יחשוב רק על עצמו וטובתו האישית, ומשך עשרים וארבע שעות ביממה הנו עסוק סביב לעצמו. כאמור, אפילו מה שהוא כן חושב על אחרים - באופן טבעי המניעים שלו הם אנוכיים, כמאמר העולם "שמור לי ואשמור לך". וזהו המונע הגדול שלנו, שמעכב בעדנו מלקיים את מצוות השי"ת לשמן.

ברם, אנו איננו כבולים ומוגבלים לחיות כל ימינו בדרגה זו. כיהודים, ששורשנו נטועים תחת כסא הכבוד, יש לנו את היכולת להתעלות מעל לשכל התחתון הטבעי של הגוף ולהתחבר עם כח הנשמה, ה'שכל העליון' שלנו!

*

כאשר יהודי זוכה ומתעלה לחיות בעולם הגבוה של השכל העליון, אזי כל רצונו אינו אלא להידמות לעליון ולהידבק בקודשא בריך הוא. או אז, מקיים הוא את כל מצוות הבורא יתברך באהבה ובחשק!

הוא אינו מקיימן בשביל עצמו, אלא כי הוא יודע שהן גורמות נחת רוח לקב"ה! לכן הוא שש ושמח בקיום כל מצוה, אף אם אינו רואה שום תועלת אישית שתצמח לו מעשייתה, או אינו מבין את טעמה. אדרבה! מצוה שהוא לא מתקשה בהבנת טעמה - חביבה אצלו עוד יותר! כי העדר ההבנה בטעם הדבר מעלה את קיום המצוה לדרגה עילאית יותר, ומחבר אותו באופן יותר עמוק. כי יש כאן ביתר-שאת הגדרה של 'נותן'!

*

והנה אמרו חז"ל (פסחים נ:), רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות אף על פי שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.

דייקו בעלי המוסר: מדוע פתחו חז"ל את דבריהם בלשון "לעולם"? וביארו: כי מן הנמנע להגיע ל'לשמה' בלי לעבור קודם את השלב של 'שלא לשמה'!

כלומר, רצון העליון הוא שנלמד לשמה, עם השכל העליון, כדי להכיר את הקב"ה, להדבק בו, ולקיים את תכלית בריאת העולם שתהיה לקב"ה דירה בתחתונים. אבל, הקב"ה ברא אותנו 'קרוצי חומר', כך שהמצב הטבעי שלנו הוא שאנו חיים על פי השכל התחתון, ומציאות זו אינה מניחה לנו בשום אופן לחשוב מחשבות נטולות אינטרסים אישיים.

לכן מעורבות במעשים שלנו מחשבות של מעמד וכבוד. ואף אצל אנשים עדינים יותר שהכבוד לא כל כך מדבר אליהם, יש מי שהעיקר אצלו שידע איך לנהוג ולא ייכשל באיסורים, כדי שלא יקבל עונשי גיהנם וכו' וכו' - מאה ואחת סיבות ללימוד תורה שלא לשמה. אמנם, מזהירים אותנו חז"ל "לעולם ילמד אדם אפילו שלא לשמה", אבל איזה סוג של שלא לשמה? - "שמתוך שלא לשמה בא לשמה!". כזה שמצורף לו הרצון להגיע ללשמה!

גם אם ברגע זה עדיין אינך מסוגל ללמוד לשמה, תקפיד לכל הפחות שלימוד ה'שלא לשמה' הזה יהיה מתוך מטרה להגיע ל'לשמה'! שזוהי התכלית האמתית!

*

זהו ביאור כפילת הלשונות במצוות צדקה. הקב"ה מצווה אותנו "פתוח תפתח", "נתן נתן", כלומר: אמנם בתחילה אתה מוכרח לתת באופן הפשוט והנחות, נתינה מתוך מניעים אנוכיים, אבל עליך לדעת כי התכלית היא להגיע לבחינה גבוהה יותר של נתינה - נתינה שהיא כולה נתינה!

התורה דורשת מהאדם: "נתון!" - תן לו מהמקום בו אתה נמצא כעת, עם כל המניעים האנוכיים שלך, אבל תשאף ותחתור להגיע ל"נתן" - לנתינה השנייה, העילאית יותר! "פתוח - תפתח!", "העניק - תעניק!".

כפילת הלשונות שוב ושוב מלמדת אותנו שישנן שתי דרגות בנתינה, והשאיפה שלנו צריכה להיות להגיע אל הדרגה השנייה, שהיא היא התכלית האמתית במצוות הנתינה!

*

מציע לכל אחד לנסות את ה'תרגיל' הבא: עני בא אליך לבקש נדבה, אתה נותן לו מטבע או שנים, הוא אומר 'תודה' - יצאת ידי חובה. עכשיו תוציא עוד מטבע, ותן לו! התרומה הראשונה היתה עבור קיום החובה שלך, אבל השנייה היא אמתית! הרי כבר יצאת ידי חובה, עכשיו אתה נותן באמת! נסו זאת והיווכחו כמה זה מחבר!

זהו 'פתוח תפתח את ידך לוי'. כשאנחנו נותנים צדקה באופן זה, הרינו מתרגלים ומלמדים את הגוף שלנו שלא לפעול 'מהגוף' ואף לא 'מהשכל', אלא מהשכל הגבוה!

*

לפי זה נוכל לבאר גם את ביאור הכפילות בפסוק - "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף".

בפסוקים שעסקו במצות צדקה דובר על הקשר שבין אדם לחבירו, ויש לומר בדרך רמז, כי כאן מדברים על הקשר בין אדם למקום.

אדם רוצה להיות 'צדיק', אכן גם הקשר הזה יכול להתקיים בשני אופנים: יהודי רוצה רוצה קשר עם הקב"ה, ומבין שעבור זה הוא צריך 'לתת' - אז הוא 'נותן'! הוא נותן לקדוש ברוך הוא תורה, תפילה, מעשים טובים - הוא מקיים בשלמות את כל המחויבויות שלו כלפיו!

לכאורה, אם אכן נתן את מה שצריך, אמור להיות לו קשר נפלא עם ה'. אבל לא! לא זהו סוג הקשר שחפץ הקב"ה שיהיה לנו אתו. לא זה מה שהוא דורש מאתנו, כי זהו לא קשר אמיתי. אלא - "צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תִּחְיֶה...". הקב"ה רוצה את הצדק השני, צדק שמביא ל'לְמַעַן תִּחְיֶה'! להיות אחד עם ה'!

רק כאשר מקיימים את המצוות לשמה, מתוך רצון אמיתי לעשות נחת רוח לקדוש ברוך הוא, אז הנתנה שבמצווה תיחשב 'נתינה', ותהיה מסוגלת לקשר בינינו לבין אבינו שבשמים!

*

כל זמן שהאדם מכוון בנתינתו על עצמו, הרי שאינו באמת 'נותן' אלא 'מקבל', ואז הקשר אינו קשר.

מתי הוא קשר אמיתי? כאשר הוא נותן באמת! כשאינן לו שום כוונה עצמית בנתינה! נתינה כזו שהיא כולה נתינה, פועלת איחוד גמור בין הצדדים.

זהו יסוד ששייך לכל סוג של קשר בעולם, גם לקשר בין חברים ולקשר משפחתי. קשר ששורשו מהשכל התחתון, שנובע מתוך מחשבה 'מה הריוח שלי בענין?', אינו קשר אמיתי! כי הרי איננו מורכב כלל מ'נותן ומקבל', אלא מ'מקבל ומקבל'! כי גם כאשר אני נותן - אני בעצם 'מקבל'!

מתי שייך קשר אמיתי? חיבור אמיתי? רק כאשר אין 'אני'! כאשר כל מעיינותי נתונים לשני, כי אני חפץ באמת בטובתו!

*

וזהו הקשר שהקב"ה רוצה מאתנו! הוא רוצה את ה'צדק' השני, שהוא למעלה מהשכל! אמנם צריך את ה'צדק' הראשון, העבודה בשלב ההתחלתי, כאשר עודנו נשלטים בידי השכל התחתון, אבל זהו רק כלי ואמצעי כדי שנגיע דרכו אל הצדק השני! האמיתי!

*

יש 'משחק' שאני אוהב לשחק עם הנכדים הקטנים שלי. אני מרים את הילד גבוה, מניח אותו מעל המקרר, ואז, מתרחק ממנו מעט וקורא לילד לקפוץ אליי... הקטנים מאוד,

מתחננים "תעמוד יותר קרוב", להם אני צריך להושיט את ידי ממש עד אליהם... אבל ככל שהם גדלים, הם פחות מפחדים ודוקא רוצים שאעמוד עוד יותר מרחוק...

יש לי נכד אחד, שמבקש ממני תמיד לעמוד ממש ממרחק. הוא קופץ, ותוך כדי קפיצה אני מושיט את ידי ותופס אותו! עבורי זוהי הרגשה כל כך נפלאה! למה? כי אני מרגיש את האימון הרב שיש לו בי! הוא יודע שאני לא אתן לו ליפול! כשהילד הזה אומר לי להתרחק הבטחון שלו אינו נובע מהשכל. מצד השכל, יש לו באמת מה לפחד מקפיצה ממרחק שכזה, אבל הוא לא משתמש כעת עם השכל, האימון שלו בי, כי לא אניח לו ליפול - ויהי מה! זה מה שמנחה אותו, וזה גובר מעל השכל!

זאת ההרגשה כל כך נפלאה לסב, לחוש את הקשר האמיתי הזה שאינו מוגבל לשכל!

*

זה מזכיר לי בכל פעם מחדש, סיפור שהיה מספר המשפיע המפורסם לבית חב"ד, הצדיק רבי מנדל פוטרפס ע"ה. את המעשה ראה בהיותו בסיביר, והוא נסך בו חיזוק עצום. כל כך עצום עד שמכוחו הצליח לשרוד את כל השנים הקשות, בגלות הסיבירית המקפואה.

היה מהנדס שגר שם במחנה יחד עם משפחתו. באחד הימים, בתום מכסת העבודה היומית, הוא קרא לאסירים שיבואו לקצה המחנה, הוא רוצה להראות להם משהו.

בקצה המחנה התנשאו שני הרים גבוהים, וביניהן השתפל עמק גדול. האיש קשר חבל בין שני ראשי ההר, ואמר לכולם שהוא מתכוון ללכת על גבי החבל המתוח.

האסירים חרדו לגורלו, ביקשו ממנו לא לעשות את השטות הזאת, אבל הוא התעקש, ואכן עבר את כל החבל מצד לצד בהצלחה מרשימה - ואף הגדיל לעשות, כשלאחר מכן הסתובב, ועשה את כל הדרך חזרה.

כמובן, כולם הריעו לו, והתפלאו על כשרונו הנדיר, אבל האיש אמר להם: "זה עוד לא כלום! מחר אראה לכם משהו מעניין באמת..."

למחרת, הוא עולה לראש ההר, וצועק לכולם: "מי מאמין שאוכל לעבור את החבל כשאני הולך לאחור?". הציבור התחנן שלא יעז. ללכת קדימה - ניחא, אבל לאחור?! הרי בודאי ייפול אל מותו!

אפס, הוא לא שת ליבו לתחנוניהם, ועשה את כל הדרך על החבל הדק, כשהוא הולך אחורנית!

הציבור כולו הריע לו ביתר שאת, ושוב הוא אומר להם: "חכו! מחר יהיה עוד יותר מעניין!"

למחרת הוא עולה לראש ההר עם מריצה בידו, והמחזה חוזר על עצמו. הוא שואל אותם: "האם אתם מאמינים שאהיה מסוגל לעבור את החבל הדק כשהמריצה הזאת בידיי?", והציבור - האמין... הוא כבר הוכיח את היכולות שלו!

המשיך האיש ושאל: "ומי מסכים לשבת בתוך המריצה?" - לזה אף אחד לא הסכים!

ואז האיש מרים ילד קטן שהיה לצדו, ומכניס אותו אל תוך המריצה. כולם צעקו לעברו "אל תעשה את זה!" אבל דוקא הילד נראה שליו. האיש עושה את הדרך הלך, אחר כך מסתובב וחוזר בחזרה, הכל תוך כדי שהמריצה בידו עם הילד הקטן בתוכה. לאחר מכן, שאלו האסירים את הילד "לא פחדת?", ענה להם הילד "לא! זה אבא שלי!".

*

ר' מנדל היה אומר "המחזה הזה, הוא שחזיק אותי משך השנים בסיביר! הקב"ה הוא אבא שלנו ואנחנו בידיים שלו! גם אם אנחנו נמצאים בתוך מריצה על חבל דק, הרי מי מוביל אותנו?! הלוא זהו הקב"ה!".

*

דוד המלך מביע את הרעיון הזה הרבה פעמים בספר התהלים, ובמיוחד בפסוק "כָּגַמְל עָלַי אָמוּ כְּגַמְל עָלַי נַפְשִׁי" (תהלים קלא, ב). הריני חש כמו תינוק בידי אמו, שאינו פוחד מכלום.

יש סוג של קשר שאינו מוגבל לשכל, רציונל והיגיון, זהו קשר עילאי, קשר מלידה! כדי שכך תהיה המציאות איני צריך להוכיח זאת שאבי הוא אבי, זהו קשר מולד! כל סיב בעצם שלנו מרגיש את זה!

*

לנו, בני ישראל, יש קשר מולד עם אבינו שבשמים, ומה מפריע לנו להרגיש את זה? השכל התחתון! ה'עירוב טוב ורע' שאנו חיים בתוכו.

אבל עלינו לדעת, כי יש לנו את הכח להתעלות מעל לכל זה! בידינו להתחבר עם העצם שלנו, השכל העליון, שיודע כי ה' הוא אבינו!

אכן, כדי לזכות להגיע לזה, עלינו לשאוף באמת! לרצות זאת בכל מאודנו עד כדי רדיפה! זהו "צֶדֶק צְדָק תְּרַדֵּף!" - כדי להגיע אל הצדק השני, הצדק שהוא מעל לעולם הטבע, צריכים 'תרדוף'! רצון עז!

'שכל עליון' זה לא סתם מושג מיסטי שתלוש מהמציאות שלנו, זאת מציאות אמיתית ששייכת לכל אחד מאיתנו! לכל יהודי יש את הכח והיכולת לחיות חיים נעלים יותר! להימצא בעולם גבוה יותר! צריך רק לשאוף לזה באמת - "צדק צדק תרדוף"!

אם נרצה באמת להתחבר לשכל העליון שלנו, נקנה הרגל לשאול את עצמנו את השאלה הבאה ברגעים של ניסיון, ובכל מהלך ממהלכי החיים שלנו: מהו המניע שלי כרגע? האם המעשה שאני רוצה לעשות נובע מדחפי הגוף? האם זו ה'אנוכיות' שלי שרוצה את הדבר? ומה אומר השכל העליון?

אנו צריכים לחתור לכנות ואמת מול עצמנו! לרצות באמת לחדור לנקודת הכוונה שלנו, לעומק הרצון, לברר ולאמת את מהותם של הרצונות, ולכוונם לרצון הבורא!

ובעזרת ה' יתברך, יש לנו את היכולת להגיע לזה!

*

אברהם אבינו אמר לקדוש ברוך הוא "מֵה תִתֶּן לִי וְאֲנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי" (בראשית טו, ב).
אז "וַיֹּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הֶבֶט נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לְסַפֵּר אֹתָם,
וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זְרַעְךָ" (בראשית טו, ה).

רבי מאיר שפירא זצ"ל אמר על זה דבר נפלא! הקב"ה אומר לו לספור את הכוכבים, וכי
אדם יכול לספור את כל הכוכבים? הרי זו משימה בלתי אפשרית! אבל אברהם אבינו
מתחיל לספור! מבלי להרהר! הקב"ה אמר לספור - אז הוא סופר! אומר לו הקב"ה: "אם
תוכל לספור אותם" - אם אתה מסוגל לדבר כזה, להתחיל לספור, למרות שמדובר במשימה
בלתי אפשרית לביצוע - "כה יהיה זרעך!" - אף צאצאיך יהיו כאלו! גם להם יהיה את כח
הביטול הזה!

אברהם אבינו אינו מוגבל לחוקי טבע, כי הוא מתנהג באופן שמעל הטבע! השכל הטבעי
אינו שולט על רגשותיו ועל פעולותיו, ולכן גם הטבע אינו שולט עליו ואינו מכותיב את
התנהלות חייו - ואת כח הביטול הזה הוא הוריש לזרעו אחריו!

*

אחד הטעמים לתקיעת שופר, הוא להזכיר את עקידת יצחק. והנה, לפני העקידה אומר
אברהם אבינו לאליעזר וישמעאל: "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱר נִלְכָּה עַד כֹּה
וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשׁוּבָה אֵלֵיכֶם (בראשית כב, ה). רש"י מביא מחז"ל "אראה היכן הוא מה שאמר
לי המקום כה יהיה זרעך".

אברהם ויצחק אבותינו גילו בעקדה 'שכל עליון'! רציונל מעבר לכל היגיון! אב אוהב
שהיה מוכן להעלות את בנו יחידו לעולה, ובן שביקש מאביו שיעקוד אותו יותר חזק שלא
ייפסל להקרבה (עפ"י תנחומא וירא כג), זה הרי מעל ומעבר לכל היגיון! בניגוד גמור לטבע
האנושי!

איך היה מסוגל לבצע פעולה כזאת? על כך אמר אברהם "נלכה עד כה" - עד "כה יהיה
זרעך!". בפעולה העילאית הזאת, יצרו ועיצבו אברהם ויצחק את מרקם ה'די. אן. איי'.
הרוחני של בני ישראל, שיהיה בכוחם להגיע לדרגה הזאת!

*

וכל זה - מתגלה בראש השנה!

אנחנו עומדים עכשיו בחודש אלול, מתכוננים לראש השנה. מהו השיא של היום? תקיעת
השופר! הרי זהו שמו של החג בתורה - "יום תרועה!".

והנה, מובא בגמרא (ראש השנה טז.) "אמר רבי יצחק, למה תוקעין בשופר?" ומתפלא
הגמרא על השאלה: "למה תוקעין? רחמנא אמר תקעו!", ומסיקה הגמרא שלא זו הייתה
השאלה, אלא "למה תוקעין ומריעין ותוקעין ומריעין?", ועל כך מתרצת הגמרא: "כדי
לערבב את השטן!".

איך השטן 'מתערבב'? רש"י מסביר את כוונת הגמרא, שזאת בעקבות כך שהוא רואה את החביבות שישראל מחבבים את המצוות!

הגמרא מגלה לנו כאן את כח השופר, את תכליתו של יום ראש השנה! מהי תכליתו של חג זה? להגיע אל ה'צדק' השני!

עבור עצם קיום המצוה מספיק לתקוע פעם אחת, זוהי בחינת ה'צדק' הראשון, אבל אנחנו 'תוקעין ומריעין ותוקעין ומריעין', כי אנחנו מחבבים את המצוות! אנחנו שייכים ל'צדק' השני!

*

וזה מערבב את השטן! כי השטן יכול לבוא רק עם היגיון לוגי!

למה יהודי חוטא? כי הוא נמצא תחת שליטת השכל התחתון, כי הגוף והדחפים שלו שולטים עליו. אבל זהו רק היסוד הנמוך של הטבע שלנו, ואילו בראש השנה אנחנו מגלים את היסוד הגבוה והעל-טבעי שבנו! וזאת מבטאים אנו על ידי תקיעת השופר!

*

וזוהי העבודה שלנו בחודש אלול. העבודה של 'אני לדודי ודודי לי' היא בדיוק בתחום הזה - להשיג קשר עילאי עם הקב"ה, קשר שמעל להיגיון.

הקשר שלנו עם אנשים וגם עם הקב"ה, נשלט בדרך כלל על ידי ההיגיון. באופן תמידי הרינו משליטים את ההיגיון והרגש האנושי על כל מערכת היחסים שלנו. לפעמים מקננות בלבם של אנשים רגשות שנאה עמוקה ורגשות שליליים רבים נוספים בגלל אכזבות בקשר. כך הוא הטבע האנושי. אבל מה שאנו צריכים לרצות באמת, זה לא להיות הצודק, ולא לחפש להגיע ל'שוויון' עם הצד השני, אלא לקיים 'ואהבת לרעך כמוך'!

לחתור להשיג את השכל העליון, ששם לא משנה אם הצדק בצד שלי או של זולתי, לא 'אני' הוא הציר שהכל סובב סביבו! שם העיקר הוא מהו הדבר שנכון לעשות! שם מחפשים את המצפן הפנימי, המצפן של הקב"ה!

*

בבחרותי שמעתי פעם מראש הישיבה שלי בגייטסהד, הגאון ר' לייב גורביץ זצ"ל, שהתבטא ואמר: "כל האלול, ראש השנה, עשרת ימי התשובה ויום הכפורים, הכל נועד עבור רגע אחד שבו זוכה האדם לגעת בנקודה הקדושה שלו ולהגיע לידי שינוי בכל מהותו!".

כמדומני שאם זוכים לרגע שבו אנו מזדהים עם התובנה הזו - הרינו יודעים שהגענו למקום!

זכינו לגעת בשורש שלנו!

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

כללי המשפט העצמי | ביאור שורשי: נטה, נכר, שחד

לא תטה משפט לא תפיר פנים ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים (טז, יט)

יש בפסוק זה שלשה איסורים לדיינים, לא להטות משפט, לא להכיר פנים, לא לקחת שוחד, ונקדים לבאר ולהאיר את שלשה הדינים הללו לפי השורשים, ואחר כך נשכיל מה עלינו ללמוד מכל זה למעשה.

נטה

'להטות משפט' הכוונה לעקם את היושר, לנטות מהיושר מחמת רצון זר!

אולם לא תמיד 'נטיה' היא דבר רע, כי ה' 'נוטה שמים כיריעה', ויש 'הנני נוטה עליה כנהר שלום', ויש 'זרוע נטויה', 'כנחלים נטיו', 'ינטו צללי ערב', 'קח את המטה', 'מטות בני ישראל', 'ויט אהלה', 'וישתחו ישראל על ראש המטה'.

ולכן קשה לומר ש'נטה' הכוונה למשהו עקום, אלא המציאות היא שאיברי האדם יש להם מצידם תנוחה מסוימת, הידים מורדות, הרגלים ישרות, הצואר ישר וכו', כאשר התנוחה שלהם משתנה זה נובע מבחירה של האדם, ואז - הרגל 'נוטה', הזרוע 'נטויה', הנשים 'נטויות' גרון, הלב 'נוטה' למשהו חדש.

כך גם היום 'נוטה' לערוב, וצללי ערב 'נוטים', כי עד הצהרים היה בתנועה שהתחזק יותר ויותר, ולפתע מחפש תנוחה [או תנועה] אחרת. כאשר אדם עושה שלום או חסד בחייו ובפרט כשהם בלתי שגרתיים הוא 'נוטה' שלום וחסד.

מעל השמים האלוקות הינה בגלוי, וכאשר בחר להגביל את האור הפשוט הזה ולהסתירו, היה 'נוטה' שמים.

וה'מטה' נותנת לאדם את התנוחה המחודשת של השכיבה. וכמו כן ה'מטה' שנשענים עליו נותן את צורת ההישענות המתחדש.

ושבטי בני ישראל קרויים 'מטה' כי הטבע המשפחתי משפיע על ההתנהגות שלהם, זה כמו 'מטה' המשנה את התנוחה, והם רוצים לקבל את ההתנהגות של משפחתם.

ולפי זה ה'מטה-משפט' מרגיש בלבו שעוזב הוא את הפשטות והיושר, מרגיש שיש לו איזה נגיעה שהדין ישתנה.

נכר

'הכרת פנים' שייך לשורש 'נכר', והשורש הזה משמש גם את 'בן-נכר', 'נכרי', ולכאורה הם שני ענינים הפוכים, כי 'הכרה' הוא ענין של שייכות וקירוב, ו'נכרי' הוא ענין של זר ונפרד, אבל אפשר לקשר ביניהם, ונאמר שקירוב ושייכות הוא משהו בנפש פנימה, שני אנשים הקרובים זה לזה או ידידים, כל אחד מרגיש את הנפש של השני, יודע את רגשותיו ותגבותיו וכו', ולעומת זאת 'הכרה' הוא על ידי סימנים חיצוניים או חזות חיצונה שכאשר רואה צורה מסוימת נזכר שזהו פלוני שראיתי במקום פלוני, ואדם שמכירים אותו רק לפי המראה או הסימנים החיצוניים זהו 'נכרי'.

ולפי זה 'לא תכיר פנים', הכוונה לשופט שאינו מבקש להיטיב עם הנפש הפנימית של הנדונים, אלא רוצה לרצות את המצב החיצוני, שיהא לו נוח להביט לפלוני בפניו, שהרי פשוט שדיין המחייב את החייב, זוהי טובתו של החייב, שמציל אותו מלהיות גנב וכיוצא בזה, ומצד התחושה הפנימית צריך הדיין להרגיש שעושה עמו טובה וחסד, וזה מה שהתורה רוצה, אוסרת לדיין להתחשב עם הרצוי לו בתנוחה החיצונית.

שחד

הענין של שוחד נאסר לא רק כאשר דיין מתבקש לפסוק שקר, אלא אף כדי לדון אמת נאסר הדבר, ונשאלת השאלה שאם הדיין ירא שמים ורוצה לפסוק כדין למה מזיק השוחד? ואפשר להסיבר כך: שלפעמים יש 'ספק שקול', רואים שני צדדים שווים, וקשה להכריע, ובכעין זה מצינו בחז"ל (כתובות פה, ב) שיש 'שודא דדייני', ולפי רש"י הכוונה שהדיינים ישערו מה יותר נכון ואמתי, אך לפי ר"ת הכוונה שיפסקו כרצונם, והנה מצד הטבע יש לאדם נטיה במצב של ספק שקול - לעשות את השודא הזו, דהיינו, או שיחפש סברות לחזק את אחד הצדדים, או שיחשוב מה יותר משתלם לו, ויתכן גם שישלב את שני הענינים ביחד, דהיינו, שיחפש להצדיק את הצד שמשתלם לו... והמצב הטבעי הזה הוא המזמין את הבעיה של 'שוחד', כי מצוי שיש לדיין ספק, ולכן, רוצה המשחד לגרום שהנטיה הטבעית של הדיין תהא כלפי הצד שלו! והתורה אסרה לייצר מצב שכזה - לא תקח שוחד.

המשפט העצמי

כל אדם יש לו בחייו כל מיני ספיקות ושאלות, הן בנוגע לעצמו, הן בנוגע לבני ביתו, או לאחרים, ויש כל מיני דרכים כיצד לברר את הספיקות הללו, אבל מצוי שאדם מכריע את הענין לעצמו, ואז, לכאורה, צריך להשגיח לא להיכשל בשלשה העיוותים הנזכרים בפרשה.

וכגון, הטית דין, הוא מצב שאדם מקשיב לשני צדדים, צד אחד מציע את דבריו בשקט ובפשטות, ולעומתו הצד השני מופיע כדוחף או מעורר, או מלהיב, מנסה לעצור את המחשבה כאילו שזהו הצד העדיף שלבך בוחר בו, או שכנראה האמת בפיו... אך לפי המבואר יתכן שהאמת היא בדיוק להיפך, כי ה'פשטות' הוא הצד הישר והנכון, האמת אינה צריכה לזעוק ולהרעיש, זה שמרעיש סימן שרוצה לבלבל ולהטעות... אם רק מעיזים לא להתפעל ממנו, כבר מתקרבים להכרעת האמת...

יש פעמים שמתוך הנפש הפנימית מרגיש האדם מה טוב ונכון בעבורו [כמובן כאשר זוהי תחושה ברורה, לא משהו המגיע מהרעש הנ"ל], אבל מפריע לו תגובות חיצונית, מרגיש מאויים מהם, וגם זו טעות, הפנימיות יותר צודקת!

ויש פעמים שאדם נתפס על הכרעה מקרית או סתמית, כי כך יותר משתלם לו או נחמד לו, והענין הזה מצוי מאד בהכרעות בספיקות של הלכה ואין מתייחסים לזה כדבר פסול, וכגון מה שמצוי בספיקות שרבנים מכריעים בהלכה כהדעות של הגדולים במחזותיהם וקהילותיהם, זה אומר ש'פוסקים כמו הגר"א' וזה אומר ש'פוסקים כמו השו"ע הרב', אבל צריך לדעת שהכרעה כזו אינה מבררת שכך היא האמת, אלא זוהי ברירת מחדל כיצד לנהוג.

הבירור הקצר

כמדומני שאפשר לעשות בירור קצר על שלשה הבירורים הללו, על ידי הקשבה פנימית לתחושות של 'מלחמה' או 'פחד' או 'דאגה' -

כי הטית-הדין הצד השקראן מופיע כמו 'לוחם', ובהכרת-פנים מרגישים שיש צד 'מפחיד', ובשוחד ה'דאגה' מלחיצה, כי אדם רוצה חיים שלווים ללא ספיקות, חושש שלא ידע מה לעשות ומה לענות, ולכן, רוצה שיהא לפניו איזה משהו מכריע במהירות, כך בורח מהדאגה.

ולכן, כאשר אדם מרגיש שההכרעות שלו נעשות מתוך התחושות הללו, הריהם טעונים בדיקה.

למעשה

אבל צריך לזכור, שהתורה מציעה 'משפט צדק', 'צדק צדק תרדוף', והיינו, שלא צריך בכל ענין הכרעה ברורה וחותרת בצורה של 'יקוב הדין את ההר', אלא צריך גם להתפשר לפעמים, ולכן, כאשר מרגיש תנועה של 'מלחמה' זהו כנראה שקר גמור, ולא צריך להתייחס. אבל אם יש פחד חיצוני של חוסר נעימות וכיוצא בזה, כדאי להתפשר, שאם לא כן יסבול מתלונות וכו', ואם צד אחד מסיר ממנו דאגה יותר מצד אחר, ברור שיש בזה עדיפות, כך נראה לכאורה והבוחר יבחר.

נדגים יותר את הדברים, בחור נכנס לישיבה אינו חושב מה הם הלימודים או הסדרים הנבחרים על לבו שלו, אלא זורם עם ההנהגה הכללית הבוחרים לו את בחירותיו, ואדם מסכים לזה מתוך 'דאגה' כי אינו יודע מה יהא עמו ללא מסגרת מכוונת, וכאמור, המהלך הזה אינו פסול, מוכרחים להכיר בו.

אבל אחר כמה שנים כשכבר חצב את מקומו באהלה של תורה, ויש לו הצלחה בלימודים מסויימים, יתכן שאם יקשיב ל'דאגה' הזו לא ימצא אותה יותר, ירגיש שמסוגל לבחור לעצמו תכניות מסויימים ללא דאגה שיהא לו נזק מזה. אך עדיין ימצא ש'פחד' לבחור בלימודים מסויימים או סגנונות לימוד וכו' מחמת 'פחד' של 'מה יאמרו וכו'', וכאמור, צריך לדעת שהאמת אינה דורשת ממנו לפחד, אבל יתכן שהצדק ידרוש להתייחס לכך, לא רק

כדי לרצות אחרים אלא גם בעבור השלוה שלו, ויזכור שלא זהו עיקר ענינו ותפקידו, זה רק התייחסות.

ואחר שאדם כבר נעשה עצמאי המנהל את לימודיו ועסקיו כפי חפץ לבו [ובהתחשבות], עדיין תמיד מופיעים מחשבות המרעישות עם תכניות חדשות של התגברות בלימוד פלוני, או הוספה בלימוד אלמוני וכו' וכו', והקולות הללו הם בדרך כלל 'קולות מלחמה' אין באמתחתם שעות נוספות, ואין להם בירור הגון למה ענין פלוני מבטיח הצלחה יותר מהענינים שמצליח בהם כבר, וצריך להיזהר מהם ומהמונם! כי אם ההצעה הזו היתה משהו השלוח ונתבע מהשמים, היה מופיע בקול פשוט ומסתבר, לא בצורה של מלחמה, לא ברעש ה', אלא בקול דממה דקה.

ממי אפחד

הענין הזה נרמז גם בפרשת השבוע האוסרת לפחד במלחמה, 'אל ירך לבבכם, אל תיראו, ואל תחפזו, ואל תערצו מפניהם', ובימים אלו שמתכוונים ליום הדין, נהגו לומר פעמיים ביום את הפסוקים "ה' אורי וישעי ממי אירא, ה' מעוז חיי ממי אפחד... אם תחנה עלי מחנה לא ירא לבי, אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח", כי כאשר מגיעים ימי דין, ואדם מתחיל לחשב את חשבון נפשו, מצוי שדוקא אז מופיעים קולות מלחמה המבקשים לערער את יציבות נפשו של אדם, דורשים ממנו חידושים והתגברויות, ואינו תופס שהם על חשבון דברים טובים אחרים וכו', צריך שה'חשבון הנפש' יהא אמת, שהתביעות שלו יגיעו ממבט כלפי מעלה, מבט כלפי "ה' אורי וישעי", להרגיש שהאור שלו הוא התובע ומציע, והוא גם נותן את תחושת ה'מעוז' כלפי החידושים הללו... ואפשר גם לזהות שהמקשיב לקולות המלחמה - יבחין שההבטחות שלהם על יכולת ההצלחה מגיעים מתוך תחושה של 'כוחי ועוצם ידי', ולא כך מרגיש המביט על 'ה' מעוז חיי', מרגיש 'כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל'.

גם בהפטרות הפרשה נאמר: "אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֵמְכֶם מִי אֶת וְתִירְאֵי מֵאֲנֹשׁ יָמוּת וּמִבֶּן אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן: וְתִשְׁפַּח ה' עֲשֶׂךָ נוֹטָה שָׁמַיִם וַיֹּסֵד אֶרֶץ וְתִפְחֹד תִּמְיֵד כָּל הַיּוֹם מִפְּנֵי חֲמַת הַמִּצִּיק כַּאֲשֶׁר כּוֹנֵן לְהִשְׁחִית וְאֵיךְ חֲמַת הַמִּצִּיק" כלומר, אדם מתפעל ממורא בשר ודם, חושש מ'חמת המציק', הכל מגיע כי אינו מביט כלפי מעלה, אינו מביט על נוטה שמים ויוסד ארץ, אם יביט לשם, ישמע קול ברור מנחם ומרגיע מצד אחד, ומצד שני קול מעורר ותובע להכיר את האמת להתקרב אליה, התעוררי התעוררי, עורי עורי, התנערי מעפר...

תובנות / הרב נחמן דרקסלר

רשעים נדמה להם כחוט השערה

פִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אֵיבֶךָ וְרֵאִיתָ סוּס וְרֶכֶב עִם רַב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמְעַלְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (כ, א)

וברש"י: "עם רב ממך - בעיניך הוא רב, אבל בעיני אינו רב".

אדם יוצא למלחמת היצר, המלחמה נראית לו מלחמה כבידה ומפחידה, נראה לו שהנצחון מובטח לצד שכנגד, אבל לא! בעיניך הוא רב, לך זה נראה מפחיד, אבל להקב"ה זה נראה "אינו רב" כלשונו של רש"י, ומה שנראה לפני הקב"ה הוא האמת לאמיתה.

הגמ' אומרת בסוכה (נב.): לעתיד לבא מביאו הקדוש ברוך הוא ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נדמה להם כהר גבוה, ורשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין, והללו בוכין. צדיקים בוכין ואומרים: היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה! ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה! ואף הקדוש ברוך הוא תמה עמהם, שנאמר כה אמר ה' צבאות כי יפלא בעיני שארית העם הזה בימים ההם גם בעיני יפלא".

בעולם הזה הכל מצג שווא, העולם דומה למסך שעליו מוקרנת ההצגה, זה נראה שיש שם חיות שודדים וכדומה, הילד שיראה את ההקרנה ייבהל מהחיה הטורפת, אבל המבוגר שיראה את ההקרנה לא ייבהל, מדוע? כי הוא יודע שזה מסך, אין שם חיה ואין שם שודדים, זה סה"כ בד מתוח שעליו מוקרנת ההסרטה ותו לא.

עולם הדימיון של היצר הרע מפותח ביותר, הוא משדר לנו שיש כל מיני תענוגות בעולם הזה ששווים טעימה, הוא כמעט מכריח אותנו לעבור על צו הבורא למרות שאין בזה טעם ואין בזה ריח, הוא מצייר את העבירות בצבע ססגוני, והאדם היודע את רבונו ולא מתכוון למרוד בו חלילה, יודע גם יודע שאין מאחורי היצר הרע מאומה, והכל שטות והבל. כל מה שיש לו למכור זהו כאבק פורח כציץ יבש וכענן כלה, וכל החיים שלנו כאן, הם כלום שבכלום. גופנו מטיפה סרוחה, ורק הנשמה הטהורה ומצוותיה הטובים מזהב ומפנינים הם אלו שעומדים לאורך ימים והם לעד ולנצח נצחים.

וכמשל הידוע הכתוב בספה"ק דגל מחנה אפרים ששמע זאת מזקיני אור שבעת הימים מרנא הבעש"ט הק' זי"ע: "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח כי הנה החושך יכסה ארץ וערפל לאומים וגו' (ישעיה ס', א' - ב'). כי שמעתי משל מאא"ז זללה"ה למלך שעשה מחיצות רבות באחיזת עינים זו לפניו מזו וגם סיבוב מן כותל וכותל נהרות וגם חיילות רבים מבוהלים וגם דובים ואריות ושאר חיות מבוהלים בכדי שיראו מגשת אליו ולא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, והמלך הוא נורא ומלכותו בכל משלה ואור פני המלך מאיר בכל העולמות וכבודו מלא את הארץ רק הכותלים והסובבים הם המסתירים את פני המלך והוא באחיזת עינים, וכרוזים יוצאים כל מי שיבוא אל המלך יתן לו המלך עושר וכבוד ויהיה שר אצלו עומד בהיכלו ומי הוא שאינו רוצה בזה רק כשבא לחומה ראשונה

ורואה כמה ארכה וגבהה ושאר דברים המבהילים לבבות בני אדם נסוג לבבו אחור ויש מהם שהולך כמה חומות זו לפניו מזו ושם יש שרים נכבדים ממונים מאת המלך מפזרים ממון רב לבוא לפניו מן החומות ולפעמים אחרי רואו שיש לו כל הון יקר וכבר מצא ידו ואוצרות ממון נסוג אחור אף על פי שראה כבר שהלך כמה חומות ונהרות ואין שם פגע רע ואין מים ואין חומה מכל מקום אחר אשר כל חומה וחומה גבוהה ורחבה מראשונה ואיומה כדי להבהיל יותר שלא יקרב מי שירצה אל המלך, אבל לבן המלך אשר מעיו המו אל אביו וגם רחמי אב על הבן לקרב אותו לאור פניו אשר באור פני מלך חיים נצחיים תמיד ומאור פני המלך מי שזוכה לראותו אזי זיו פניו מבהיקים ומאירים בכל העולם וממנו יגורו כל יושבי תבל ושוכני ארץ כמו בפני המלך בעצמו ורשות בידו להמית ולהחיות לאסור מלכיהם בזיקים ולפתוח ולהוציא אסורים חפשי בכח אור פני המלך ובודאי בן המלך כח האב בבנו בחכמה, וכשבא לחומות ולנהרות וחילות ודובים וכל המבהילים ומסתירים את פני המלך תמה עצמו למאוד מה זה מלך רחמן כמותך כרחם אב על בנים תסתיר עצמך בהסתרות כאלו ואני אנה אני בא וצועק אלי אלי למה עזבתני ובכח לבבו הבווער והנשבר לבוא אל אביו מוסר עצמו ודוחק עצמו בכח לדלג על החומות ונהרות ומפזר כל הונו לחיילות הסובבים שמה ובראות אביו געגעועו ומסירות נפשו ושועתו עלתה באזני אביו המלך והסיר האחיות עינים הללו וירא אין שום חומה ולא שום מסך מבדיל רק ארץ מישור וגנות ופרדיסים והיכלי עונג ומשרתי המלך עומדים בלבושי יקר וכל מיני מזמרים עומדים והמלך יושב על כסא מלכותו והארץ האירה מכבודו, וירא ויפול על פניו ויאמר אהה אדוני המלך אבי ומלכי מה זאת ומה זה אשר הסתרת פניך ממני הסתרת פניך הייתי נבהל מחיילותיך ומחומותיך ושאר דברים המבהילים אותי וכמעט אשר אבדתי”.

בעינך הוא רב אבל בעיני אינו רב! אתה רואה את מה שאיננו, תסתכל במבט אמיתי, ותראה שהכל הבל, כל העולם הוא שטות אחת גדולה, ורק התורה והמצווה הם החיים האמתיים.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

"והלכה כר' שמעון"

שנת הלימודים נפתחת. תשב"ר ובחורי ישיבה פוסעים לקראתה בהתרגשות ואף ברתיעה. מצאתי רישום מלפני 120 שנה: "הקרה ה' לפני בחור מ'טלז' שסיפר לי בהתלהבות על הר"מ המהולל [הג"ר שמעון שקאפ] שהוא כמופת בשיעוריו הנפלאים שהם מעין נובע של הבנה, העמקה ודקות מפליאה, ועדינות נפשו וטוב לבו הבלתי רגילים, יחס שיש בו משום אהבת הבריות ואהבת תורה. כדאי לבוא ללמוד ב'טלז' רק בשביל לקבל את ה'שלוש עליכם' הראשון של רבינו".

בדורנו דור תהפוכות, הנפשות נחלשו מול עוצמת החומריות. התרבו, ל"ע, תלמידים המתנתקים ממקור חיים, סכנות רוחניות עורבות וטורפות. בני הנוער זקוקים ל'רשת ביטחון' ארוגה מחוטי אהבה ורגישות. ימין מקרבת ומחבקת.

בפרשתנו נלמד על 'עגלה ערופה' הבאה לאחר מציאת חלל, יהודי שנרצח רח"ל ע"י יהודי אחר. זקני בי"ד יורדים מירושלים וקוראים 'ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו'. המשנה (סוטה ט' מ"ו) אומרת: וְכִי עַל דַּעְתָּנוּ עֲלֵתָהּ שְׁזַקְנֵי בֵּית דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֲיֵן? אֵלָּא, שְׁלֹא בָּא לְיַדֵּינוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא מְזוּן, וְלֹא רָאִינוּהוּ וְהִנַּחְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה. בעלי המוסר העירו: חז"ל מזהים קשר ישיר בין מזון ולויה לבין מעשה הרצח! אילו היו בני העיר מתייחסים לאיש במזון וצידה, במילה טובה ולויה, לא היה נכנע לרוצח! היה קם מולו בעוז רוח, משכים ונמלט מידו! מה גורם לאדם להיות 'סמרטוט' עלוב מול רוצח, ואף מול יצה"ר - הרוצח הגדול המבקש להמיתו? התחושה 'אני אפס! לא מכירים בי!'

סיפר יהודי נכבד בניו יורק, תומך תורה גדול ובעל משפחה ענפה: "בנערותי שלחוני הורי ללמוד בישיבה. עניים היו ולא השיגה ידם לרכוש לי כרטיס רכבת. היטלטלתי בדרכים מספר ימים עד בואי ל'גרודנא'. התייצבתי בפתח ביתו של ראש הישיבה הג"ר שמעון שקאפ, בבקשה להתקבל לישיבתו. הרב הכניס אותי לביתו הדל במאור פנים, ושאל לשמי. השבתי "משה וינברגר, התכוונתי למבחן על הדפים הראשונים ב'קידושין'. הביט בי הרב ואמר "שאלה ראשונה: מתי אכלת לאחרונה ארוחה חמה?" הרב הושיבני במטבח והגיש לו צלחת פתיתים, תוך שמתנצל "הרבנית נסעה, בישלתי לי אוכל פשוט...". אחרי שאכלתי ושבעתי המשיך הרב "עכשיו שאלה נוספת - מתי בפעם האחרונה ישנת במיטה?". הרי כבר כמה ימים שהייתי נע ונד, אוכל שיירים שמצאתי בבתי כנסת ולן ב'עזרת נשים' על ספסל... אחרי שעת שינה טובה במיטתו של הרב עצמו התקבלתי כתלמיד לישיבתו. אך לא לזמן רב. כעבור כשנה פרצה 'השואה'. התגלגלתי כעלה נידף, גהינום עלי אדמות. בתום המלחמה מצאתי עצמי ללא שאר. אך לא נכנעתי ולא נפלתי ברוחי, עמדתי

בניסיונות. שמרתי על שפיותי ועל יהדותי בזכות המבחן! מכוח אותן 'שתי שאלות' שר' שמעון שאל אותי!.

לא צריך להרחיק עד ל'גרודנא'. מעשים שבכל יום שבחורי ישיבה מחזיקים מעמד מול פיתויים רוחניים מכוח מאור פנים ואכפתיות של ר"מ או משגיח. יצה"ר 'מחייך' לבני הנעורים. שומה עלינו שהחיוך שלנו יגבר על חיוכו המפתה! מלמד שמתקשר להתעניין בשלום תלמיד שנעדר עשוי להצילו בכך! ר"מ שרואה תלמיד עייף ומגלה ענין (ולא בתוכחה זעופה) יכול בכך להחיות נפשו. בדרך רמז דרשו: וְהוֹרְדוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהוּא אֶת הָעֶגְלָה אֶל נַחַל אֵיתָן, להזכיר לנו ללכת בדרכו של 'איתן האזרחי' - אברהם אבינו, שקירב והעצים נשמות האנשים ע"י טוב לבב, מזון וצידה, ויטע אש"ל...

והרי חידוש נוסף, מרגש ומחייב: לדעת חכמי ש"ס בבלי "לא ראינו ופטרנוהו... בלי מזון ובלי לוייה" נאמר על החלל, ההרוג. אך לפי חכמי ש"ס ירושלמי זה נאמר על הרוצח! דרש הג"ר יעקב ניימן ראש ישיבת 'אור ישראל': שאפילו אדם נתעב ופושע, אילו היו בני בעיר מאירים לו פנים במזון ולוייה - לא היה מתדרדר לשפיכות דמים!

דיוויזיה של ה'צבא האדום' חנתה ב'בריינסק'. היה חשש כי החיילים יפָרְעו בתושבים היהודים. במורא גדול פנה הגר"ש שקאפ לדבר על ליבם של מפקדי הַחֵיל. רק זיהה המפקד הקומוניסט את הרב והכריז "כבוד הרב, איך לך ממה לחשוש!". מתברר כי בעברו היה תלמיד ב'טלז', ור"ש הביאו לביתו שהרבנית תתפור לו כפתור...

ומדוע מטריחים את זקני בי"ד להרחיק ולבוא מירושלים עד לעיר בה מצאו חלל? וכי הם גרים כאן? וכי הם המעניקים כאן מזון וצידה? פרשתנו פותחת שְפָטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ. באחריותם של גדולי ישראל, זקני בי"ד שבירושלים, לדאוג לכך כי שופטי ושוטרי כל עיר ועיר יהיו זהירים בכבוד הבריות, להאיר פנים לכל אורח. בשפת ימינו: מנהלים וראשי ישיבות נושאים באחריות כי כל אישי הצוות שלהם ינהגו בחום ובכבוד מְקָרְב לַתְּלַמִּידֵיהֶם.

מלמד יקר: חֲשֹׁב כמה אתה צמא לחיוך המנהל, לפתק טוב של הורה. כך תנהג בתלמידיך, וכך ינהג בך הקב"ה.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב
בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל
משוררים על הגש"פ

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

חידה בפרשת השבוע!

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן
הכתב')

חי ואין תוספות

שניים להנחות והוצאות

הפסד בא לסוף שבעה

להגון תינתן הירושה

*

פתרון החידה

מצוות למלך בעם ישראל

חי ואין תוספות - אחת ההגבלות למלך בישראל "ולא ירבה לו נשים" [י"ז, י"ז], וברש"י:
אלא י"ח. למלך אסור להוסיף על שמונה עשרה נשים.

שניים להנחות והוצאות - "וכתב לו את משנה התורה" [י"ז, י"ח], מלך מצווה לכתוב שני
ספרי תורה, וברש"י: שתי ספרי תורות, אחת שהיא מונחת בבית גנזיו ואחת שנכנסת
ויוצאת עימו.

הפסד בא לסוף שבעה - "לבלתי סור מן המצווה" [י"ז, כ'], מלך מצווה לא לסור אפילו
ממצווה קלה של נביא. רש"י מביא בהקשר לזה על שאול המלך שאמר לו שמואל "שבעת
ימים תוחל עד בואי אליך" שיחכה עד סוף שבעה ימים ולא יעלה עולות עד שהוא יגיע,
וכתוב "ויוחל שבעת ימים" - לא חיכה עד סוף היום והתחיל להעלות עולה, ואז הופיע
שמואל ואמר לו "נסכלת, לא שמרת ... ועתה ממלכתך לא תקום", הפסיד בגלל זה את
המלוכה.

להגון תינתן הירושה - "הוא ובניו בקרב ישראל" [י"ז, כ'], וברש"י: מגיד שאם בנו הגון
למלכות - הוא קודם לכל אדם.

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב אריה גלינסקי, מח"ס 'בירורים וביאורים'

דף כט.

תוד"ה הבא על הנתינה 'ועוד לפירוש הקונטרס כיון דעבדות ממש גזר עליהו שמתוך כך נאסרו לבוא בקהל משום לא יהיה קדש א"כ אמאי יש לה קנס הא תנן בהדיא במתניתין דשפחה אין לה קנס ואי משום דנתינה מנטרא נפשה הא אמרינן בירושלמי דשפחה אפילו משומרת אין לה קנס, לכאו' צ"ב דלכאו' הא גופא טעמא בעי למה אין לה קנס, ולולי דברי התו' כאן היה מקום לבאר שהיא בחזקת שאינה יכולה לשמור עצמה באמת, והכוונה שאע"פ שהיא לכאו' בחזקת משומרת, אין החזקה מספקת ועדיין אין שייך בשפחות חזקת שימור, נועל דרך מה שאמרו לעיל בדף יב ע"א שכנסה בחזקת בתולה אם היתה אלמנה מן הנישואין, אין משמעות לחזקה זו, אבל א"כ לא קשה משם דנתינה שאני שהיא משומרת באמת ואינו דומה לשפחה בזה, ומשמע מדברי התו' שבכל אופן אין לה קנס, וצ"ע הטעם למה באמת אין לה קנס, וצ"ע.

*

דף ל.

תוספות ד"ה הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים - והא דאמרי' (שבת דף לב.) לעולם אל יעמוד אדם במקום סכנה אלמא יכול לשמור עצמו מן הפורענות וכן קיר נטוי דאסור לעבור תחתיו התם מן הפשיעה יכול לשמור עצמו דהא ודאי שבידו להמית עצמו אבל כשמביאין עליו מן השמים באונס אי אפשר לו לשמור אבל צינים פחים לעולם אל יבואו עליו באונס אם רוצה ליזהר', לכאו' פלא אטו אין שייך שיהיה גזירה על האדם שימות או יצטער בצינה, ולמה שיהיה כן שדבר זה לא ינתן לגזירה כלל, ולכאו' לולי דברי התו' היה אפשר לפרש שהכוונה על ה"מאורעות הטבעיים" שכולם בידי שמים, היינו ההיזקות הטבעיים הרגילים אינם ביד האדם כלל חוץ מצינים ופחים שהאופן הטבעי בהם הוא ביד האדם, אבל אין הכוונה שאין בהם כלל מציאות של גזירה, וצ"ע.

*

דף לא.

תוספות ד"ה דאי בעי גחין ואכיל 'פי' בקונט' למטה מג' דלא הויא הגבהה וקשה לר"י דמה שייך הגבהה בדבר שהוא תופס בידו או בפיו דונתן בידה אמר רחמנא ואמרינן בגיטין (דף עח.) זרק לתוך קלתה מגורשת קשורה אף על פי שאינה תלויה אף על גב דמיירי ברשות הבעל ואפי' מאן דבעי התם תלויה אינו מצריך שתהא גבוה ג' אלא נראה לר"י דה"פ דאי בעי גחין ואכיל אם הוא בראש קנה יכול הוא לשחות ולתוחבה עד בית בליעתו אף על גב דבהך אכילה אינו עושה כן והויא הגבהה זו לצורך אכילה מ"מ הואיל ויכול להתחייב בלא

הגבחה לאו צורך אכילה היא וה"ה דה"מ למימר דאפשר לאכילה בלא הגבחה כגון אם תחבה לו חבירו, לכאו' צ"ב דברי התו' שהרי הקשו דמה שייך הגבחה בדבר שהוא בידו או בפיו, ולכאו' כוונת הקו' היא דאף אם גחין ואכיל, עכ"פ היה קניין קודם האכילה ע"י שהוא בידו או בפיו, וא"כ לכאו' דבר זה לא מתיישב גם לפי' התו' שהרי סוף סוף נכנס הדבר לפיו קודם האכילה ופיו הוא כידו שהוא עצמו הקניין וכמו שהתחילו התו', ואיך מתיישב קו' זו לפירוש התו', וצ"ע.

*

תוספות ד"ה וברשות הרבים נמי קנה 'והא דאמר בהמוכר את הספינה (ב"ב פד:): דאביי ורבא דאמרי תרוייהו דמשיכה לא קניא ברה"ר אומר ר"י דלא פליגי אדרבינא דהכא דהא דקאמר דקני היינו לענין להתחייב באונסין אבל אינו קונה שיהא שלו לגמרי, צ"ב הטעם בזה שלכאו' אם הוא משיכה, למה שלא יקנה לגמרי, ואם אינו משיכה למה שיהיה חיוב אונסין, נומצינו חילוק בין אונסין לקנייה בב"מ צט ע"א לעניין שכירות, שלא קנה קודם הביקוע אבל חייב באונסין מעת המשיכה, ושם הביאור שיש כאן את חלק ההתחייבות מצידו כלפי המשכיר אבל את הזכות שלו עדיין לא קנה, אבל כאן הרי משיכה קונה, ואם נחשב משיכה ממילא יש כאן קניין ואם אין כאן משיכה אין כאן קניין, ואולי י"ל דבמשיכה יש שני חלקים, יש את ההוצאה מרשות הבעלים, ויש את ההכנסה לרשותו, והחיוב אונסין נובע מחמת ההוצאה מרשות הבעלים שבזה כבר חל ע"ז שם גנבה לעניין זה, וזה הטעם לחילוק כי משיכה זו היא רק מוציאה מרשות הבעלים אבל אין בה קניין, ואכתי צ"ע.

*

דף לב.

בגמ' 'אלמא קסבר רבי יוחנן כל היכא דאיכא ממון ומלקות ואתרו ביה מילקא לקי ממונא לא משלם מנא ליה לר' יוחנן הא וכו' והרי חובל בחבירו דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי וכו' בפירוש ריבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין והיכא איתמר דר' אילעא אהא מעידין אנו את איש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין שלא השם המביאן לידי מכות מביאן לידי תשלומין דברי ר"מ וחכמים אומרים כל המשלם אינו לוקה ונימא כל הלוקה אינו משלם א"ר אילעא בפירוש ריבתה תורה עדים זוממין לתשלומין וכו', לכאו' תמוה לפי"ז לשון המשנה "כל המשלם אינו לוקה" שהרי אין זה כלל בכל המשלם, ואדרבא בדר"כ לוקה ואינו משלם, והוא כלל רק בעדים זוממין, [ובחובל בחבירו], וא"כ מהו "כל המשלם" וצ"ל שהכוונה כל המשלם בעדים זוממין, ואכתי צע"ק סתימת המשנה ומה שחא העירו בזה כלל בגמ'.

*

הרב יוסף דב הרצוג

דף נח. גמ' והאי נמי קנין כספו. ומבואר בדברי רש"י לקמן משום שקידשה בכסף ולענין ביאה כתב מצד דאיתקש הוויות אהדדי, והנה בעצם הך פסוק קאי על עבד כנעני שקנוי

לו כשורו וחמורו ובודאי אינו תלוי אם קנה לו בכסף או בחזקה וקרוי קנין כספו משום דשייך לו ורק בארוסה היה קשה לו לרש"י דהא אשה אינו ממון שלו וביותר דהא בארוסה אין לו בכלל שום זכות עליה ומש"ה הוצרך לפרש שכולל גם אשה מצד שקידש אותו בכסף וכולל גם שאר קניינים מצד ההיקש וזהו דין אחרת באמת מע"כ ועי' בקוה"ע כל זה באריכות, והנה רש"י בקידושין דף י. שכתב שנשואה אוכלת בתרומה מצד כל טהור בביתך יאכל ולכאורה צ"ב למה הוצרך לזה דתיפוק ליה מצד קנין כספו ובמשנת ר' אהרן במס' יבמות כתב שנ"מ שהדין של כל טהור היינו שאוכלת מצד עצמה דהוי ככהן משא"כ בקנין כספו אוכלת רק מצד בעלה [ונ"מ לענין חזה ושוק דאיתא באו"ש פ"ז תרומות דארוסה אינה אוכלת משא"כ בנשואה והגם שעבד כהן אוכל גם בחזה ושוק זהו מצד שבטל לכהן מכיון שקנוי לו וזה לא שייך בארוסה ועי' בהערות על חי' הרשב"א].

*

דף נט. גמ' ותהא אסורה לחזור לו. והיינו שכיון שקאי על אותן ז' מלאכות שאשה צריך לעשות לבעלה אסור לדור שא"א שלא יעבור וזהו ההכרח של רש"י שקאי על אותן ז' מלאכות ולא על מעשה ידיה של צמר, ועי' בראשונים שהקשו דהא לא הוי בינו ובינה ובפשטות משמע שעצם דבר זה שהיא עשתה נדר שע"י לא יהא יכול להחזירה אז דבר זה מפריע לו כבר עכשיו וממילא הוי בינו לבינה שו"מ בשלמי נדרים שם שהביא שכן איתא בירושלמי, ומבואר לפ"ז שהגם שהנדר לא חל אלא לאחר גירושין אבל מכיון שהנדר הוא נדר שמפריע לו עכשיו יכול להפר, והגם שההפדה לא יחול אלא לאחר גירושין דהא רק אז חל הנדר, ומבואר שליכא חסרון של כלתה על הפרה ועי' בשו"ת רעק"א קמד', ומבואר דלמ"ד אדם מקנה דשלב"ל בודאי חל הנדר ותהא אסורה לחזור ועי' בקבא קשייתא לו' שהקשה דהיאך אפשר לחול הנדר לאחר שיחזירנה דהא אז היא משעובדת ועי' בשטמ"ק בשם הר"א ממיץ שתי' שכיון שכבר חל הנדר לאחר גירושין קודם חזרה אז כשמחזירה לא יפקע הנדר.

*

דף ס. גמ' יונק מפרק כלאחר יד. והנה כל חולב אסור מצד מפרק שמפרק החלב מן מקום חיבורו, ומבואר בסוגין שגם יונק היה אסור והגם שבורר לאלתר מותר כתב הביאור הלכה בסי' שכ' ה' דבמלאכת דש אסור אפילו לאלתר, אבל עדיין צ"ב דהא הרמ"א פסוק בסי' שכ' א' דמותר למצוץ המשקה מענבים ומ"ש מיונק ועיי"ש במ"ב מה שכתב לחלק, והנה העולם מקשים דבכל תינוק שיונק ממעי אמו שאין זה כלאחר יד דאדרבה זהו דרכו יהא אסור מה"ת ולמה כשאין בו סכנה יהא מותר להניק בנה ובשו"ת משכנות יעקב סי' קכ' כתב שהחלב כלפיה התינוק אין זה משקה אלא אוכל והוי כמפריד אוכל מאוכל שליכא איסור [כמו שמותר לסחוט לתוך האוכל] ובחזו"א תמה עליו וכתב דאפילו לדבריו שהוי אוכל אבל הוי כמפריד אוכל מן פסולת דהא האשה אין לה שם אוכל ובחזו"א כתב שמעשה יניקה אין זה נחשב למעשה סחיטה אלא מעשה אכילה שכן הוא דרך האכילה של התינוק ורק בגדול נחשב למפרק, ולפ"ז צ"ב אם גם יהא מותר למצוץ ענבים מה"ט שזה

נחשב מעשה אכילה ועי' בעמק ברכה מ"ש בדברי הגמ' בב"מ דף פז: בענין פועל שמותר לאכול אם מותר גם למצוץ.

*

דף סא. אבל מוזגת לו כוס. והנה באשה יש ג' סוגי מעשה ידיים דמחויבת לעשות בצמר וכמבואר לקמן סד: משקל חמש סלעים שתי ביהודה עיי"ש וזהו מעש"י כנגד מזונות, ועוד יש ז' מלאכות המוזכר לעיל במשנה נט: ובזה נחלקו הראשונים אם זהו בכלל מעש"י כנגד מזונות ונ"מ באמרה איני ניזונת, ועוד יש ג' מלאכות אלו דרש"י לומד שאינה מחויבת אלא עצה טובה אבל שי' התוס' לקמן סג. ד"ה רב הונא שמחויבת לעשותן וצ"ב גדר החיוב, והנה באלמנה איתא לקמן צו. כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה אלמנה עושה ליתומים חוץ מאותן ג' מלאכות [ומשמע קצת כדברי התוס'] ומבואר לכאן שגם הז' מלאכות הם בכלל מזונות תחת מעש"י, והנה בעבד או באמה עבריה ליכא כל הנך חילוקים דהא מחובים לעשות כל סוגי עבודה שהאדון מבקש, ולענין האב שיש לו זכות במעש"י לכאן, הכוונה דוקא בעשיית צמר דאין הבת שפחתו של האב ועי' בבית יעקב לעיל מז: דמסתפק אם האב יכול לכוף בתו לעבדה, וצ"ב קצת דהיאך שייך שהאב מוכר בתו לאמה ויכול האדון לכופה לכל דבר מה שהאב גופיה אין יכול ועי' לעיל מז. השתא זבוני מזבין לה וצ"ע.

*

דף סב. חדש כאן. לפי משנתנו יכולים לצאת שלא ברשות רק ל' יום וגם ברשות אורחא דמלתא חודש, אבל שי' חכמים מובא לקמן שהתלמידים יכולים לצאת אפילו שלא ברשות ב' וג' שנים, והגם שמשעובד לה עונה כאורחא דארעא כמו שכותבים בכתובה צ"ל שבתלמידים זהו דרכם ואפילו אם אומרת שלא הסכים לכן לא מהני ועי' בפתחי תשובה יו"ד קפח' ב' שהביא משו"ת חת"ס כעין זה שבודאי בשעת החתונה הסכימו שכן דרכן של בנות ישראל אלא תולים שאח"כ איתרעו, והנה הר"מ בפט"ו אישות כתב שזהו רק אם כבר קיים מצות פריה ורביה ודנים רק על מצות עונה, והנה ר"ע יצא לכד' שנים וצ"ל שכבר קיים מצות פריה ורביה ומצד מצות עונה כתבו התוס' שכיון שנשאת ע"ד כן בודאי מחלה בלב שלם ועי' במ"ל פ"ו אישות שהאריך בזה, והנה לעיל נו. במקדש אשה ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה דלענין עונה לא מהני תנאי לכו"ע ורש"י במק"א כתב דעונה הוי צער דלא ניתן למחילה ובפשטות כוונתו בודאי לא מחלה בלב שלם, והיינו ששם התנה על כל ימי חייהם אבל אם אינו רק לזמן אז אם יודעים שמוחלת בלב שלם מהני, והא שלא בטל התנאי מצד מצות פריה ורביה היינו משום שיכול ליקח אשה אחרת וממילא דנים רק מצד מצות עונה.

*

דף סג. באומר איני זן ואיני מפרנס. ופרש"י דהיינו תחת מלאכה. וכוונתו לבאר למה זה נקרא מורד ממלאכה וע"ז כתב שהכוונה שזהו תחת מלאכה שהאשה עושה ומורד להחזיר לה ולפרנסה תחת מלאכתה, אבל התוס' כתבו שהכוונה מורד ממלאכה שאינו הולך להשכיר עצמו ולעבוד לפרנס אשתו והוכיחו מזה שאדם שאין לו כסף מחויב להשכיר

עצמו ולילך לעבוד שיהא לו לפרנס אשתו, ועוד הביא ראיה מה שכתובים בכתובה ואנא אפלא, וכתבו לדחות שאולי הכוונה עבודת הקרקע אבל להשכיר עצמו אינו חייב וצ"ב מהו החילוק, והנה בשו"ע חו"מ סי' צה' טו' איתא שאין בי"ד כופין לאדם שלווה כסף ואין לו לשלם שילך להשכיר עצמו הגם דאיתן לקמן פו. דכופין על פריעת חוב, ובפשטות הטעם שהוא שהחויב לשלם חוב היינו מצד ממוני גבך ואם יש ממון אז יש מצוה להחזיר הממוני גבך אבל אם אין לו אינו חייב אבל לפ"ז צ"ב למה לעבודת קרקע מחויב לעבוד הגם שאין לו כסף, ובסמ"ע שם כתב שהטעם שאין כופין להשכיר היינו מכיון דכתיב כי לי בני ישראל עבדי הם ודרשו ולא עבדים לעבדים ורק בגנב נתחדש פרשה של נמכר בי"ד אבל בכל שאר חיובים א"א לבי"ד לכופו להשכיר עצמו שזהו בחי' של עבדות, ולפ"ז מובן שעל עבודת קרקע שלו בודאי אפשר לכפותו ולפ"ז גם בבע"ח יכופו אותו על זה, ועיי"ש בפתחי תשובה שהביא שרק בי"ד אין כופין אבל הוא בעצמו ודאי מחויב לילך להשכיר עצמו אבל לכאו' מדברי התוס' שדנו מאנא אפלא משמע שאין מחויב בכלל וע"ע בריטב"א בזה.

*

דף סד: המשרה את אשתו על ידי שלישי. עי' בפרש"י, ולקמן קז. איתא דבהולך למדינת הים משרה ע"י שלישי, אבל כאן משמע שיכול למנות שלישי הגם שנמצא ואינו מחויב ליתן ליתן לה רק מזונות כדי חייה וצורך סעודה דהא הגמ' מדמה שיעור סעודה לאדם שבכל התורה כולה, וזהו דוקא אם אינו סועד עמה דאל"כ הוא עולה עמו, ועי' בר"ן שכתב שזהו דוקא אם היא מסכימה לכך דאל"כ הא מבואר לקמן ריש פ' המדיר דא"א להעמיד פרנס יותר מל' יום [ולמ"ד דאוכלת מליל שבת לא קשה] ומיירי שהסכימה לכך דאל"כ יכולה לומר דאינו רוצה אלא מבעלי, אבל הר"מ כתב שיכול להעמיד אפילו בע"כ וסוגיא דריש המדיר היינו דוקא משום שאסר בנדר [ולדברי הר"מ צ"ב דאם היא רגילה יותר מזה למה לא נימא דאינה יורדת] ולכאו' יהא תלוי בגדר בחיוב מזונות של אשה דהגמ' לעיל מז: דלפי הך מ"ד דעונתה זהו מזונות ויליף מהא דכתיב ויענך וירעיבך או לפי מה שכתבו התוס' שם דילפי' מק"ו מכסות דברים שיש בהם קיום נפש על אחת כמה וכמה, א"כ החיוב מזונות הוא רק לקיום הנפש ושלא יהא רעיבה וממילא אינו חייב רק ליתן קיום הנפש וצורך סעודה שבני אדם אוכלים, אבל אם נימא שילפי' משארה אז החיוב הוא לא רק כדי לחיות אלא שזהו חלק מאישות של איש ואשה שאוכלים וסועדים ביחד ואז יש לה תביעה שרוצה דוקא מבעלה, אלא שצ"ב דהר"מ בפ"ב ב' הל' אישות הביא המקור דשארה ויל"ע.

סיפור

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק קכ"א "ארבעה מינים לאחר חג הסוכות"

תמצית הפרק האחרון:

חיים שלום מאד מושפע מהחלום שראה בו אביו מבשר לו כי החתונה תהיה עוד בחודש סיוון, אלא שיש רק בקושי חודש, חיים שלום מגיע בשעה מאוחרת אל המו"צ, הוא מתקבל על ידי המשמש בפליאה, אבל לאחר ששומע את נחיצות הבקשה, הוא מסכים להביא את הבקשה למו"צ, המו"צ מרשה להכניס את רב אפרים זלמן ששוטח את הבקשה ומרחיב בביאור העניין.

לאחר שהמו"צ שומע את הדברים, הוא מבקש אורכה של יממה כדי לשקול את הדברים, לאחר התבוננות רבה הוא מחליט להכניס לעניין את רב מיילאך פישמן בתמונה, הוא כותב לו הנחיות בכתב איך יתנהג.

*

מחפשים את האשם:

טלפון יקיצה הגיע אל האלוף צ'רה צור, האלוף שכב במיטתו מנסה להירדם אחרי יום מתיש של פגישות וסיוורים ברחבי נוי יורק, הדבר האחרון שציפה לו טלפון מהרמטכ"ל, הוא הרים את הטלפון בחשש ושמע קול לוחש: צ'רה אתה עדיין ער?

רעיון הבזיק במוחו של האלוף, אולי אני משחק אותה כעת מנומנם וישן. כך אם יש לו עבורי איזו בשורת איוב הוא יאלץ לדחותה ליום אחר.

הוא השמיע קול מטושטש ועייף נורא.

"אני כעת ישן לא בכושר בכלל, תתקשר אלי מחר."

"אין כזה דבר, אני צריך אותך כעת ורענן. השמיע מוטקה קול סמכותי אדנותי, תדחה את השינה שלך לעוד שעה שעתיים."

במקום להתווכח עם מוטקה, השמיע צ'רה קול נחירה עז, ללמדך שהוא נרדם תוך כדי, כרגע הוא לא בר שיחה.

אבל את הרמטכ"ל הנזעם זה לא משכנע, הוא צועק לאפרכסת.

"צ'רה מה קורה איתכם? נרדמתם לחלוטין, אולי התאהבתם בארה"ב ואינכם חושבים לשוב לארץ, כבר לפני שבוע הייתם אמורים לחזור, כל רגע נוסף זה השחתת זמן וכסף?" האלוף החליט לא להגיב, אלא להעמיד פני ישן, לאלוף יגע ומותש זה בהחלו יכול לקרות, הוא לא בא לאמריקה כדי לנפוש, הוא נקרע מדי יום עם מטלות שונות ועתה הגיע הזמן לפרוק מעט את המתח.

הקנטורים עוברים ליד האוון וכביכול לא נוגעים אליו אישית, הוא משתדל להשמיע קולות קצובים של נחירה קלה שמתגברת מרגע לרגע כדי שהטרדן ירד מהקו. אלא שבר שיחו לא מתכוון להרפות.

הרמטכ"ל רא"ל מרדכי מקלף שהיה נזוף לחלוטין מהזקן חיפש שותף לנזיפה, להקל על כובד המשא, זה עתה חזר משיבה קשה עם השר הממונה מעליו שבא במיוחד מ"שדה בוקר" כדי לשמוע דיווח מלא על הנעשה.

הישיבה עמו הייתה מאד לא נעימה, הזקן הנרגן אינו רגיל שמשאלותיו אינן מתקיימות, הוא חש עצמו "שליט על" מעין "קליגולה קיסר" וכל אנשיו הם "צמיתים" (עבדים נרצעים) שמקיימים את פקודותיו בלי להרהר אחריו, והנה לאחרונה הכל חורק, המשלחת מתעכבת לה בארה"ב זמן רב מדי, יש השגות על הרשימה שלו.

איך זה יתכן?! מה הוא בסך הכל ביקש? אפשר לחשוב, א'ביסל קליינגעלט (קצת כסף קטן), האם פקודיו הם חברה "צילייגערס" (עסקנים שלומיאליים) שאינם יודעים להפעיל את היכולות שלהם?

כשהזקן כועס, הוא לא בורר במילים, הוא שוטף את העומד מולו במילים הכי קשות שיש לו באוצרו הטוב, בקולו הצווחני שטף את האיש שממולו כאילו היה נער שסרח, מרדכי מקלף האומלל הבין שסר חינו בעיני הזקן, כבר מהרגע הראשון הראה למקלף שהוא על תקן זמני לחלוטין, הוא לא שכח לרמוז לו זאת גם עתה, בלי להרבות בהסברים ידע הרמטכ"ל הנזוף את המשמעות הקשה של הנזיפה, כסאו התערער לחלוטין, יתכן שברגע זה הוא מחפש את המועמד הבא, לפיכך החליט לזרוז את צ'רה העצלן, אולי עוד ניתן לעשות משהו.

אבל צ'רה צור לא התכוון להיות "מטווח ברווזים" הוא לא הגיב כלל, בסבלנות אין קץ המתין לרגע שתשמע טריקת הטלפון, הוא ידע שהוא לא היטיב עם עצמו, אבל כבת יענה העדיף להטמין לבינתיים את ראשו בחול, אולי יקרה לבסוף איזה שהוא נס שישכיח את התקלה האומללה.

אבל רא"ל מרדכי מקלף לא הרפה, אם הבחור אינו מתכוון לקבל טלפונים, יש בשביל זה טלגרמות, כעבור שלוש שעות קיבל צבי צור טלגרמה שעליו ליצור קשר דחוף עם הרמטכ"ל, היה שם איזשהו סימון שרק צור הבין את משמעותו. עתה הוא לא יכול להתעלם מהמכתב.

הפעם לא התאחר להתקשר, כפי ששיער קיבל על הראש מקלחת חמים וצוננים לסירוגין על ההתעלמות הבוטה, רק לאחר שנחה דעת הרמטכ"ל שוחח עמו בצורה עניינית, צור הבין היטב את משמעות השיחה, הזקן משדה בוקר עומד לסגור חשבונות עם כל האחראים.

מוטקה האשים את צור בבטלנות יתר, היה עליו לשבת על ראשו של מר סם פרקר הנציג הבכיר של ה"דפנס מינסטוריום" (משרד ההגנה) לעשות את כל המאמצים לעקוף את הסנטור הזר שאיננו חלק אינטגרלי מהמשלחת, אם היה מבודד אותו מהרגע הראשון היו מצליחים לעקוף את המכשול הזה, בפרט כשמדובר בעסק מניב רווחים גדולים עבור ארה"ב (ישראל העשירה מפרנסת את ארה"ב הנצרכת מאז ומתמיד ויותר משהעשיר עושה עם העני, העני עושה עם העשיר) מוטקה טען שאם היה עומד על שלו בכל העוצמה היה מצליח להמיס את ההתנגדות של אותו סנטור.

הרמז היה ברור, מוטקה מתנער מהכישלון, הוא מותיר את צ'רה האחראי היחיד, הוא לא יתן לכישלון להיות יתום, יש לו אבא אחראי, הוא מתכוון להסביר זאת לזקן, בתקווה שיבין למי להגיש את המפרעה.

אבל גם צ'רה מתנער מהכישלון, לדעתו האשם העיקרי הוא רב נפתלי הרטשטיין שונה ישראל מובהק (שהרי הוא מוברג היטב בתנועה הדמוקרטית שלא ידועה בחיבתה העזה לישראל), הוא מקורב כנראה לקיצונים במפה הפוליטית ולא יכול לראות בהצלחת המדינה הזעירה, אבל לא רק הוא אשם, היה על הזקן לצאת בדחיפות לארצות הברית מהרגע שהריח צרות ולא לסמוך על עושי דבריו, לזקן יש כושר שכנוע חזק וגם רבים רועדים רק ממראהו, אם היה מגיע לארה"ב ומתעמת עם אותו סנטור עקשן היה הסיפור שונה לחלוטין, לא תמיד נעשית העבודה מרחוק בצורה חלקה, מנהיג טוב לוקח פיקוד בשעת צרה ולא מותיר את פיקודיו להתבוסס בים הסוער לבד. כשיגיע רגע המאבק הוא לא ישתוק הוא יאמר את דברו בקול גדול ולא יניח עד שגם הדרגים העליונים יבינו שאי אפשר לחפש שעירים לעזאזל.

צ'רה הוא חובב תנ"ך גדול הוא מכיר את ההיסטוריה של עם ישראל וצרום בזיכרונו על הכישלון של יהושע שר צבא ה' בעת שלא יצא בראש פיקודיו, הוא מקבל את האשמה ולאחר מיכן אין מערכה שהוא אינו יוצא בראש. אם כך היו נוהגים בכל מערכה היה הסיפור שונה לחלוטין.

אבל הוא לא אופטימי למדי, גם הוא יודע שאת הזקן משדה בקר אי אפשר להאשים, עוד לא נוצר יצור שהעז לומר לו מילה ונשאר עם ראש שלום על כתפיו.

טלפון של הכרת הטוב:

לאחר שגב' פינקלשטיין התאוששה מהשמחה הגדולה בחזרת חיים שלום לביתה, הלכה בעצמה אל לשכת הדואר להודות לרב נפתלי הרטשטיין בן דודה היקר, היא לא חיכתה

לעזרת רב מיילאך פישמן, היא אחזה בצרור מזומנים שקיבצה במשך תקופה ארוכה אותם שמרה לצרכים מיוחדים.

היא אחזה שהשיחה עונה על כך, היא חייבת להודות לבן דודה שהפך עולמות כדי שחיים שלום ישתחרר מהכלא, היא לא ידעה בדיוק איך היו דרכי פעולתו, אבל לא היה לה ספק שידו רב לו להשפיע על הגורמים המעורבים בעניין, להוציא את חיים שלום מהכלא, זהו המינימום שיש בידה כדי להשיב על החסד הגדול שעשה עמה.

רב נפתלי הרטשטיין שמח לשמוע את דברי בת דודתו שמספרת לו על הנס המופלא שקרה עם השחרור, היא סיפרה לו בהתרגשות שהבן כבר נמצא בביתה, הוא מותש כולו, אבל ב”ה בר דעת גמור, לשמחתה הרבה שב אל בוראו בשלימות ומצטער על כל העבר.

היא סיפרה לו על החלק האחרון שעומד על הפרק, שידוכים. היא מלאה תקווה שהחלום יתגשם במילואו וחיים שלום יוכל להינשא לבת זוג כשרה.

הסנטור שמח מאד לשמוע את דבריה, עד לאותו רגע היו חששות בלבו אם כל הטלפונים שעושים הנציגים אינם רק מסווה ולמעשה הכל פיקציה גדולה, הוא לא התרשם מכל התמונות ששלחו לו, לבו היה מלא עד גדותיו בחשדות לאחר שנכח בכמה וכמה טריקים שעשו, אבל עתה בא הטלפון והרגיע אותו, כעת יודע הוא שבס”ד ההשתדלות הצליחה והבחור יצא מהכלא, הוא חיזק את ידי האלמנה והבטיח לה שכאשר תעשה שמחה עם חיים שלום הוא יטרח לבוא מאמריקה במיוחד כדי לשמוח בשמחתו.

הוא לא סיפר לה איזו מתנה מיוחדת הוא מתכוון להביא לחתן והכלה כשיגיעו לעת דודים, לא צריכים את הכל להוציא החוצה, דיה לשמחה בשעתה.

*

על מה אני חייב לך תודה רבה?

עוד באותו יום התקשר הסנטור אל האלוף צבי צור והודיע לו כי קיבל אות חיים מבת דודתו, היא אישרה את הידיעה כי האסיר שוחרר והוא נמצא בביתה, מעתה אין מניעה לאשר את תוכנית הרכש, הוא הדגיש לאלוף שברגע שהיה בטוח שלא התבצעה תרמית הוא לא השתהה לרגע.

האלוף הקשיב לסנטור בזעם רב, הוא סינן בין שפתיו את המילים ”מויחול טויבעס” בהיגוי אידישאי מובהק.

”העזרה שלך באה לאחר וידוא ההריגה שעשית לי, התחננתי לפניך לתת לי קרדיט, לא הייתי מוליך אותך שולל, אבל אתה עמדת על כל תג וקוץ של יוד בלי טיפת אמון, בכך סיבכת אותי לחלוטין עם הצוות שמעלי, עכשיו כבר מאוחר מדי, גם אחר האישור, הנזק כבר נגרם, בשפה שלכם נגדיר זאת, קיבלתי את ארבעת המינים אחרי חג הסוכות! לדעתי הם עדיין שווים הרבה יותר ממה שיש לי כעת, לשר הממונה עלי נחשב הדבר כאילו שום דבר לא יצא לפועל, בגיליון ההערכה שלי נרשם סימון שלילי עלי וזה ישליך על העתיד”.

"דבר ברורות" ביקש רב נפתלי, מתאים לו לעשות את עצמו מטומטם כשהוא לא מעוניין להבין.

"מה יש להרחיב? אני יכול לקפל את המדים שלי עם כל העיטורים הרבים שקיבלתי ולהניחם בבידעם הצר שלי, אני כבר כעת "פאסה" גם אם אביא את האישור בצורה מושלמת, בשביל הזקן זה כאילו לא הבאתי דבר.

אני לא יכול לסלוח לך על העיכוב הרב שיצרת עם התביעות הקנטרניות שהצבת, זמן רב למדי בוזבוז, כבר קיבלתי על ראשי [דרך הרמטכ"ל] מהזקן מ"שדה בקר" שהודיעני שאין כל התחייבות לגבי העתיד וחזקה על הנקמן שיפרע בריבית דריבית".

הרמז היה שקוף למדי, לאלוף צור היו תוכניות מרחיקות לכת, לרשת את כסאו של רא"ל מרדכי מקלף שהובא רק כ"פקק זמני" לאחר התפטרותו של רא"ל יגאל ידן, צור החמוד חלם בעקבות מבצע הרכש להתקדם לתפקיד סגן הרמטכ"ל שיביאנו לתפקיד הרמטכ"ל, אחרי פרישת מרדכי מקלף, אבל עתה סנדל הזקן את החלום, יהיה עליו להמתין ואם בכלל...

הרבה מאלופי צה"ל היו בעלי חלומות להיות מנהלי המטה, והם צודקים בשאיפותיהם. כולם אהובים כולם ברורים כולם גיבורים, כל אחד מהם ראוי להיות ראש מטה, עם הוותק והידע שצבר הוא 'קליבר' שאי אפשר להתעלם ממנו, בכל סבב היו לא פחות מארבעה חמישה אלופים שהציבו את מועמדותם לראשות, הם ראו את עצמם המועמדים הנכונים ביותר לנהל את הכוורת הצבאית.

בשביל הגנרלים זו הייתה העלייה הגדולה ביותר בתחום הצבאי, משם מתקדמים הישר אל התחום הפוליטי, מפלגת "מפא"י-אחדות העבודה" אדונית הארץ ערבבה צבא ופוליטיקה, מבחינתה הולכים הם שלובים יחד כתאומים סיאמיים.

מי שמבין בצבא הוא גם מדינאי דגול ביותר, יש לו מבט רחב ובינה מקיפה ויודע לשקול את כל הנקודות המונחות על השולחן ולהכריע בצורה הנכונה ביותר, מאז אין כמעט מערכת בחירות בהן אין לגנרלים הבכירים נציגות בכירה במפלגות השמאל וכך עד ליום זה ממש הלכה זו קיימת עד יגיע ינון וישתנה הסדר.

הבחירה הייתה קשה מאד, היה על שר הביטחון לבחור בין המועמדים ולעשות "אן דן דינו סופלה קטינו" איש אינו יודע מה היו לבסוף הקריטריונים על פיהם נבחר המועמד, יש אומרים שהיה זה על פי בת קול ויש אומרים על פי שר החלום ויש שחוששים שהיה בזה גורל אגרה ויש לחוש כל השיטות.

לבו של האלוף צבי צור מלא היה עתה על גדותיו בחששות שהזקן ידאג לדחוק אותו לטובת נער טיפוחיו האלוף משה דיין (עם הרטידה), הוא לא טעה בהרבה, לאחר תקופה כאשר מרדכי מקלף סיים שירות קצר ויצא לפנסיה, נדחק צור לצד, האלוף משה דיין זכה בגיבוי המוחץ של הזקן ונעשה הרמטכ"ל הרביעי.

גם לאחר שנות כהונתו הארוכה כשעלתה מועמדות רמטכ”ל חדשה ניסה צור את מזלו, גם הפעם נדחק לצד חברו האלוף חיים לסקוב שזכה בכתר ומונה לרמטכ”ל החמישי, רק לאחר מספר שנים כשפרש הלה לעסקים, ניסה צבי צור האומלל את כוחו בפעם האחרונה, למזלו הטוב זכה למינוי ומונה להיות הרמטכ”ל השישי לתפארת עם ישראל.

חלק גדול באשמה זקף האלוף צור לחובתו של רב נפתלי הרטשטיין שהיה ה”הארטע שטיין” (אבן קשה) הוא סיכל במו ידיו את המינוי שנראה בטוח בכיסו, לפיכך לא מגיע לו שום ”ישר כוח” על שנזכר לאשר את הרשימה, השניים נפרדו זה מזה כמשב של צינה מקפיאה חודרת לשתי האפרכסות עד לטמפרטורה הנמוכה ביותר על פני כדור הארץ.

*

חזקה על שליח שעושה שליחותו:

רב מיילאך פישמן קיבל את המכתב מידו של רב אפרים זלמן, הרב נתן לו הדרכה ברורה איך לנהוג בנושא הסבוך, הוא שינן את הדברים הוטלה עליו מטלה כפולה, אשתו הייתה אמורה להיות בתפקיד ראשי במידה והיא תצטרך לעזרה הוא יהיה במקום כדי להשלים החסר.

כבר למחרת הודיע רב מיילאך לחברותא שלו רב משה יוסף על השליחות שקיבל מאת המו”צ וביקש את עזרתו בהצלחת השליחות הכבידה, רב משה יוסף היה מופתע מהיוזמה החדשה, בתוך לבו היה מיואש לחלוטין, הוא ראה את המכשול הכבד שכמעט ולא ניתן היה להסיטו, אבל עתה ראה שמשמים לא מניחים לשידוך לשקוע.

כל ההתערבות של המו”צ הייתה בעיניו תמוהה מאד, זה זמן רב שהוא נמנע מלחוות דעה בנושאים לא הלכתיים, הוא זקן ושב וכוחותיו אינם עמו כבעבר, והנה לגודל ההפתעה שב למערכה במרץ, ולא עוד אלא שהוא שולח שליח את החברותא שלו יחד עם רעייתו, אם כך יש כאן משהו שמימי לחלוטין יש כוח עליון שמניע את השידוך.

הוא משער לעצמו כי לחברו שוכן העפר רב שלמה זלמן ז”ל אבי חיים שלום יש יד גדולה בעניין, גם בשבתו במקומו בעולם העליון עדיין יש לו קשר עם בנו ובני משפחתו הוא דואג למעלה שחלילה וחס לא ישקע בתהום, אם כך ודאי שעליו לעשות את כל מה שביכולתו כדי שהשידוך יצא אל הפועל.

”אני מציע שקודם שאנו הולכים לבצע את השליחות, עלינו לבקר את חיים שלום בבית, שיחה איתו אולי תעזור לנו לקדם את העניין הציע רב מיילאך.

רב משה יוסף חש רתיעה קשה, היה לו להישיר מבט בפני חתנו לשעבר, ברם רב מיילאך סבר שפגישה זו חשובה כדי לחמם את העניינים, בלא זה יהיה קשה לו ללחום כנגד נוות ביתו.

בשעת ערב מוקדמת הגיעו שניהם אל בית משפחת פינקלשטיין, הם התקבלו על ידי אחד מבני הבית במאור פנים, לאחר מספר רגעים הוכנסו אל חדרו של חיים שלום, הם ראו

אותו יושב במיטה עם גמרא בידו ולומד בחשק רב, רק לאחר כמה דקות הבחין בהם, השקיעות שלו בסוגיא הייתה ניכרת עליו, כשראה את אורחיו עטו פניו שמחה עצומה.

רב מיילאך התעניין באיזו סוגיא הוא עוסק, חיים שלום העלה קושיא שהתעוררה לו כעת בדברי תוס', הקושיא הייתה נשמעת קושיא טובה, רב מיילאך הציע תירוץ חד שיישב את הקושיא, אבל חיים שלום לא ויתר, הוא דייק בדברי התוס' שסובר היפך הדברים וכדבריו נראה בדברי המהר"ם שיף. ויכוח סוער התעורר כשגם רב משה יוסף מתערב בעניין, כל נושא הביקור נשכח, כעת איש אינו נותן דעתו רק על הבנת דברי התוס'.

לאחר שההדים שככו, חזרו הדברים לעצם מטרת הביקור, רב משה יוסף ורב מיילאך ראו דמות חדשה שקמה מתוך החורבות, ניכר היה שחיים שלום הוא בן תורה אמיתי שנכון להקדיש את כל חייו ללימוד התורה, הם ראו גם את פניו המיוסרות, אותות הסבל ניכרו היטב בפניו, אבל הם נתנו לו חן יהודי, שניהם התרשמו כי חיים שלום הוא בן אדם שונה ממה שהכירו קודם לכן, כיום אין לו שום עניין בהבלי העולם מלבד התורה הקדושה.

אותות הסבל שימשו כאבני חן שמקשטים את דמותו, הוא התעלה בעיניהם מאד, הם נתנו המחשה עד כמה היה חשוב לחיים שלום לשוב בתשובה, הם ראו את נחישותו להקים בית של תורה שיושתת רק על היסודות הנכונים.

הם יצאו מהבית עם תחושה שמן הראוי לקדם את השידוך ולא להתמהמה, כל יום שמתעכבים יגרום לשטן לקטרג.

סיפור / מתוך מדור 'שימו לב אל הנשמה' באספקלריא

שלווה על חבל דק

סיפור שהיה מספר המשפיע המפורסם לבית חב"ד, הצדיק רבי מנדל פוטרפס ע"ה. את המעשה ראה בהיותו בסיביר, והוא נסך בו חיזוק עצום. כל כך עצום עד שמכוחו הצליח לשרוד את כל השנים הקשות, בגלות הסיבירית המקפואה.

היה מהנדס שגר שם במחנה יחד עם משפחתו. באחד הימים, בתום מכסת העבודה היומית, הוא קרא לאסירים שיבואו לקצה המחנה, הוא רוצה להראות להם משהו.

בקצה המחנה התנשאו שני הרים גבוהים, וביניהן השתפל עמק גדול. האיש קשר חבל בין שני ראשי ההר, ואמר לכולם שהוא מתכוון ללכת על גבי החבל המתוח.

האסירים חרדו לגורלו, ביקשו ממנו לא לעשות את השטות הזאת, אבל הוא התעקש, ואכן עבר את כל החבל מצד לצד בהצלחה מרשימה - ואף הגדיל לעשות, כשלאחר מכן הסתובב, ועשה את כל הדרך חזרה.

כמובן, כולם הריעו לו, והתפלאו על כשרונו הנדיר, אבל האיש אמר להם: "זה עוד לא כלום! מחר אראה לכם משהו מעניין באמת..."

למחרת, הוא עולה לראש ההר, וצועק לכולם: "מי מאמין שאוכל לעבור את החבל כשאני הולך לאחור?". הציבור התחנן שלא יעז. ללכת קדימה - ניחא, אבל לאחור?! הרי בודאי ייפול אל מותו!

אפס, הוא לא שת ליבו לתחנוניהם, ועשה את כל הדרך על החבל הדק, כשהוא הולך אחורנית!

הציבור כולו הריע לו ביתר שאת, ושוב הוא אומר להם: "חכו! מחר יהיה עוד יותר מעניין!".

למחרת הוא עולה לראש ההר עם מריצה בידו, והמחזה חוזר על עצמו. הוא שואל אותם: "האם אתם מאמינים שאהיה מסוגל לעבור את החבל הדק כשהמריצה הזאת בידי?", והציבור - האמין... הוא כבר הוכיח את היכולות שלו!

המשיך האיש ושאל: "ומי מסכים לשבת בתוך המריצה?" - לזה אף אחד לא הסכים! ואז האיש מרים ילד קטן שהיה לצדו, ומכניס אותו אל תוך המריצה. כולם צעקו לעברו "אל תעשה את זה!", אבל דוקא הילד נראה שליו. האיש עושה את הדרך הלך, אחר כך מסתובב וחוזר בחזרה, הכל תוך כדי שהמריצה בידו עם הילד הקטן בתוכה.

לאחר מכן, שאלו האסירים את הילד "לא פחדת?", ענה להם הילד "לא! זה אבא שלי!".

*

ר' מנדל היה אומר "המחזה הזה, הוא שחזיק אותי משך השנים בסיביר! הקב"ה הוא אבא שלנו ואנחנו בידיים שלו! גם אם אנחנו נמצאים בתוך מריצה על חבל דק, הרי מי מוביל אותנו?! הלוא זהו הקב"ה!".